

Západ

Ročník 13. Číslo 2. Duben 1991

Cena 8,- korun cena v zahraničí \$4.00

Západ, bi-monthly for Czechs and Slovaks, published by the Collegium Bohemicum in Canada.

Second Mail Registration Number 4890 IISSN 022-3068

Vydává: Collegium Bohemicum v Kanadě jako dvouměsíčník

Vydavatel v ČSFR: Nakladatelství a vydavatelství Codex

Redakční rada: Miroslav Grüner, Eliška Kotrbová, Stanislav Reiniš, Zdena Slivarová, Josef Škvorecký, Miloš Šuchma (předseda), Ota Ulč, Arnošt Wagner

Redaktor pro zahraničí: Miloš Šuchma

Adresa redakce v zahraničí: Západ, Box 9021, Terminal P.O., Ottawa, Ontario, Canada K1G 3T8, Telefon nebo fax (613) 024-7430

Redaktor pro ČSFR: Miroslav Grüner

Adresa redakce v ČSFR: Západ, Praha 4, Plamínkové 1563

Telefon 427045, fAX 0042/2/855 77 31

Články nemusí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení a úpravu příspěvků.

Redakční uzávěrka vždy 1. února, dubna, června, srpna, října, prosince.

Administrátorka pro zahraničí: Milada Reinišová

Adresa administrace v zahraničí: Západ, Box 322, Waterloo, Ontario, Canada N2J 4A4, Telefon (519) 746-5095

nebo (519) 699-4748, FAX (519) 699-6171

Administrátor v ČSFR: Jana Kolářová

Adresa administrace v ČSFR: Západ, Praha 8, Gdaňská 337

Telefon: 0042/2/754852

Předplatné, příspěvky na tiskový fond, inzerci a změny adres zasílejte na adresy administrací.

Grafická úprava: Aleš Poledňák

sazba: Nakladatelství a Vydavatelství Codex Praha

Dopisovatelé:

ČSFR: Stanislav Auský, Miroslav Grüner, Karel Hvizďala, Milan Kenda, Jan Mlynářík, Eva von Rheinwald, Vladimír Škutina, Josef Staněk, Karel Trienckewitz

Kanada: Vladimír Cícha, Jan Drábek, Richard Drtina, Pavel Kantorek,

Jiří Krupička, Marta Procházková, Jaroslav Švestaka, Aleš Zeman

USA: Blanka Jičínská, Bohumil Krčil, Vladimír Kříž, Iva Pekárková,

Jiří Sýkora, Leoš Zeman

Austrálie: Petr Hrubý, Jan Jirásek, Jaroslav Kovaříček, Miloš Ondrášek

Jižní Amerika: Robert Lambert (Argentina)

Německo: Antonín Brousek, Ota Filip, Karel Kryl, Antonín Měšťan,

Jan Pulda, Pavel Taussig

Skandinávie: Michael Konůpek (Norsko), Helena Kosková (Švédsko),

Jan Kristofori (Norsko)

Švýcarsko: Dušan Šimko

Holandsko: Radek Kučera

Velká Británie: Jan Křesadlo

Francie: Ivan Kraus

Belgie: Michaela Swinkelsová

Rakousko: Ivan Medek

Předplatné:

| | | | | |
|--------------|------------|------------|-------------|-----------|
| | 1 rok | 2 roky | doživotní | jedno č. |
| Kanada | CANS 22.00 | CANS 40.00 | CANS 400.00 | CANS 4.00 |
| ostatní země | US 22.00 | US 40.00 | US 400.00 | US 4.00 |

v zahraničí

nebo ekvivalent v cizí měně

ČSFR 48 Kčs 8 Kčs

Odběratelé v USA a v Kanadě mohou platit osobním šekem.

V ostatních zemích bankovním příkazem nebo mezinárodní poštovní

poukázkou (patrně nejvýhodnější pro evropské předplatitele.)

Předplatné v Evropě lze poukázat na poštovní účet

číslo 98601-202 u poštovního šekového úřadu

2000 Hamburg, BRD, bankovní směrové číslo je 200 100 20.

Předplatitelé v ČSFR mohou poukázat platbu na číslo účtu

31449-011 u Komerční banky, pobočka Praha I,

Na příkopě 28, Praha 1

Tisk: zajišťuje Videotop Praha

Obsah

Československo

Cerná ovce republiky
(E. Kotrbová, A. Wágner) 2

Má pan Dolejší pravdu?
(S. Reiniš) 4

V parlamentní jídelně
(A. Wágner) 6

Privatizace na startu
(M. Grüner) 6

Zajímavosti ze světa

Thajsko - Hodnotný stát v obtížném
sousedství (O. Ulč) 8

Irácký případ špatných propočtů
(O. Ulč) 10

Emigrace

Kanadský deník (J. Švestka) 12

Prohlášení nezávislosti
(M. Procházková) 13

Interview

Rozhovor s Eugenem Balonem
(Ichtolog z Čech, první
západní vědec, který si
takřka sáhl na černobylský
sarkofág) (O. Ulč) 14

Minirozhovor
s Ludvíkem Vaculíkem
(A. Langer) 17

Rozhovor přes oceán
(K. Hvizďala se ptá
Z. Salivarové) 17

Film Hudba

Celulojdová fraška (P. Adler) 19

Soustředěný pokus o porozumění 20

Ztížené možnosti soustředění 20

Odešel "velký tulák" (V. Kříž)

Umění

Desátá výtvarná výstava
v Ottawě (J. Outratová) 21

Právo

Drahé zákony (E. Kotrbová) 21

Sociologie

Co je komu vlast' (M. Kenda) 22

Fejeton

Melancholické ráno (V. Cícha) 22

Literatura

Autoři, kritici, recenzenti 23

(J. Škvorecký)
Kakuškův hrad štěstí 23

(J. Škvorecký)
Fantazie na oblíbené tema 29

(V. Labský)

Křesadlo

Respektovat blbost druhých
(s M. Kopeckým R. Piroutková) 31

Dopisy

Na obálce fotografie Heleny Fierlingerové
Americké dítě 32

Západ také v Československu

Vážení čtenáři,

vycházíme již 13 let (toto dubnové číslo 2/1991 je v pořadí číslo 72.) a teď poprvé se tak stává v zemi, v níž jsme se narodili a jejíž řečí časopis vydáváme. Začali jsme vydávat pro našince zde na Západě a tak se i časopis jmenuje. Vytvořili jsme vydavatelství Collegium Bohemicum a většinu redakčních schůzek uskutečnili v kanadském Torontu, v nakladatelství 68 Publishers. Zdena Salivarová ZÁPAD sázela a často i tiskla, její manžel Josef Škvorecký do něj často psal a nadále píše. S abonenty v téměř čtyřiceti zemích nás spojuje společná minulost a řeč. O dění ve znormalizovaném Československu jsme se zajímali dost, ale ne přespříliš. Snažili jsme se referovat o světě, komentovat důležité události jako například sestřelení korejského letadla či invazi do Grenady, představovat v interview zajímavé našince - vědce, umělce, sportovce včetně světového rekordmana v potápění. Rubrika "Forum" poskytovala příležitost k vyjádření značně protichůdných názorů: neshody o tom, zda si "upravit vztah" s Husákovým režimem, vedl k

pořádnému vzkyptění vášni. Otiskli jsme příspěvky - dopisy i články, občas pašované z tehdejší ČSSR. Nikdo z nás ale nepředpokládal, že se do původní vlasti někdy vrátíme či že by tam dokonce náš ZÁPAD mohl vycházet.

Od doby listopadového zázraku řada exilových periodik už zanikla, jejich účel byl splněn: úspěch, po němž spadne opona a sbalí se fídlátka. Proč tedy bychom se my měli tímto ZÁPADEM dál udržovat a dokonce se hrnout do země v ekonomicky svízelné situaci, kde lidé mají plno svých starostí a časopisy tam zanikají?

Snad se nemýlíme, když se domníváme, že ZÁPAD by užitečnou roli mohl plnit, aniž by dubloval snahy jiných zdrojů.

Na otázku "Vy tady nežijete, tak co nám do toho chcete mluvit?" lze velejednoduše odpovědět s odkazem na starou pravdu, že nikdo není natolik moudrý, aby se už neměl čím poučit. Společnosti, která po čtyřech desetiletích vychází z uzavření a snaží se v prvních svých krůčcích orientovat, by přece neměly vadit názory z opačného břehu oceánu, od

lidí se zkušeností v dlouho již fungujících demokraciích. Mohou posloužit jiným pohledem, dimenzí ba i radou. Netřeba vynalézat vynalezené. Třeba se poučít i noví, nemotorně si počínající diplomaté. A když už nic jiného, leckterému z čs. čtenářů by mohla přijít k dobru rada o stipendiu, o možnosti zahraničního pobytu či výměny.

Protože miníme přestat být výlučně exilovým časopisem, budeme vítat i příspěvky čs. autorů.

Současně ale zůstaneme i tradiční tribunou nás ve světě roztroušených a více či méně integrovaných. Nadále budeme referovat a rozhovory uveřejňovat s našinci v Brazílii či v divočinách Nové Guineje. Jejich osudy jistě nebudou bez zajímavosti pro domácí, za humna zřídka se vypravívší čtenáři.

Těž miníme referovat o událostech ve světě, s použitím zdrojů, k nimž na rozdíl od čs. periodik máme daleko rychlejší a snazší přístup.

Velmi nás potěší, když ZÁPAD shledáte zajímavým a zachováte nám přízeň.

Vaše redakční rada Západu



Redakční rada Západu a přátelé: stojící druhá zleva doktorka práv Eliška Kotrbová, čtvrtá administrátorka Západu Milada Reinišová, sedmý Miloš Suchma (nejvyšší a tudíž šéfredaktor), osmý vedle Mistra Josefa Škvorecký, desátý s kravatou Ota Ulč (právník, politolog a cestovatel), klečící první zleva v kostkové košili psycholog Stanislav Reiniš, vedle s kšandama Arnošt Wagner (svěrázná postava a lidumil). Chybí Zdena Salivarová nakladatelka a spisovatelka a pražský redaktor Miroslav Grüner. Foto: archiv

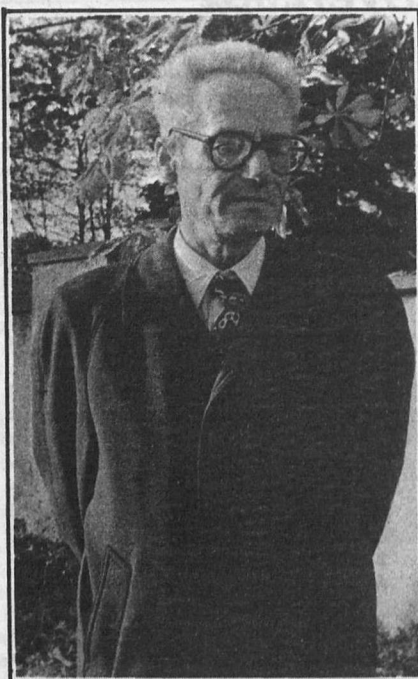


Foto: Karel Cudlín

V průběhu naší několikátýdenní návštěvy v Československu v prosinci 1990 jsme měli možnost se podrobněji seznámit s materiály, které zveřejnil Miroslav Dolejší ve Středočeském expresu pod názvem: "Senzační odhalení pozadí události loňského 17. listopadu". V jednom z materiálů uvádí M. Dolejší případ Vladimíra Kolmistra a ing. Zdeňka Spousty. Ing. Spousta byl vybrán zaměstnanci kladenských dolů a Občanským fórem v Kladně jako zástupce do "rekonstruovaného" Federálního shromáždění koncem ledna 1990. Když se s pověřovacími listinami dostavil do parlamentu, zjistil, že jeho poslanecké místo je již obsazeno bývalým plukovníkem Vladimírem Kolmistrem, který je na kladensku velice neoblíbeným politikem. V. Kolmistra do parlamentu prosazovalo pražské koordináční centrum OF a hnutí Obroda, které sdružuje komunisty z roku 1968. Případ Kolmistra, který se bez mandátu a proti vůli kladenských občanů vloudil do parlamentu, vzbudil mezi obyvateli kladenska veliké pobouření. Bratr Miroslava Dolejšího, Josef, který je ředitelem střední zdravotnické školy v Kladně, vzpomíná plukovníka Kolmistra ve svém článku: "Co se skrývá pod sametem". Píše, jak Kolmistr, v té době funkcionář OV ČSM, udal bratra Miroslava v říjnu 1950 za to, že vyvěsil na tancovačce britskou státní vlajku. Po tomto udání se za Miroslavem navždy uzavřely brány škol. Za trest byl poslán do dolů, do tábora nucených prací, a po nepodařeném útěku za hranice byl v roce 1951 zatčen a obviněn ze špionáže a velezrady. Prokurátor navrhol trest smrti, ale rozsudek zněl nakonec "jenom" na 23 let těžkého žaláře. Celkem přes 18 let strávil Miroslav Dolejší v komunistických vězeních. Poprvé si pobyl v žaláři 9 let. V roce 1976 byl znovu zatčen a v roce 1977 odsouzen k jedenácti letům

žaláře pro vyzvědačství, z kterých si odseděl téměř deset let. V roce 1985 se Miroslav Dolejší vrátil z vězení s podlomným zdravím v důsledku týrání, bití, hladovek a brutálního zacházení.

Ing. Spousta znám od dětství a z kladenského domu svých rodičů je ke Spoustových vilce jenom několik kroků. Rozhovor se Zdeňkem Spoustou a materiály, které nám předložil ukázaly, že Miroslav Dolejší napsal o aféře "Spousta-Kolmistr" pravdu.

Eliška Kotrbová Arnošt Wagner

Černá ovce republiky

Začali jsme mít o pana Dolejšího zájem. Zatoužili jsme toho nejnenáviděnějšího muže v republice poznat osobně. Také už proto, že nám někteří poslanci ve Federálním shromáždění řekli: "Dolejší je blázen. Je to psychopat." Chtěli jsme si udělat vlastní obraz, utvořit vlastní názor, sáhnout do otevřené rány.

V neděli odpoledne s mapou Prahy, která nám v babylonu odporého panelového sídliště nebyla nic platná, jsme našli činžák Miroslava Dolejšího jenom díky nevrlym informacím místních obyvatel. Pan Dolejší spal, ale jeho bývalá manželka, s kterou je již léta rozvedený, nás uvedla do malého bytečku, který spolu (díky pražské bytové krizi) sdílí. Narychlo ustlaná válenda, perfektní pořádek, psací stůl, dvě opotřebovaná křesílka, knihovna s metry "fasciálů" a čerstvě učešáný pan Dolejší v místnosti dvakrát čtyři metry, rozměry, které byly pro M. Dolejšího osmnáct let prostorové maximum. Prostředí a oblečení, ve kterém nás uvítal, na nás nezapůsobilo jako prostředí, v němž žije finančně dobře zajištěný člověk. Pan Dolejší budí dojem klidného a rozvázného člověka. Má příjemný a otevřený úsměv. Jeho slovní projev je plynulý, místy připomíná "přednášku", což je vysvětlitelné tím, že musel své myšlenky často opakovat. Bez váhání souhlasil s rozhovorem, který jsme zaznamenali na magnetofonový pásek:

ZÁPAD: Slyšeli jsme, že autor "Senzačního odhalení" je duševně chorý člověk, psychopat, blázen - cvok. Cítíte se, pane Dolejší, duševně nemocen?

DOLEJŠÍ: Věc se dá pochopitelně bagatelizovat tak, že každý člověk, který seděl 18 let ve vězení je duševně chorý. Ty stopy z vězení jsou v úplně jiné poloze, samozřejmě. To je verze, kterou vymyslely prohradní sdělovací prostředky, kterým jde o způsob jakým se vyhnut přímé konfrontaci se mnou. Protože konfrontace těchto lidí s člověkem jako jsem já, je pro ně politicky nepřijatelná. To je pomluva, která se dá vykřiknout na každého z davu a protože lidé jsou již dnes tak zdecimováni, řekl bych intelektuálně, tak věří každé pomluvě,

nebo čemukoliv, co se jim jako hotová verze předloží, než aby se namáhali přemášením sami.

Z: Styl ve kterém jste tu věc napsal připomíná styl jakým se vyjadřuje StB. Někteří odborníci dokonce tvrdí, že za celým textem je někdo ze státní policie, kdo vám věty formuloval.

D: To je lehce vysvětlitelné. Když se někdo půlku svého života pohybuje ve vyšetřovacích policie a 18 let hovoří jenom s vyšetřovateli a bachaři, tak není divu, že převezme částečně i jejich frazeologii. To mohlo ty odborníky také napadnout.

Z: Musíte se cítit jako černá ovce. Jsou na vás lidé zlí, vyhrožují a nadávají vám?

D: Samozřejmě. Telefonáty, desítky, stovka. Ale já to nepokládám za důležité. Je to příznačná reakce obyvatel Československa. A to je dost zdecimované morálně a především politicky. Nevšímám si toho. Jinak, pokud jde o ten Expres, prosím vás: Expres uveřejnil pouze nepatrnou část té mé analýzy. Analýza má sama o sobě 45 stránek hustě psaného strojopisu a oni uveřejnili jenom prvních devět, deset stránek, a to ještě z toho vynesli pár odstavců. Ten materiál ale byl napsán pro Konfederaci politických vězňů, to nebylo určeno veřejnosti. Proto se to pochopitelně také stylisticky odlišuje od běžných žurnalistických článků. V podstatě to vzniklo na návrh, nebo vlastně na žádost mládežců ze Svobodné legie, kde jsem se zúčastnil schůze den poté, co ministr národní obrany Legii zakázal. A plukovník Praz, který je náčelníkem Svobodné legie a pan Hanke mě požádali, abych byl u toho, když se projednávaly otázky dalšího postupu, co se bude dít teď, po zákazu...

Z: Stojí Svobodná legie i dnes za tím, co jste napsal?

D: Ano, ovšem. Ale já jsem odmítl, aby se jejich stanovisko k tomu, co jsem napsal, zveřejňovalo, protože asi před měsícem jsem se sešel s panem Prazem a ten mně řekl, že přes pana Spurného - což je redaktor tuším Respektu - mu bylo naznačeno prezidentem, aby se Svobodná legie od toho distancovala. Byl to spíše rozkaz, který byl dán také Konfederaci politických vězňů, která se později svým stanoviskem od věci distancovala. To byl nápad Hradu. Ale pan Praz byl ochoten učinit opak. Já jsem to však odmítl s tím, že oni jako armáda mají ve statutu být nepolitická a s obsahem mé analýzy nemají nic společného. Tedy, celou tu záležitost jsem dal na veřejnost jenom proto, že byla zakázána Svobodná legie. Na schůzi Legie jsme měli všichni obavy z toho, že po našem zákazu můžou zakázat nakonec i KAN, Konfederaci politických vězňů a jiné organizace. Prezident žádá o zvýšení prezidentských pravomocí a je zřejmé, že se připravuje prezidentský režim, že na Hradě vzniká další, duplicitní vláda. Tak jsme se báli, aby nedošlo k zákazu dalších organizací, čemuž jsme chtěli zabránit. Proto jsem dal souhlas ke zveřejnění "analýzy". Zveřejnil to redaktor Blažek, ale ovšem, když jsem mu dal souhlas ke zveřejnění, nevěděl jsem kde to vyjde. Nakonec to dal do Expresu. Já jsem do té doby

nevěděl, že nějaký Expres existuje. Název článku si vymyslel Expres. A odpovídá povaze toho časopisu. Pak se rozpoutala bouře. Ještě než vyšla poslední, nejobšáhlejší část Analýzy, měli již na Konfederaci politických vězňů připraveno stanovisko, kterým se od věci distancovali. Řekl jsem jim: vždyť vás o to nikdo nezádal?! Ale zásadně mohu říct, že si těch dvou muklů, kteří se pod "stanovisko" podepsali vážím, neboť je znám z lágrů a nezazlívám jim to. Museli to udělat. Později jsem se od jiných muklů dozvěděl, že jim bylo "na úřadech" vyhrožováno likvidací Konfederace.

Z: Jste zaměstnaný?

D: Jsem v invalidním důchodu.

Z: Jak jste, pane Dolejší, jako bývalý mukl a invalidní důchodce přišel k materiálům, které jste použil při psaní své Analýzy?

D: Podívejte se, ani ten původní pětačtyřicetistránkový text není vlastně celá Analýza. Již v roce 1985 - 86, po mém propuštění z vězení, jsem začal monitorovat zahraniční vysílání BBC, Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky. Odtud přicházely první signály, že se něco chystá. Já vám to říkám jenom proto, že nejde o nějakou okamžitou myšlenku. A když za mnou někdo přijde, hned se ptá po důkazech. Podívejte se: (pan Dolejší nám ukazuje složky s materiály) to co bylo zveřejněno, je prakticky jenom zlomek. Pracoval jsem na tom léta.

Z: My se vás samozřejmě také musíme ptát po důkazech. Také chceme vědět, jak jste se k těm materiálům, o jejichž existenci každý pochybuje, dostal!

D: Jednak jsem pracoval asi 6 týdnů v prověřkových komisích na Federálním ministerstvu vnitra, kde jsem měl možnost vyslechnout velké množství důstojníků kontrarozvědky a zpravodajské služby, a kde jsem měl možnost dostat se k množství písemných materiálů, videokazet a magnetofonových záznamů...

Z: To bylo někdy v lednu 1990?

D: Ne, nikoliv, to bylo v červnu a červenci 1990. Ale i předtím mně vozili lidé spoustu materiálů, třeba naši kluci, muklové, protože věděli, že jsem se k těm věcem vyslovoval. Ale prosím, toto jsou, to co vám teď ukazují (p. Dolejší nám předkládá složky s kopiemi služebně vyhlížejících dokumentů, které pro laika vypadají celkem autenticky) tajné materiály MV, takzvané svodky, které dostávali 4 muži ve státě: Husák, Jakeš, Indra a Štrougal. A jako drb vám řeknu, že výtisky číslo jedna byly vlastně dva. Jeden pro Husáka a jeden pro Jakeše, neboť se nevědělo, kdo byl vlastně první muž ve státě, a tak se tiskly dvě jedničky pro jistotu. Ukazuji vám to proto, že všichni chtějí vidět tajné dokumenty a důkazy. To co vidíte, jsou kopie.

Z: Kde máte ten archiv? Všechny ty záznamy, dokumenty, výpovědi výsledných estébáků, video a audio pásky?

D: Na to vám samozřejmě neodpovím. Ale upozornil jsem všechny, že v případě, že se něco stane mému synovi, tak že ten archiv pustím ven. To, co vám zde ukazují, jsou samozřejmě jenom kopie přísně tajných dokumentů, ale dnes je to už makulatura. Těch dokumentů mám 13 tisíc stran. Jsou to hlášení kontrarozvědky, která ovšem

nejdou naprosto přesná. Když jsem to porovnával s jinými materiály, tak jsem zjistil, že existoval patrně zájem kontrarozvědky informovat vedení státu poněkud odlišným způsobem. Zítřejší mě čeká utkání s panem Hegenbartem. Mám s ním soud. Žaluje mne. Stejně tak plukovník Hostárek a jiní.

Z: Tady - na tom dokladu, který nám ukazujete, je u plukovníka Třoska napsáno: "... velký přítel plukovníka Bečváře", který se zastřelil. Odkud konkrétně pochází tako informace?

D: To psal jeden plukovník zpravodajské služby, kterého jméno vám nemohu ukázat (pan Dolejší zakrývá jméno rukou), nechci nikomu dělat nepřijemnosti jenom proto, že mám od něj materiály...

Z: Ten člověk, ten plukovník, od kterého to máte, je stále ještě členem stávající zpravodajské služby?

D: Ale prosím vás, přece nechcete, abych vám na to odpověděl? To jsou dost choulostivé věci. Ale důležité je toto; v podstatě bylo již týden před 17. listopadem vše připraveno. (M. Dolejší nám ukazuje množství materiálů se jmény, daty a údaji. Jelikož nemáme možnost si ověřit jejich autentičnost, tak je v tomto rozhovoru neuvádíme.)

Z: Materiály, které nám zde pane Dolejší ukazujete, nemůžeme posoudit. Některým věcem se nám nechce věřit. Některé věci nemůžeme také posoudit, neboť jsme posledních 22 let žili za hranicemi. Vráťme se proto k našemu původnímu záměru, dovědět se více o vaší osobě. Když jste se začal zajímat o politiku?

D: Již od mládí. Chtěl jsem jí dokonce studovat, ale díky plukovníkovi Kolmistrovi jsem vlastně nemohl ani začít. Kolmistr pravděpodobně dělal i pro KGB...

Z: To si myslíte, nebo na to máte důkaz?

D: No, mám tady zprávu, respektive fragment zprávy jednoho zpravodajského důstojníka, ze které to vyplývá dost jasně. Jak již jsem se zmínil, to co mám jsou kopie a nemám ani nejmenší představu o tom, kolik těch kopií vlastně existuje, a kolik lidí je má. Určitě je má řada lidí a určitě je používá. Jsem si naprosto jistý, že ty materiály, pásky, videa a fotografie, které mám ve svém schovaném archivu, tedy kopie, používá řada lidí k vydírání vládních činitelů dnes a v budoucnu je budou používat také.

Z: Vraťme se zase k vám. Proč jste se právě vy, kterýž máte za sebou tak těžký život ve vězení, do toho všeho pustil?

D: Na tom není nic tak neobvyklého. Uvědomte si, že když se v roce 1975 vrátil do ČSR ten slavný kpt. Minařík z RFE, tak již tehdy řada lidí naznačovala, že se chystá nová vlna politických procesů. Říkalo se, že Minaříkovi StB podstrčila seznam lidí, které on údajně přivezl z Německa, a kteří budou zde označeni za agenty. Ta vlna procesů skutečně v roce 1976 začala. Já jsem do ní spadl. První byl Garba na Ostravsku a jeho skupina. Ti měli ještě monstrproces, který vysílala TV. Pak to šlo jedno za druhým. Procesy se táhly až do konce roku 1977. Mezitím přišla Charta, ale té se toho moc nestalo. Já jsem byl v té době ve vazbě v Ruzyni. 1. 1. 1977 jsem zahájil hladovku.

Držel jsem ji tři měsíce a oni mne v té hladovce soudili. Přivezli mne na křesle, nemohl jsem ani mluvit. Soudili mě pro vyzvědačství a ohrožení státního, hospodářského a služebního tajemství. To proto, že jsem napsal asi 12 článků o počítačích, které byly vlastně kompilace z veřejně dostupných sympoziálních materiálů, z přednášek atd. Nebylo to nic tajného. Byl to jenom podklad pro novináře. A za to jsem dostal 11 let do Valdic. A to nás byly desítky. A vedle nás Charta 77 a té se nestalo nic...

Z: Jak jste sledoval politiku, když jste byl ve vězení od roku 1976 do 1985?

D: Z tisku a také jsem se stýkal s chartisty, kteří tam seděli.

Z: Chtěl jste někdy podepsat Chartu 77?

D: Ne, nedůvěřoval jsem tomu hnutí od počátku. Z řad našich muklů to podepsalo jenom velice málo lidí, kromě Pepíka Zvěřiny, ale to byl člověk sui generis. Mluvil jsem s ním ještě týden před jeho odjezdem do Vatikánu, kde pak tak tragicky a podivně zemřel. Nedovedu si ho v sedumdesáti představit, jak skáče do bazénu. Vždyť on snad ani neuměl plavat: Na lágru, když nás 40 chlapů nahnal pod sprchy, tak jediný Pepík se před námi nesvlékl, nechal si spodky na sobě a teprve pod dekou se převlékl. Mluvil jsem s ním před odjezdem do Vatikánu proto, že jsem získal doklady o tom, že z 512 studentů teologie, které on s nesmírnou houževnatostí vyučoval, bylo 86 agentů StB a KGB. Uvěřil tomu teprve, až jsem mu je jmenoval (pan Dolejší nám zase ukazuje doklady, zprávy zpravodajců, z nichž je patrna infiltrace nejvyšších katolických kruhů agenty StB a KGB).

Z: Ze všeho, o čem jsme zatím hovořili, máme dojem, že vy stále ještě vidíte za vším StB a KGB. Speciálně KGB, která snad má dnes plně ruce práce doma, a na své bývalé satelity jí moc času již nezbyvá.

D: KGB je světová mocnost. To není jenom domácí, sovětská záležitost. KGB udržuje i nadále své panství v polovině světa. Její činnost není ohraničena jenom Moskvou. Hlavně lidé ze Západu vycházejí z toho, že zpravodajské služby jsou pod jakousi státní kontrolou. Na Západě zpravodajství dělají lidé s úplné jinou mentalitou. KGB je však sociologický fenomén. Je to skutečné centrum veškeré moci. Vlády jsou loutky, i politbyra. A tyto lidé dělají světovou politiku SSSR. KGB manipuluje s myšlením poloviny světa včetně Západu. Mají v rukou množství bank, disponují průmyslem, televizí, rozhlasem, tiskem a to způsobem, který obyčejný člověk na Západě těžko rozezná. K těmto svým machinacím využívají ostatní komunistické strany na Západě.

Z: Neuvažoval jste o tom, udělat tiskovou konferenci nebo besedu o svých názorech, případně se bránit vůči některým nářekům, uvést takto některé věci na pravou míru?

D: Jsem člověk nepraktický, mám problém s nákupem jízdenky. Ale Mirek Čejka, mukl a bývalý náměstek pražského primátora mně za to nadává. Že jsem to neudělal.

Z: Přišel za vámi někdo poslední dobou a řekl: poslouchajte, nechte toho, vždyť jste

si už dost užil. Dáme vám dobrou práci a nějak se dohodneme. Ale hlavně toho nechte...

D: Bylo mi nabídnuto, abych šel na vyslanectví, daleko. Buď do latinské Ameriky nebo do Indočíny.

Z: Máte dobrý důchod?

D: Beru 1514 Kčs.

Z: Čekáte po rehabilitaci zvýšení svého důchodu?

D: Zatím jsem byl rehabilitován v té věci z padesátých let. Zvýšení by mi pomohlo, protože mám syna na škole mimo Prahu a stojí to dost peněz. Já si nestěžuji. Mně stačí litr polévky na tři dny.

Z: A co dál? Máte nějakou koncepci do budoucna?

D: Podívejte se, já jsem nedal souhlas k publikaci Analýzy proto, abych rozpoutal politickou krizi. Kdybych usiloval o politické cíle, tak bych tuto situaci k těmto účelům využíval.

Z: Ale, jak jste sám říkal, dal jste některé své materiály týkající se některých problémů na Slovensku do rukou slovenských novinářů, a těch mohou využít extrémní skupiny na Slovensku. Tím jste vlastně zasáhl do politiky.

D: Letos v lednu jsem viděl zpravodajskou zprávu již ze září 1989, kde bylo odtrženo Slovenska jednoznačně predikováno. Bylo tam jednoznačně stanoveno rozdělení plynovodu a ropovodu a následky, které z toho mohou vzniknout. Tedy ještě před revolucí! Byla tam předpověď všech důsledků, tak jak budou následovat. Přesto samozřejmě zůstanu dál tak korektní, jako jsem byl doposud. Materiály, které osobně kompromitují lidi od kterých jsem je dostal, respektive autory materiálů - z ruky nevydám: Pokládám to za svinstvo. Jestliže to

dělají oni, tak je to jejich legitimace. Já to dělat nebudu.

Z: Tak vám nikdy nikdo neuvěří. Lidé budou i nadále říkat, že materiály nevydáte, protože žádné nemáte...

D: Vždyť jsem vám je ukazoval: A to jsou jenom zlomky...

Z: No jo, nakonec to dáte ven. Alespoň to, co jste nám ukázal.

D: Nedám. Když jsem byl zavřenéj, tak pronásledovali celou moji rodinu a rodiny mého příbuzenstva. A nikdo jim nepomohl, nikdo nehnul ani prstem. Čili - já si nedovolím vzít na svědomí životy nebo existence lidí, kteří mi materiály dali. Šlo o materiály tak důvěrné, že k nim mělo přístup jenom málo osob, a tak by bylo možné dárci snadno vystopovat.

Na cestě zpět do města si klademe mnoho otázek. Ta nejtíravější je, proč Miroslav Dolejší tak zarytě odmítá ukázat doklady veřejnosti, nebo příslušným úřadům. Kolik problémů by mu potom spadlo s ramen. Snad je v tom ten nejvyšší muklovský zákon: nebonzovat: Snad je v tom všem zatrplost vůči lidem, kteří mu v životě nikdy nepomohli. Vzpomínka na těch hrozných osmnáct let ve vězeních, nedůvěra a podezřívavost, strach ze spiknutí. Za těch několik hodin s M. Dolejším se nám podařilo jenom nepatrně nahlédnout do jeho nitra. Ze smíšených pocitů nám na povrch vyrazí ten nejsilnější: lítost k člověku, jehož utrpení má na svědomí zřůdný režim komunistických ideí. Režim proti kterému pan Dolejší ještě stále svým sverázným způsobem bojuje.

prosinec 1990

Stanislav Reiniš

Má pan Dolejší pravdu?

V Československu se o "Sensačním odhalení 17. listopadu", které napsal Miroslav Dolejší a otiskl v novinách *Expres* mluví rozčileně už dávno. I nám došlo několik žádostí, abychom "Odhalení" přetiskli, že stojí za to. Protože však "Odhalení" koluje v tisících xeroxových kopiích v exilu i doma, a kdo chtěl, už si je dávno opatřil, není třeba je otiskovat. Můžeme se z něj však o mnohém poučit. "Odhalení" se pokouší vyplnit mezeru v našich vědomostech, která je značná a citelná: Jak se to všechno stalo, vždyť to bylo jako v pohádce, princ po stu letech přišel, políbil spící Šípkovou Růženku, a rázem se vše probudilo, kuchtík dostal dávno mřížený pohlavek, a jestli neumřeli, žijí šťastně dodnes.

Je to estébácký kompilát, nebo není, kolik je v něm pravdy, kolik polopravdy, kolik je lži?

Některá tvrzení v "Sensačním odhalení" jsou zřejmě a jednoznačně žalovatelná. Když čtu, že rodina Havlových, Němcových a jiných jsou komunisté a jejich potomci, svobodní zednáři a jejich potomci, Židé a chráněnci StB, odrazuje mě to od dalšího

čtení. Navíc, podivuhodná směsice spiklenců, komunistů, sionistů, zednářů, tajných služeb všech zemí vyvolává dojem, že se někdo pokouší si z nevědomých Čecháček dělat legraci.

Pak člověka zaujme styl. Podobně napsané věci jsme už přeče v exilu četli. Jmenovaly se Svědomí, Československá cesta, i všelijaké anonymní pamflety o tom, kdo v exilu smí a kdo nesmí bojovat proti komunismu. Velká tvrzení bez jakéhokoliv důkazu, polopravdy smíšené s vyslovenými výmysly, a hlavně tu zahalený, tu otevřený antisemitismus jsou výrobními známkami, podle kterých se pozná, kdo našeptával a kdo stojí v pozadí.

Odkud odjinud by autor mohl vědět, že 17. listopad organizovala StB, KGB, CIA a Mossad, než od pramene? Kdo jiný tohle ví, kde jinde se to najde než v archívech, hlavách a psacích stolech našich národních strážců? Jestli je to pravda.

Když už píší, že chartisté dostávali peníze od židovských lóží, měli by vědět, že peníze na Chartu sbíral exil po deseti-dolarovkách. My jsme je sbírali, Českoslo-

venské sdružení v Kanadě, Československá národní rada americká, Svaz spolků ve Švýcarsku, australské krajané. To proto, že jsme věděli, že pouhým nadšením při kručícím žaludku bolševika nezaženeš. Kolik dali Židé a zednáři, nevím. Jestli dali, patří jim dík. Dali i evangelíci, instalatéri, katolíci, a vím aspoň o jednom Hare Krišnovci.

To je jedna tvář "Sensačního odhalení", která ukazuje, jak toto odhalení bylo spatřováno dohromady.

Pak je zde ovšem otázka, jak a proč se to vše loni událo, jaké síly hrály roli v tom, že lidová povstání proběhla hladce, bez krveprolití, dokonce i bez políčka, které by člověk čekal, když Štěpán nebo Mohorita, nebo i stranický důvěrník v TOSu Čimelice vykládali lidem pohádky.

Nevěřím, že by samet národům napršel jak mana na poušti. Vždyť to vše šlo jak na drátku. Jeden den demonstrace se zášahem policie. Druhý den také demonstrace, ale policie není v dohledu. To se opravdu Erich Honnecker jednoho večera po třetím pivě rozhodl, že už si v životě dost užil, že měl i moc i zábavu i peníze, a že se šestší nedá už dál tahat za nos, a že tedy osvobodí národ od komunismu? Tak to určitě nebylo. Také to není tak, že by komunismus najednou ztratil veškerou moc. Vždyť měli v rukách vše: armádu, policii, tisíce fízlů, mohli vyvolat strach u kohokoli kdykoli, měli na to psychologické školení, kdokoliv mohl zmizet a už se neobjevit, a byli i takoví, kteří jim věřili a dali by za ně ruku do ohně. Ti byli nejhorší.

Generální tajemníci drželi vždy moc v rukách, dokud v nich měli poslední zbyteček síly. Generální tajemníci se nevzdávají dobrovolně. Vždyť ještě o rok později se rozjely tanky po Litvě. Nebylo by jich dost na Prahu, Varšavu, Budapešť?

Změny probíhaly moc lehce, moc spóradně a pravidelně. Odkud přišlo toto náhlé období osvícenství? Před časem jsme si všimli, a otiskli, že změny v evropských socialistických zemích probíhaly podle tabulky zadlužení. Čím víc byla země zadlužená, tím dřív šla na operaci.

Závislost mezi vzrůstem dluhů a politickou změnou byla očividná. Ve dvou nejzadluženějších zemích, Polsku a Maďarsku neexistovalo ani nic jako Charta 77 nebo Solidarita.

Na třetím místě v ekonomické mizérii bylo východní Německo. Když bylo Polsko a Maďarsko za bodem nezávratu, došlo i na ně. Už od jara 1989 nechťelo západní Německo přijímat uprchlíky z Československa. Pamatují se na zoufalý telefonní hovor s rodinou, která chtěla emigrovat a šla se v západním Německu přihlásit na policii. Když je poněkolkáté z různých policejních stanic vyhodili, volali přátelům do Kanady, co se děje a co mají dělat. Jediná rada byla, jedte domů, už to asi brzo praskne, jinak se to nedá vysvětlit.

Němci potřebovali uprchlické tábory, protože čekali na svoje. Brzy po nich přišli na řadu Bulhaři, přesně podle tabulky. Nakonec zbylo Rumunsko a Československo. Obě země věděly předem, co bude, dalo se to číst v novinách mezi řádky, mluvilo se o tom, jen autorům článku v *Expresu* nebylo asi na tom, že Československo je ze všech stran obklopeno nepřátelskými režimy, nic divného.

Tato závislost politických změn na zadluženosti může být náhodná. Počet pravdě-

podobností nám však říká, že pravděpodobnost náhodnosti je v tomto případě p(0,0014). To je, jak statistici a jiní vědci vědí, pravděpodobnost neveliká. Kdybychom z klobouku naslepo tahali jména šesti zemí, vyšlo by nám toto pořadí jen jednou ze 720 pokusů.

Pak už tedy nezbyvá než hledat spiklenec. Pan Dolejší je hledá mezi sionisty a zednáři. Ti si podle pana Dolejšího vzali pravítko, nalinkovali si papír a napsali "Má dáti - Dal", seřadili země do zástupu a zahráli na ně triky. Ale - jmenujte mi jednoho Žida, který by měl dnes v SSSR nějaký vliv. A - jsou v SSSR vůbec, po těch letech útlaku, nějakí svobodní zednáři?

Gorbačov a Reagan

Nemyslím si, že by se Siónské protokoly daly použít na vysvětlení událostí 17. listopadu. Přesto zůstává otázka, jak a proč se to všechno událo tak, jak se to událo. Váhal jsem, nechť jsem na nikoho ukázat prstem. Až jsem vzal do ruky knihu jinak dosti nezáživnou, a ani ne moc poučnou, "Jeden americký život", paměti Ronalda Reagana. Nepřítom a opatrnicky, společně se na cit a fantazii čtenáře, Ronald naznačuje, co vlastně bylo.

Poprvé se Reagan s Gorbačovem sešel v listopadu 1985 v Ženevě. Měl už za sebou tvrdou zkušenost jednání se sklerotikem Brežněvem, fizlem Andropovem a omezcem Černěnkem. Pak se zjevil Miša a dokonce vyprodukoval úsměv.

Hned druhý den jej Reagan odtlačil stranou od delegací a reportérů a dovedl jej na místo, které vybrala Nancy, do chaty u Tenevského jezera za residenci prince Karima Aga Khana. Gorbačov se mu zalíbil. Měl "hřejivý úsměv v tváři", bylo na něm něco "co se mu líbilo".

Oheň hořel, seděli u krbu, Reagan mu chtěl nabídnout tykání, ale pak si pomyslel, že by to asi Gorbi nepřijal dobře. Aspoň tedy poznamenal, jak podobné osudy oba měli, oba pocházejí z malé neznámé visky, z chudé a skromné rodiny, a nyní jsou oba vůdci velkých národů, jediní, kdo mohou nadělit světu třetí světovou válku. Pak začal pomalíčku zbavovat Gorbiho strachu z USA a jeho jaderného arsenálu. Prostě se Gorbimu dotával pod kůži.

Gorbi chytil vlnu, a již další den se sešli znovu, po recepci v budově sovětské mise, jen oni sami a překladatelé. Reagan neprovokoval. Věděl, že musí opatrně. Že nemůže vydávat ultimata a musí nechat Gorbačovovi prostor na manévrování. NEtlačil jej do kouta, neurážel ani neponižoval. Gorbačov inteligentně mlčel a poslouchal. Reagan mu rozkládal svoje představy o Americe, popisoval dynamickou povahu kapitalismu, Gorbi slušně odporoval, ale padli si do oka. Reagan mu poradil, aby nechal Afghánistán na pokoji, a Gorbi po čase poslechl.

Jestě další den si poseděli, postěžovali si vzájemně na svoje byrokraty, a po hodině se rozešli. V následujících

letech, mezi rokem 1985 a 1988, se sešli aspoň pětkrát. Trochu mnoho na dva politiky. Ani Stalin s Rooseveltem se tolik nescházeli v době druhé světové války.

Nebylo vše vždy tak idylické. Daniloffova aféra v roce 1986 vyvolala rozepři mezi oběma skoropřáteli, poštěkávali na sebe, také v Reykjavíku to nebylo moc přátelské, ale v podstatě Gorbačov dal na to, co Reagan říkal. Reagan říká, že mezi nimi byla "chemie", my bychom to spíše nazvali souzvukem duší. Vyměnili si spousty osobních dopisů, i když občas ne příliš příjemných, prostě byli ve spojení.

V roce 1987 Reagan stál u Brandenburské brány a vyzýval Gorbačeva:

"Generální sekretáři Gorbačeve, jestli chcete mír, jestli chcete prosperitu pro Sovětský svaz a východní Evropu, jestli chcete liberalizaci: Přijďte k této bráně! Pane Gorbačeve, otevřete ji! Pane Gorbačeve, rozbořte tuto zeď!"

Tyto řečnické výzvy v diplomacii ani v politice mnoho neznamenají, ale - neuvěřitelně se později stalo skutkem. Gorbačov pak za tento čin dostal Nobelovu cenu míru.

V politice oněch let určitě hrála roli i postupující technická zaostalost SSSR, zhoršující se zdraví národů, nedostatek potravin, dokonce Černobyl, ale logická úvaha nám přesto říká, že zde musel být ještě jeden faktor, lidský. Kdo byl ten člověk, kdo měl tu moc a vliv na Gorbačeva, aby jednal tak, jak jednal?

Nejen v detektivkách, ale i v životě se má vždy hledat osoba, která má motivaci, přiležitost a charakterové vlastnosti k tomu, aby vykonala čin. Nikdo se nikdy nedoví, co si oni dva na svých schůzkách vyprávěli. Nikdo jiný nemohl změny ve střední Evropě takhle napláňovat a domluvit, protože nikdo jiný prostě na to neměl.

Nevím ani o nikom jiném, kdo by mohl mít takový vliv na Gorbačeva jako měl Reagan. Nepředpokládám, že by odchod Sovětů ze střední Evropy vymyslel Yassir Arafat nebo Raisa.

Důkazy pro tento závěr mám jenom nepřímé, spíše psychologické. Osobnost Reagana, osobnost Gorbačeva, jejich vzájemný vztah, a světové události od roku 1986 jsou propojeny pevně a logicky. Reagan občas Gorbačovovi poradil, a Gorbačov poslechl. Víme, že v politice je jen velmi málo náhod. Gorbačov se i při liberalizaci zemí střední Evropy pokoušel občas trochu švindlovat tím, že se snažil předat moc jiné garnituře nomenklaturních kádrů. Někde mu to vyšlo, jinde ne.

Pan Dolejší říká, že jsou důkazy pro to, že se na událostech roku 1989 v Československu podílela KGB, CIA a další tajné služby. Ale samozřejmě. Kdo jiný měl tyto změny pečlivě promyslet, napláňovat a provést? I v

Československu toho víme už dost o agentu Zifčákovi - Růžičkovi a mnoha dalších. A to jsou jen ti nejnížší.

Gorbačov sám je odchovanec KGB. Od doby, kdy se přišlo na to, že za války prožil nějaký čas v oblasti, okupované nacisty, jim Gorbačov sloužil. Svědectví současníků jsou v tomto ohledu jednoznačná. Později se stal chráněncem Andropova, o jehož vztazích ke KGB není pochyb. O Gorbačovovi řekl Oleg Gordijevský, vysoký důstojník KGB, který odešel do USA:

"Je smutné, že sovětské vedení musí používat obrovskou policejní organizaci, aby zaručilo program reformy, trochu liberalizace a trochu demokratizace. V sedmdesátých a osmdesátých letech bylo KGB prakticky jedinou nezkorumpovanou a disciplinovanou agenturou v SSSR. Proto se stalo důležitým nástrojem Gorbačovovy politiky. Od roku 1984 vidělo KGB v Gorbačovovi jediného schopného kandidáta, kterého bylo ochotno podporovat po sérii senilních a nemocných vůdců. KGB vědělo, že reforma je nutná. Vidělo katastrofickou situaci v SSSR lépe než kdokoli jiný, protože je nejlépe informovanou institucí v SSSR, co se týče vnitřního i zahraničního vývoje. Od začátku Gorbačov vyžadoval od KGB informace a nezávislý, objektivní pohled na ekonomickou, sociální a politickou situaci. KGB je stále jeho nepostradatelným nástrojem. Je to jediná instituce, kterou nepřestavěl."

Ale i jinak, kdo jiný by se mohl o politické změny postarat v zemi, kde vládne komunistická strana s přechytnými převodními pákami své moci, kde se těžko může vytvořit disidentská organizace, připravující převrat, aniž o ní vládní struktury věděly, kde nezávislý jednotlivec nebo i skupina nemá šanci? Možnost útlaku je obrovská, a ke změně může dojít jen když útlak povolí.

Přesto, a právě proto, si vážím disidentů, studentů s jejich revolučním nadšením i chartistů.

Nesmíme předstírat, jak to udělali autoři páně Dolejšího pamfletu, že tajné služby jsou nejvyššími pány. Nejsou. Nad nimi jsou ti, kteří opravdu rozhodují. My, s nedostatečnou znalostí skutečných událostí v zákulisí dějin, které možná nikdy nevyjdou najevo, se jen můžeme domnívat, kdo to je.

Dolejší tvrdí, že to byli sionisté a svobodní zednáři. Protože já vím, že Reagan je irského původu a Gorbačov je z rodiny po staletí pravoslavné, myslím si, že za 17. listopad mohou Irčani a popi. Až vyšetřování událostí 17. listopadu v Praze skončí, toto bude jeho senzační závěr.

Problém blízké budoucnosti je, zda Bush a Gorbačov tu správnou "chemii" mezi sebou také najdou. Obávám se, že nikoliv.

Arnošt Vágner

V parlamentní jídelně

S poslanci Dr. Jánem Mlynárikem a Janou Petrovou jsme hovořili v restauraci parlamentu, která kvalitou jídla i cenami spíše připomínala závodní jídelnu. Jana Petrová a Dr. Mlynárik jsou členy branné bezpečnostního výboru a oba mají ke kanadským exulantům velice blízko. Jan Mlynárik již léta spolupracuje s časopisem Západ a Jana Petrová byla jako členka federálního parlamentu v Kanadě, kde jsme si ji všichni velice oblíbili.



**Z: Jano, my tě v Kanadě považujeme vlastně za naši poslankyni, i když jsme tě nevolili, a doufáme, že nás budeš také "zastupovat"?!
P: To bude pro mně čest, samozřejmě.**

**Z: Ty a Ján Mlynárik jste členy branné-bezpečnostního výboru. Co tam dnes děláte?
P: Připravujeme novou koncepci naší armády, která se má stát co nejdříve armádou profesionální. Také pracujeme na novém zákoně o policii, a na návrhu zákona o tajné službě.**

**Z: Může nám váš výbor pomoci v tom, že se konečně na Západě dozvíme kdo byl mezi námi exulanti agent StB, kdo nás udával, a kdo mezi námi ještě dnes žije, aniž bychom to o něm věděli?
P: To je strašně ožehavá a komplikovaná otázka. Je to problém lustrací na kterém se všude pracuje. Já jsem z toho trochu na rozpacích a sama si nejsem jistá, jestli bude správné zveřejnit jména všech spolupracovníků StB, protože může dojít k mnoha lidským tragédiím.**

M: Já jsem pro to, aby se o tom vědělo. Například ve Svobodné Evropě bylo mnoho agentů, informátorů a provokatérů nasazených tam státní bezpečností, ale dodnes nikdo neví nic konkrétního. Řediteli Pecháčkovi bylo přislíbeno, že mu dají seznam agentů, kteří pracovali v RFE za posledních čtyřicet let, ale dodnes se tak nestalo. Bylo by to moc užitečné. Pro mě bylo veliké překvapení, že i advokát Danisz pracoval pro StB. Také mne to překvapilo u mého kolegy historika Hübla, který s nimi spolupracoval.

**Z: Již jsme od tebe dlouho nedostali nic do Západu. Nepíšeš?
M: Píšu svoje "slavné" projevy do parlamentu a mám takový nával práce v terénu, kam často jezdím (Lučenec), že nemám čas ani na pracovní agendu. Zeptej se Jany, co máme práce na okresech...**

P: Pokud se tam vůbec dostaneme. Máme tam svoje sekretariáty a hodně lidí by chtělo s námi mluvit, ale poslední týdný sedíme jenom v parlamentě.

**Z: Jaké máš Janko ambice do budoucna, až ti vyprší poslanecký mandát?
M: Vrátil jsem se do Československa (z Mnichova) také proto, že mě Universita**



Jan Mlynárik, Jana Petrová, Arnošt Vágner. Foto: archiv

Karlova nabídla místo na filosofické fakultě, kde přednáším slovenské dějiny. A až mi vyprší mandát, budu se věnovat pedagogické práci. Kromě toho mi po devíti letech vrátili můj archiv ze kterého mohu čerpat přinejmenším informace na pět knih. Chci začít s větší prací "Vatikán a Československo 1918 až 1950". Můžu ti z toho dát něco i pro Západ. Přijď si pro to zítra ráno, pokud nezaspíš...

**Z: A budeš ještě kandidovat do parlamentu v příštích volbách?
M: Nevím. Předpokládám, že tento parlament je ve své většině již odepsán, protože přijme tolik nepopulárních zákonů, že jenom málo poslanců "přežije".**

**Z: A co ty, Jano, zůstaneš v politice?
P: Já chci konečně dokončit studium, které jsem musela přerušit. A jestli budu kandidovat v příštích volbách nevím, neboť v OF**

v současné době probíhají změny. Mě veřejná práce, práce pro společnost, velice zajímá a dokonce baví. Uvidíme.

**Z: Máte nějaký vzkaz do Kanady?
P: Že moc všechny pozdravuju...**

**M: Že by bylo dobré, kdyby časopis Západ byl více k mání v Československu, neboť zatím - na rozdíl od intelektuální skupiny čtenářů - je Západ širší veřejnosti dost neznámý. Nejvíce ho dostávali disidenti a okruh kolem nich, ale normální člověk se k němu nedostal. Měl by se prodávat na stáncích, nebo v Metru, tak dobrý časopis za to stojí!
P: Já bych taky popřála Západu, aby se tady prodával.**

Z: Bude. A vám oběma děkuji za přání i za rozhovor.

prosinec 1990

Miroslav Grüner

Privatizace na startu

S kutečný antiúnor v hospodářství je přede dvěma. Po ouvertuře, jakou představuje rozprodej prodejen a dalších převážně drobných provozoven, má v půli června vypuknout druhé kolo privatizace, pro které se ujal termín privatizace velká. Zahájena bude navrácením hotelů. Jestli se velká privatizace těší u veřejnosti popularitě, pak především díky ustanovení o majetkových kuponech. Díky jemu, získají bezprostřední podíl na majetku nejširší vrstvy obyvatelstva, a to prakticky zdarma. Bude to ovšem trochu loterie. Jak uvidíme, rozhodně je třeba odmítnout nařčení z populismu.

Odborná veřejnost je vzrušena spíše tempem, jakým má celá akce proběhnout. Prvních 150 rozsáhlejších podniků bude privatizováno do konce roku. A asi dvojnásobný počet podniků má mít k tomuto datu ukončeny přípravy, to jest mají mít schválen

příslušný privatizační projekt. Během nejméně dvou let by jen v Čechách a na Moravě měla být státní forma vlastnictví nahrazena soukromou u čtyř tisíc podniků, což je takřka sto procent. Bude tak splněn požadavek Mezinárodního měnového fondu.

Vskutku, nasazené tempo bude nevídané. ("Zkušenosti i těch nejlepších zahraničních expertů jsou pro nás proto využitelné jen velmi omezeně," stěžuje si JUDr. Zdenka Čížková, šarmantní ředitelka odboru velké privatizace na ministerstvu pro privatizaci ČR. Pro zajímavost, tento klíčový odbor má pouze 8 pracovníků, včetně sekretářky. A celé ministerstvo zaměstnává 30 osob). Tak v Portugalsku postupovali oproti Československu rychlostí přímo hlemýždí. Revoluci měli v roce 1974, brzo ji přemohli, ale zeslátněné podniky ve formě státních akciových společností přetrvávají dodnes. Trochu ostřejí jdou do privatizace až teď. Prý čekali, až budou mít lidé nějaké úspory. V Praze takovou cestu federální shromáždění zamítlo.

V Maďarsku se privatizuje již nejméně pět let. A Němci rovněž nespěchají, velké firmy si spočetly, že se vyplatí počkat, až podniky na východě země zkrachují a spadnou jim do klína za babku.

Proč u nás v privatizaci nejdeme třeba cestou Portugalska? ptám se JUDr. Čížkové.

"Máme větší potřebu kapitálu a know-how. Naše přednost, levná pracovní síla, nemusí být tak výrazná dlouhodobě."

Národ takto však ztratí příliš rychle kontrolu nad svým bohatstvím. Výměnou za technickou úroveň se staneme nájemci ve vlastní zemi.

"Tady je opravdu důvod k obavám. Právě proto je část majetku rozdělována obyvatelstvu ve formě kupónů. Slýcháme v této souvislosti také kritiku, proč podíl zahraničního kapitálu neomezíme, řekněme devětačtyřiceti procenty. Nebudeme jej omezovat proto, že schopná skupina managerů z ciziny by si jistě dovedla zařídit věci podle svých představ i přesto. V každém případě zůstanou v Československu dané."

Bude liberalizace zcela bezbřehá nebo budete hledět, aby alespoň celkově nebyl ve státě překročen určitý podíl zahraničního kapitálu?

"Úvahy kolik procent zahraničního kapitálu existují, může to být i podíl dosti vysoký, ale žádná směrnice vydána nebyla. Je jasné, že do některých podniků cizí kapitál prostě připuštěn nebude. Někdy z vůle podniků, jindy na základě rozhodnutí státu. Z těch, které si to nepřáli samy, mohu namátkou jmenovat třeba LUTIZIN, výrobce umělých střívek pro potravináře, nebo Český porcelán Doubrá, proslavený svým cibulákem. Stát zahraniční kapitál nepustí například do podniků poskytujících léčebnou péči v lázeňství. Ty si na sebe jistě dovedou vydělat i bez cizích peněz. Návrhy připravují resortní ministerstva. Další případy vyplývají přímo z ústavy, horního zákona... Jde především o přírodní bohatství. Bude-li založena například akciová společnost, která využívá nějaké ložisko (vápenky, cementárny), potom dostanou právo využívat zdroje za poplatek."

Samotný privatizační projekt bude muset být v drtivé většině případů dosti podrobný. Především navrhne způsob vypořádání uplatněných restitučních nároků. Dále stanoví, zda navrhuje přímý prodej celého podniku nebo jeho převedení na obchodní společnost. Ve druhém případě vyčíslí, jaký podíl je určen k rozdělení obyvatelstvu za majetkové kupóny, jaký k upsání akcií nebo majetkových účastí, a to buď přímo nebo prostřednictvím burzy či takzvaného fondu národního jmění, kde se budou shromažďovat veškeré výnosy privatizace. Konečně, jaký podíl má připadnout do zahraničí a informace o případných kupcích. Přitom je možné nepřeberné množství variací.

Napadá mě, zda přežívající komunističtí ředitelé tak nebudou mít mimořádnou příležitost získat státní majetek do svých rukou nějakou machinací. JUDr. Čížková i náměstek ministra JUDr. Vodička ujišťují, že nikoli. Kdokoli může totiž navrhnout privatizační projekt. A ministerstvo pro privatizaci ČR či (v jednodušších případech) odvětvová ministerstva přijmou ten z návrhů, který se jim bude zdát nejvhodnější.

Pojďme konečně k projektu, který veřejnost vzrušuje nejvíce. Jak je to s oněmi kupóny? Věc nám vyložil JUDr. Jiří Vodička.

"V každé prodejně tabáku by měl být od podzima za pár korun k dostání sešitky s kupóny. Na druhé straně, velká část podniků vymezí část majetku, který bude za tyto kupóny rozdělen. V každém městě bude místo, kam lidé přijdou se svými kupóny, aby je přihlásili k nákupu akcií určitého podniku. Toho, který si vybrali. Může to být podnik třeba z druhého konce republiky. A přihlásit se můžete o podíl na více různých podnicích.

Teď vám vysvětlím jak. Vyplníte v kupónu své rodné číslo, a nalepíte kolky. To je důležité, každý občan starší 18 let s trvalým pobytem v Československu má právo podíl se na kupónové metodě velké privatizace určitým počtem investičních bodů. Přesně to stanoví ještě vyhláška, teď vám mohu říci, že nejspíše jich bude dva tisíce. Přitom každý z nich bude mít účetní cenu jedné koruny. Rozhodnete se třeba, že 1000 bodů dáte plzeňské škodovce a po pěti stech jiným dvěma podnikům. Odevzdáte tedy tři kupóny okolkované jednou za tisíc a dvakrát za pět set korun. Dostanete potvrzení.

Další zpracování zvládné výpočetní technika. V okresních městech jsou pobočky Podniku výpočetní techniky, jsou propojeny do sítě. V určený okamžik se za celou federaci spočte, kolik investičních bodů připsali občané na jednotlivé podniky. A majetek podniku (celková hodnota akcií) určený na tuto formu privatizace se obvykle trojčlenkou přepočte mezi zájemce. Není tedy předem jasné, jak velké jmění připadne v jednotlivých podnicích na jeden investiční bod. To záleží na tom, jak se bude veřejnost o jednotlivé podniky ucházet. Co jsem teď řekl, platí s jedinou výhradou: Kdyby se stalo, že se o některý podnik zajímalo velice málo lidí, takže by získali nesmírný majetek, postoupí část akcií do druhého kola. Věc končí předáním akcií jednotlivým osobám. Přibližně takhle to bude."

A co když si někdo kupóny nekoupí?

"To by asi udělal chybu. Zákon totiž pamatuje i na laiky. Budou vytvořeny investiční fondy, které převzou péči o kupóny za určitý poplatek. Zákazníkům zaručí svým majetkem řekněme desetiprocentní roční výnos. Budou-li ty fondy úspěšnější, budou mít zisk."

Myslím, že o tuto službu bude mít zájem velká část obyvatel. Avšak fondů jistě nebude mnoho. Nenastane nakonec stav, kdy budeme mít několik málo velkých investorů de facto stejně monopolních jako až dosud?

"Naopak, fondů vznikne velký počet. A různým způsobem. Někde nejprve vznikne fond, a ten bude hledat pro kupóny uplatnění. Jinde akciová společnost s jasným programem bude hledat kapitál ve formě kupónů (smění je s fondem národního jmění za peníze). Víím o soukromnících, kteří se tomu chtějí věnovat. Zahraniční poradenské firmy dokonce radily, aby vznikly fondy zaměřené na jednotlivé skupiny podniků."

Myslím, že tuto věc bude schopna nejlépe zabezpečit Investiční banka, má přece jen své zkušenosti a informace.

"Jistě, ta se podobně činnosti dokonce již věnuje. Prodává přece za hotové vkladní listy svých čtyřech fondů. Jsou to český, moravskoslezský, slovenský a investiční. Získané peníze investuje průřezově, je to tedy dosti bezpečné. Od počátku roku stoupla hodnota jejich vkladních listů o čtyři procenta. A zaručená dividendy je deset procent."

A co u ostatních. Jak se pozná bonita té interface firmy? Ve světě je to jasné díky tradici, ale u nás teď začínáme.

"Dá se čekat, že soukromé firmy nabídnou větší zaručenou dividendu. Jenomže jejich případný neúspěch nebude kryt ani zdaleka tak velkým majetkem jako v případě bank. Někteří lidé budou mít štěstí a risk jim vyjde, jiní se netrefí a o svoje kupóny přijdou. Ale i ve světě jsou přece různé poradenské firmy, které byly zavedené, 20 let dobré a potom to převzal syn a během dvou let dokázal zkrachovat."

A do tohoto druhu podnikání se může pustit každý?

"Můžete tam napsat takovou malou kritiku, že by mohla vzniknout malá zákonná úprava předpisující kvalifikaci pro provozování této služby. Já kdybych měl poradit, sázel bych na průřezové fondy, protože tam lidé dizeřifikují své riziko. Rozloží ho do stagnujících investic a část z nich půjde nahoru. Podpoří to i zájem o investování do podniků, které jsou dnes dole, ale půjdou nahoru třeba za tři roky. Toto vše akceleruje trh s cennými papíry."

Přeji všem čtenářům Západu hodně úspěchů v investování v Československu.

CHCETE INVESTOVAT V ČESKOSLOVENSKU? RADY A SLUŽBY PRO VÁS

o investičních možnostech, investičních fondech
objetech určených k privatizaci, v oblasti nákupu akcií
kontakty při uplatnění navrácení majetku,
zprostředkování koupě nemovitostí a pronájmu

Kancelář BENEINVEST
Hornátecká 791/18, 180 00 Praha 8

Zajímavosti ze světa

Na jednom z boulevardů jsme přejeli velkého hada, když se zrovna minil přeplazit na červenou. Jeli jsme na trh. Osoba s kamerou aby byla připravena. Nikdo nebude na opovážlivce vrhat kyje, spíš se domorodec usměje a naznačí, ať se si návštěvník poslouží. Mnohotvárný jarmark vizuální, akustický, neznámá aroma či aromata se přetěžko dají identifikovat. Mongosteem? Passion fruit - že by ovoce vášně? Mango, papaya a mnohé jiné. Těz ovšem hanebně páchnoucí duriany.

Na jarmarku hned vedle královského paláce lze okusit nespočetné koření, vzácné divné substance. Prodají i podivné zvířátko v kleci. Nemínil jsem experimentovat, zakoupil jsem smažený banán na špejli, nechutnal mi.

Klong, ony bangkoksko-benátské kanály, poskytují příležitost k výpravám do neskutečna. Vsugerujeme si, že jsme nikoliv v Bangkoku, ale v Praze. Že bychom z Václavského náměstí odbočili do Vodičkovy ulice a tam místo solidních staroburžoazních činžáků by započala zelená džungle s vřesťáci havětí, zubr že by tu pochodoval. Na útlém úzkém člunu jsme zanavigovali do jednoho z přemnohých kanálů. Přijíždí lodička s pěti hrnci a čímsi bublajícím pod pokličkou. Plavidla se zeleninou a ovocem. S výjimkou snad jen nábytku k máni je tu všechno. Živnostnice se svými zbožím dojeďe ke schodům a vchodům do domečků. Postřehli jsme též mnichy, jak si připádlovali s prosbou o desátek v naturáliích. Hygienik - a nejen hygienik - aby se zděsil při pohledu na domorodce, jak se myjí, cítí, kálí, ústa vyplachují v těchto kalných vodách se splašky a orchidejemi. Nedávno The New York Times doporučily těmto proslulým floating markets - plovoucím, plujícím tržištím - se zcela vyhybat: že prý je to už kompletně podvodnická, pro turisty nastražená záležitost. Nevím, mám potíže představit si tak krutý stav věci. A jestliže bych se dostal do příliš turistického, komerčního kouta, inu odvesluji, však je kam.

Končina s jménem Patpong, dvě soukromé ulice tu vlastní pan Patpong. Na živnosti čtu nápis THIGH BAR-BAR STEHNO. Nu což, mohlo to dopadnout hůř a výš. V rezortu nemravností, neřestí všeho druhu, Bangkok nemá na světě konkurenci. Tělesná potěšení tu za úplatu poskytuje čtvrt miliónu - ano, čtvrt miliónu - pracovníc, vesměs dívek, jimž ještě není dvacet. Průmysl rozkvetl za vietnamské války, zejména sem jezdili američtí hoši na takzvaný R + R (Rest and Recuperation), za odpočinkem a radovánkami. Statistice zákazníků pak odpadlo, obživa se tedy musí získávat z místních zdrojů a z turistů - Japonci, Američané, Australané, hodně Evropanů. Takzvané massage parlors na několika poschodích, live sex shows, lze si pohlavně zařadit jak v osvětlené manéži za potlesku publika, tak v diskrétním ústraní, že by ani žralivá choť či neměně podezřívá státní bezpečnost něco postřehly. Lze si například za polední siesty zajet autem k neoznačeným budovám, garáž se automaticky otevře a

Ota Ulč

(Dokončení)

Thajsko - Hodnotný stát v obtížném sousedství

zavře, uvnitř pak je zákazník oblažován, anonymita zaručena.

V inzercích o CHEAP SEX PARADISE se dočítáme o láci: za pouhé dva dolary, za desetinku ceny slasti v jiných končinách. Tedy pakatel, jenže obdržet lze gratis i nepříjemný neduh, od mírnoučké apavky až po zabíjäcké AIDS těchto dní.



Od pokušení se vzdálíme padesát mil k severu. Krajina plochá, s obrysem hor v příliš vzdáleném pozadí, vedle silnice kanály, taktéž s provozem. Sedláček se na člunu odpichuje, děti mezi vodními hyacinty drbou hřbet vodním buvolům, šťastlivci si lebedí, rybářské sítě pokrývají hladinu v podivných obrazcích, místo vesnice sem tam trčí osamělé dřevěné stavení na kůlech.

Podél cesty prodej cukrové třtiny, pro zájemce chroustat a vycucávat asi tak půlmetrové klacíčky. Dali jsme přednost mladým kokosům, do běla osekáním. Rovněž jsme ochutnali lotosová poupátka. Poté jsme přejeli již druhého dlouhého hada, když rovněž neopatrně přeplazoval vozovku.

Jedeme nejen 50 mil vpřed, ale i zpět do historie, do roku 1767, když padla Ayudhaya (též slabikovaná jako Ayutthaya či Ayudhya), bývalé hlavní město siamského království, centrum grandiózní krásy, chrámů, klášterů a paláců, po 4. století, 5 dynastií a 33 králů. (Ne že by byli vládli příliš něžně - např. kopnutí do dveří paláce se trestalo amputací provinivšího se údu.)

V ostrém zákrutu řeky, chráněno před vetřelci ze tří stran, s kanály a příkopy na čtvrté straně, v onom roce 1867 se království přece jenom neubránílo, podlehló útoku sloní kavalérie agresorů z Burmy. Tlustokožci rozdupalí co se dalo a agresori se dopustili rekordních aktů vandalství. V královské kapli zářila socha Buddhy 15 metrů vysoká, několik metrů zla. Internacionální pomoc poskytující buddhisté vše zapálili a žlutý kov si odvezli.

Z ospalého městyse dnešní doby se tedy poutník vydá na několikakilometrovou melancholickou procházku mezi ruinami, v přírodě bortící, požírající historii. Vyfotografoval jsem si hlavu Buddhy, již obchvátily kořeny stromu: hlava teď zasazená, přírodou - klenotníkem či klenotnicí zapasovaná do živého medajlonu. Tady si prstíčkem zahrabat pod nohama, kdo ví, co cenného by se dalo objevit. O záměru nepochybně ilegálním jsem přestal uvažovat v okamžiku, když jsem málem šlápl na hada - ne velká potvora, jakou se nám podařilo přejet, ale

k vyděšení postačila. Těz se tu hemžily ještěrky a mnohé ptactvo. Vsedli jsme do bárky na projížďku mezi zbytky bývalé slávy, z bezpečné, plazy neohrožované vzdálenosti.

Na souši jsem se stal obětí šalby. Před svatostánkem u klíček s ptáčky stála paní a nabízela osvobození. Jestliže zaplatím, jednoho ze zajatců vypustí a on odletí do dálav s mými přáními, jež se mi určitě splní.

Tedy se stalo. Pak si všimneme, jak se za pár minut na podvodu zúčastněný opeřeneč dobrovolně vrací své klíčky. Žádné aktuální asociace mě nenapadly, tehdy ještě ČSSR nevymyslela novotu oné zákonné úpravy o normalizaci vztahů pro běžence emigranty.

Auytthaya je dosažitelná jak autobusem, tak vlakem, dokonce i na lodičce.

Pádem, rozmetáním královské metropole, se muselo hledat nové centrum. Přezivší porubaní ho našli na jihu, v místě bažinatém, naprosto nesprávně zvoleném, a pojmenovali na Bangkok.

Tyto Benátky Východu se italským podobají nejen svými kanály, ale i pozvolným potápěním. V tomhle je věru pořádně předčí: zatím co Venezia ročně klesá asi jen o centimetr, v Bangkoku to je desetkrát tolik. Po dešti a za monzúnú vody z kanálů se převalí do ulic, do domů včetně parlamentu a královského paláce. Už se drolí všech 400 chrámů. Úředníci docházejí do práce s vyhrnutými nohavicemi, boty a fuseklíčky v ruce. Měšťané v ulicích chytají ryby. Prut z okna! Moře je sice 50 kilometrů daleko, ale jeho příliv po řece dosahuje až do města. Řeka pak vlastně proudí oběma směry, voda sladká se mísí se slanou. Město nemá kanalizaci, počet soukromých studní se od konce vietnamské války ztrojnásobil, už je jich deset tisíc, řada kanálů zasypaná, zejména při rozšiřování boulevardů, ekologicky poničené město klesá, utápí se pod vlastní svou vahou v měkkém terénu. Kolem roku 2000, tedy nedlouho v budoucnosti, Bangkok už bude níž, než mořská hladina, budování hrází bude jediným řešením, z asijských Benátek se stane asijské Holandsko.

Bangkok není zrovna nejlepším příkladem permanence, trvanlivosti, kde čas by se zastavil. Například hotel Erawan, národní podnik, zmizel přes noc. (Teď na jeho místě stojí privátně vlastněný Erawan Grand Hyatt). Zmizel shopping center - velká tržnice se starým dřevěným palácem a pěkným jezerem. Zajeli jsme k moři do místa Pattaya: tehdy poklidná rybářská vesnička, nyní místo s třemi S: sea, sand, sin - moře písek, hřích. Tzv. red-light area čili Sodoma a Gomora, víc než 250 hotelů k neřestné dispozici.

Turistů v zemi stále přibývá, už jsou jich čtyři milióny za rok, třikrát víc, než kolik jich přijede do mnohanásobně větší Indie. Naprostá většina ale z hlavního města nevytáhne paty, což je dobře, nebudou nám překážet. Mnohé stojí za shlédnutí a lze shlédnout vesměs bez potíží. Letecká doprava je čilá a za dvě hodiny lze překřížit zemi. Autobusy jsou nejlacinější, ale ne zvláště pohodlné (pozřete něco ošidného, útroby se vzbouří, miní explozovat, co pak?), nikoliv nejbezpečnější či nejrychlejší. Jeden okamžik se v tempu naklánět v smrtonosných horských serpentinách a pak se zas

loudat za kvádkou slonů, pracujících v lesním průmyslu, není žádná slast. Doporučuji vlaky, zmíněné nesnáze odpadají a navíc je z nich vidět do kraje udělat si představu, na letadle upřenou. Z Bangkoku lze cestovat i po vodě - za pětadvaceti let veřejným vodním autobusem proti proudu, pak přesednout na privátní bárku a dorazit až do středu země.

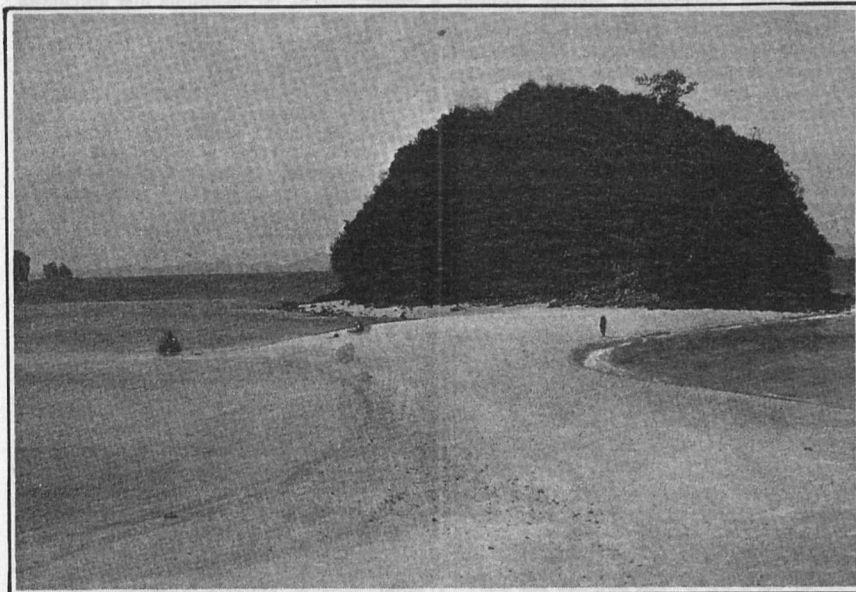
V blízkosti hlavního města je rybářské městečko Paknam, kousek pak vedle krokodýlí farma a zejména veliké, na 200 akrech rozprostřené muzeum v přírodě, ve tvaru Thajska, s horami a dolinami, s ukázkami architektury té či oné doby. Nikoliv stát, ale jediné - nadšenec, bohatý průmyslník, tohle stvořil. Milióny tun půdy zpřeházeno, dvěstatisíc stromů vysázeno, zde tedy je možno vidět zemi v kostce, podnik poučný a nekomerční.

Kousek od Bangkoku je též tzv. Rose Garden Country Resort, s ukázkami domorodého života - tance, svatba, boxování,

Rhodesie a kupodivu i dost Němců (třeba hotel jménem DAS HAUS). Jsme tu blízko hranice Burmy a Laosu, též blízko proslulého Zlatého trojúhelníku (Golden Triangle), světového zdroje opia. Mnohamiliónový byznys kontrolují suroví váleční lordové. Plahočiči se zemědělcům obdrží všeho všudy jen jednu tisícinu hodnoty dodaného materiálu. V kopcích žijí či živoří etnické menšiny, lid Meo, Karen a téměř dvacet dalších kmenů. Hezky se oblékají, ale některé jejich vesnice dělají dost sklíčoví dojem. Turistické kanceláře již pořádají několikadenní výpravy tímto směrem. Jeden z absolventů mi referoval o zážitku: pohodlí, toho že tedy moc ne. Spí se na tvrdé podlaže v chatrčích, jídlo dost hanebné a průjmy masivní. Odsakování s bolestným kvikotem do zeleného houští - úděsná nová zkušenost, zejména pro americké dámy. Ještě obtížněji se pak odsakovalo ze slona, občasného to dopravního prostředku. Kdysi jsem se takto svezl na Ceylonu, dřepěl jsem

tábor číslo 8 kontrolují Pol Potovci. Tam si násilím zrekrutují mládež a poručí jim maširovat minami zamořeným terémem. Uprchlíci, po léta napěchovaní v neúčetných podmínkách, si jdou na nervy, co dělat, když není co dělat, nejvýš tak šmelina, drogy a prostituce. Nezdívka se pak stane, že nakvašená manželka na černém trhu koupí za padesátník ruční granát a mrští jím po manželovi.

Směr jih: ještě zbývá. Úzký poloostrov, táhnoucí se až do Malajska. Z Bangkoku odjíždí vlak až do Singapur, každý den, přesně v 16.10, cesta trvá 38 hodin. Ve spacím kupé varuje nápis PLEASE DO NOT LEAVE THE WINDOW OPEN WHILE YOU SLEEP: otevřeným oknem by mohl vlézt partyzán, nebo spíš - daleko spíš - lupič. Krade se všelicos, samozřejmě. Posléze jsme se dočetli, že v Číně došlo k přepadení vlaku s melouny. Dvacet pět tun melounů oloupeno. Vojáci ve službě k ochraně vlaku též rozdávají kartičky s textem WARNING: BEWARE OF STRANGERS OFFERING YOU DRINK. IT MAY CONTAIN KNOCKOUT POTION AND YOU WILL BE ROBBED. Od cizího člověka nepřijmout nápoj, mohlo by v něm mít něco k uspaní a tím i snadnějšímu oloupení. Rozumný turista rovněž nepojede celou cestu jedním vrzem, ale na pár místech ji přeruší. Nejpopulárnější zastávkou je ostrov Phuket, turistům tam žel přibývá habaděj, zejména Němců.



Tarutao Marine National Park. Foto: archiv

zápasy kouchoutí a býčí (nikoliv šoreadoři a matadoři, ale dobytče se pere s dobytčetem), též ukázka pracovního úsilí slonů.

Pár doporučení, uspořádaných nikoliv tématicky, ale zeměpisně:

Směr západ: Po silnici či vlakem, brzo je k nepřehlédnutí pagoda sto metrů vysoká, asi největší buddhistický památník kdekoli na světě. Dál pak džungle, kopce, pitoreskní provincie Kanchanaburi a pověstný most přes řeku Kwai. Při stavbě této železnice smrti zahynulo 16 000 spojeneckých válečných zajatců (plus 100 000 asijských dělníků). Večer za tmy se tu pořádá dramatická show, zvukem i obrazem, včetně iluze spojeneckého bombardování. Lze též jet z Bangkoku vlakem do místa Nam Tok a odtud se k proslulému mostu dva a půl dne plavit na pramci. Spí se na břehu, poutníky doprovází kuchař.

Směr sever: Tři vlaky denně do Chiang-mai, kumštýřského centra, druhého největšího města v zemi. Je tu laciněji než v Bangkoku (v hotelech se doporučuje smlouvat) a též značně chladněji, neboť jsme v kopcích. Usadili se tu přichozí upláchnuvší z

na hlavě a chvíli se to dalo vydržet. Na těchto safari mají posezení na hřbetě, s ohrádkami jako pro batolata, aby neška nevypadl, s pocitem jako v poněkud se kolébající báře. Zájemci o koupel tak museli činit v horských říčkách s dokonale ledovou vodou. Příslušníci kmene Meo jsou plaší, ostýchaví, na rozdíl od kmene Karen. U těch si lze za malý poplatek opatřit i opium k poklidnému pokouření.

Pouští se na vlastní pěst do terénu se nedoporučuje. Nás například odradila čerstvá zpráva o Američanovi, který si najal auto a cestou mu kdosi uřízl hlavu.

Směr východ: K veletoku Mekong, hraniční řeka s Kambodžou a Laosem. Za lepší viditelnosti lze zahlédnout laoské hlavní město Vientiane na opačném břehu. A na tomto břehu se hromadí uprchlíci v bídných lágrech. Už je jich tam víc, než obyvatel Islandu. Chtěl jsem se na tu mizerii podívat, ale funkcionář uprchlické organizace mi úmysl rozmluvil. Jednak pro potřeby se získáním povolení od příslušných oficírů, jednak pro nepřijemnou dělostřelbu a bombardování. Tábor číslo 2 má pod kontrolou protikomunistická partyzánská skupina,



Léto 1989.

Míníme jet opačným směrem, z Malajska na sever. Vlakem to ale momentálně nešlo, poněvadž povstalci vyhodili trať do povětří. Nikoliv již komunisté, ale mohamedánští separatisté. Však závan militantního islámu pocituje rostoucí počet zemí.

Za pár měsíců - a 14 dní po začátku listopadové sametové revoluce - komunisté podepsali příměří s thajskou a malajskou vládou. Či-Peng, vůdce povstalců, byl tak poprvé od roku 1955 k spatření. Konec 41 roků bojování, jež stálo tisíce životů. Zbýlých 1 200 partyzánů složí zbraně a těšit se budou z amnestie, štedrosti porovnatelné s tou československou. A jako v Československu nomenklaturní kádry z nakradených peněz zakládají akciové společnosti či aspoň pobírají peníze mnohonásobně vyšší než jejich obětí, v Thajsku bývali rudi bandité - nyní investoři se smějí do tváře svým obětem. Četli jsme nářky v novinách, ale nedá se nic dělat - ona amnestie.

Musulmani řadí nadále. Místo překoceaného vlaku jsme tedy jeli autobusem, ale i tady prý pozor, dochází k silničním přepadům. Obavy nás brzo přešly. Kdyby nás tu minili unést, tak pozor, ať je někdo nepřejede. Značná doprava eventualitu mezinárodního zločinu podstatně znicotňovala.

Hodně se na této 600 kilometrů dlouhé hranici pašuje - cigarety, alkohol, též drogy a zbraně. A aspoň 6 000 dětí ročně je z Thajska uneseno a pašováno k jihu.

Celníci nás kontrolovali dost důkladně. Na druhé straně hranice terén nadále dělal malajský dojem - vesměs kaučukové plantáže, mezi nimi ale přibývaly buddhistické kostelíčky.

Malajci jsou vřelejší (s výjimkou příslušných mohamedánů, ovšem), thajské ženy jsou krásnější. Thajské jídlo je zajímavější, čistota značnější, mravy v dopravě i v jiných oblastech uvolněnější. Ochranné pásy v autech, na ty se kašle, motocyklisté, jak již dřív poznamenáno, ignorují příkaz nosit ochrannou helmu. Též kdokoli ignoruje dopravní světla.

Všechny možné výhody Thajska ale pobíhá jedna mohutná nevýhoda - totiž řeč.

Na rozdíl od dřívějšíka jsme sebou neměli znalce místního jazyka. Starosti jsme si nedělali, domluvit bychom se měli - tedy Priscilla by měla - se 14 procenty domorodců. Tolik je tam totiž oněch Overseas Chinese, zámožných Číňanů. Jenže, ouvej, oni jsou natolik zasimilováni, že mateřskou řeč už vesměs zapomněli. Vyložené deprimující písmo, pocit bezmocnosti. Písmen něco přes čtyřicet, všechna si podobná, vesměs variace na N.

Inu, země nikdy nebyla kolonií, neměli bychom se příliš divit. Jenže i v řadě zemí bývalých kolonizátorů - modernizátorů to dopadlo prabídně. Znalost angličtiny, pojítka, společného jmenovatele v polyglotické Indii, podstatně upadla. A zde v sousední Barmě to v souvislosti s budováním zupáckého socialismu dopadlo ještě žalostněji.



Modernizace = Westernizace. Ve zdárně se rozvíjejícím Thajsku dochází k odlivu, ne-li přímo úpadku amerického hospodářského vlivu. Zato roste vliv Japonska, o Thajsku se začíná mluvit jako o jeho ekonomické kolonii. Japonci již zaměstnávají sedminu všech domorodců.

A dobří pracovníci to nepochybně jsou. Pravil František Čuba (Zemědělské noviny, 2. prosince 1989), když byl ještě ve funkci předsedy JZD AK Slušovice: "Nám nezbyvá nic jiného, než řešit ekonomické úkoly tak, jak to dělá Jižní Korea, Thajsko či jiné země. Tam bychom si měli brát příklad. Já to viděl na vlastní oči. Tam totiž pochopili význam vysokého pracovního nasazení lidí. Intenzita práce je třikrát větší než u nás. My jsme si o Thajsku natočili film a promítali jsme to družstevníkům." Poté poněkud rezignovaně dodal, že "Lidi nejsou na takový úkol připraveni a jsem zvědav, kdo je pro tuto myšlenku získá."

A ještě mň by byli získatelní, kdyby se na filmu dal zachytit tamější tropický žár, pekelné vlhké horko, v němž se musí robotit.

Besedoval jsem s čínským otrokářem. Veselá kopa, plno legrace. Dovází festarbeitsy do Singapurů a tam je surově odírá. Jak že si to může srovnat se svým buddhistickým svědomím? To prý není problém. Jeho náboženství je sice demokratické, ale uznává realitu společenské hierarchie, někdo je nahoře a někdo je dole - nedá se nic dělat.

Zeptal jsem se ho na podivný, v tisku přemilaný výskyt smrtelných infarktů, postihujících mladé zdravé dovezené dělníky. Prý kombinace několika faktorů: nezvyklá strava, prostředí, příliš stresu čili nic nového jsem se nedozvěděl, až tedy na to, že gastarbeitsy, zejména z chudického severovýchodního konce Thajska, se před předčasnou smrtí snaží ochraňovat dost bizárním způsobem. Lakují si totiž nehty na červeno.

Jsou přesvědčeni, že v noci jejich ubikace obchází widow ghosts - duše, duchové vdov, bažících po mužích. Takhle vyparádění že lovitelku zmatou a ta v dojmů, že tady pochrupává ženská, jdou svou oběť hledat jinam.



Hat Yai je jméno místa a města, kde ministři s komunistickými emisary vykouřili dýmku míru. Taky se tomu tam říká město milionářů, nevím proč. Vůbec nám nebylo miliónově při bloumání v ulicích bez nápisů s latinskou abecedou. Leckde na rohu trhově prodávaly všelijaké zboží, například bělostné živé králíčky, též rybičky v plastických pytlících, s vodou ovšem. V bance odmítli vyměnit dolary - že prý jen traveller checks - čili praxe přesně opačná od většiny československých peněžních ústavů. Na poštu neměli požadované známky. Koupili jsme oční kapky a hned jsme je museli zahodit: produkt nešetným skladováním zplesnivěl. Koupili jsme pokroutky, chutnaly znamenitě. Pak zjišťujeme, že Made in Switzerland. Začalo děsivě pršet, tady nebudeme, jedeme pryč - taxikem do přístavu Songkla, aspoň budeme u vody, rybářů - a též pirátů.

O pirátech jsem se už zmínil při zastávce v Malajsku. Zde v Siamském zálivu (Gulf of Siam či tedy Gulf of Thailand) na prostotoře 18 000 čtverečních mil se snaží živobytí uhájit 200 000 rybářů za podmínek rostoucích nákladů (zejména ceny pohonných hmot) a klesajících úlovků. Načez se zásluhou politických vývinů ve Vietnamu začal těmto frustrátům nabízet náhradní úlovek - uprchlíci. Tak započala nová kapitola moderního pirátství, o níž se svět občas něco dočetl, zvl. pokrčil rameny a soustředil

pozornost na něco zajímavějšího. Rozhodně se nezajímaly thajské policejní a soudní orgány, a zatím co oběti přibývalo do tisíců, z lupičů a vrahů se za mříže nedostal ani jeden.

Posléze přece k nějakému tlaku došlo, zejména z Washingtonu, a Bangkok se rozhoupal k akci, čímž špatná situace se ještě zhoršila.

Jak to? Taktó: dřív piráti louplí, znásilňovali, sem tam někoho odpravili s vědomím, že jim nic nehrozí. Teď za nových podmínek možného trestního postihu musejí být opatrnější, tedy i krutější, aby nikde nepřežil ani jeden svědek.

Týden před našim příjezdem došlo k zveřejnění jednoho takového incidentu: bárku se 130 uprchlíků zastavily dvě thajské rybářské lodě. Následoval lup, znásilňování a likvidace svědků jak na palubě, tak těch, kteří skočili do vln... Třidvacetiletý Pham Ngoc Minh Hung ale přežil, držel se bobtnajících mrtvol, s tímto apokalyptickým vorem plul, až ho zachránila jiná uprchlická loď. S tou se tedy dostal do bezpečí a s jeho svědectvím se podařilo identifikovat pirátská plavidla. Jejich domovským přístavem byla právě tato Songkla. Některé již pochytili, jiné nikoliv.

Teď my si tam poděl břehu bloumáme, na palubu koukáme a občas nám z nich někdo přátelsky zamával. Vánkem se k nám neslo cinkání zvonečků, však tady to přece je svět něžných buddhistů. Hle průvod mnichů v šafránových robách, na brabenečka by nešlápli. Náš kluk oznámil, že se mu z toho chce zvracet. Otrlý tatínek prohlásil, že ať si zvyká, takový že je svět.

Uprchlíků přibývá, soucitu ubývá. Rovněž ho není nazbyt v současném Československu, že ano. Zatoulaní Rumuni a Kurdové jsou důkazem. Dokonce sympatií prozatím nevybylo ani pro našince volynské Čechy, zasažené černobylyšským zářením, jak jsem se dočetl v Respektu (ze 24. října 1990).

Ota Uč

Irácký případ špatných propočtů

Jen velcí počítalci jsou ochotni hodnotit výsledek dosud probíhajících utkáň. Toho si vědom, pouštím se do meditace o válečném konfliktu, kterýž právě započal a případně skončí dřív, než tento článek vyjde. *Leimotivem* mi tu je anglické MISCALCULATION, pro něž ve slovníku nenacházím příhodný český ekvivalent. Špatným počtářem, tímto miskalkulátorem, nám tu bude Saddam Hussein, nezbeda z Bagdadu. V dlouhé řadě nesmyslů, překládaných klasiky vědeckého socialismu k věření, byla i premisa o podružné roli jedinců v dějinách: doba potřebovala svého Napoleona, tedy si ho zrodila, tvrdil Friedrich Engels.

Kdyby bomba v mnichovské pivnici v roce 1938 byla stihla zasáhnout Adolfa Hitlera, byla by druhá světová válka probíhala, jak probíhala, bylo by k ní vůbec došlo? Je snad Saddam Hussein, obdivovatelem téhož Hitlera, výslednicí oněch údaj-

ně nevyhnutelných historických faktorů?

Obtížně se lze vypořádat s otázkou, jak mohl Saddam Hussein u vesla vydržet a kult osobnosti si nadále vyzužit po tak katastrofálním svém počínání. Tento maršál a vojevůdce, který propadl při přijímání zkoušek do vojenské akademie, zahájil v září 1980 agresi proti Iránu za naprosto mylného předpokladu, že snadno zdolá revoluci oslabenou a náboženským fanatismem posedlou zemi. Válka probíhala stylem 1914 - 1918 a trvala dvakrát tak dlouho. Po osmi letech se dosáhlo příměří o statu quo ante - žádném tedy územním zisku - a to za cenu miliard peněz a hory mrtvol.

Místo aby byl smeten hněvem lidu nebo kulemi byl provrtán v některém z převratů, v oné končině značně populárních, Saddamova pozice se ještě zpevnila. Podivný to vývoj, na který ale v arabském světě máme precedenty. Pořádný nářez na bojišti dostal roku 1956 Gamal Abdel Nasser (v českém tisku ohleduplně psaný jako Násir či Násr) a roku 1973 Anwar Sadat, oba utrpěli značnou, potupnou porážku a oba tak získali na prestiži jak doma, tak v sousedství.

Saddam se nepoučil ze svých úchylných počínů. Zbytečná válka s Iránem zdevastovala irácké hospodářství a zanechala zahraniční dluh 90 miliard dolarů vůči řadě neveselých věřitelů včetně Československa. Obrátil se tedy na Kuvajt, svého malého souseda, s dvěma požadavky: jednak omezení těžby ropy s předpokladem, že její cena

půjde nahoru a tak i zisky ropy produkujícího Iráku.

Kuvajtský emir se nepodřídil, což Saddám charakterizoval jako "vražení jedovaté dýky do zad Iráku." Po sovětském způsobu se dal "pozvat", přijel s tanky a Kuvajts prohlásil za 19. provincii, vždy že nedílnou část Iráku - vzdor tedy tomu, že v říjnu 1963 irácký předseda vlády podepsal smlouvu, u OSN registrovanou, v níž Irák uznal neomezenou suverenitu Kuvajtu a vzdal se jakýchkoliv územních nároků.

Nyní tedy k oněm lichým kalkulacím: Za irácko-iránské války oficiálně neutrálnímu Západu vyhovovalo, že Saddám a Chomejni, představitelé dvou tak mimořádně neatraktivních režimů, se vzájemně podřezávají, ale přece jenom sympatie byly spíše na straně surového agnostika Saddáma proti středověkému náboženskému fanatikovi.

Saddámovi dodávali většinu vojenského materiálu Sověti, letadla dodávala i Francie, rovněž se podílejí na výstavbě atomového průmyslu. Němečtí odborníci přispívali svým umem vyrábět zbraně chemické a bakteriologické. Britové Saddámovi budovali bunkry a hangáry, rovněž americká technologie putovala tamnějším směrem.

Z toho všeho vzešel mylný dojem, že Západ se s pohlcením Kuvajtu smíří a arabským sousedům nezbude nic jiného, než se smířit také a o to více se bát a Irák respektovat.

Saddám předpokládal uvalení mezinárodního embarga, s vědomím, že v minulosti tyto sankce vždy selhaly od Mussoliniho Itálie kvůli Habeši po Jižní Africe kvůli apartheidu: vždy se najdou cesty a lidé, ochotní se za profit na takové cesty vydat.

Tentokrát ale měl jen částečně pravdu. Na rozdíl od předchůdců v podobné situaci Irák je zranitelnější. Je závislý na exportu jednoho produktu (ropa) v zeměpisně nepříznivé poloze, v níž lze blokádu uskutečňovat.

Národní produkt (*Gross National Product*) Iráku sice klesl o polovinu, nicméně sankce jen ztěžily mohly docílit svůj záměr. Hrozilo nebezpečí z prodlení, během něhož by se koalice patrně rozložila.

Tedy došlo k řízným americkým krokům a iránské *miscalculation*. Saddám jakoby přehlédl, že studená válka skončila. Nepředpokládal, že Rada bezpečnosti OSN odhlasuje jednoznačné rezoluce, aniž by je některý permanentní člen RB vetoval. Poprvé se teď stalo, že mocnosti stály na téže straně většího konfliktu (i když tedy jak Sovětský svaz, tak Čína se nepodíli na trestné expedici).

Tento diplomatický nezdar ale Saddámna neovlivnil. Nadále odmítal jeden mírotvorný návrh za druhým, přesvědčen, že jde o *bluff* a Američané se do válčení nepustí, na něco takového že nemají žaludec.

Saddám své názory netajil: Irák (země se 17 milióny obyvatel) bez obtíží prý absorbuje ztrátu 200 000 životů, kdežto USA (země s patnáctkrát víc obyvateli) se nesmíří se ztrátou 20 000, desetinou tohoto počtu. V irácko-iránské válce v jedné bitvě o znovudobytí městečka Fao, Irák ztratil 53 000 mužů, víc než všechny americké ztráty ve vietnamské válce. Saddámův národ ránu absorboval a šel do dalších krveprolití.

Ostřílení jeho veteráni by si prý snadno poradili se zelenáči, buržoazními změkčilci, ale nebude toho třeba, k válce nedojde i z dalších důvodů. Vtáhli bychom do konfliktu Izrael, smrtelného nepřitele všech jakkoliv rozhaštěných Arabů a pak by to byl boj nás všech proti americkému imperialismu a sionismu. Takovýto odstrašující scénář si Američané velmi rozmyslí.

Těž já, Saddám, pohorlím zapálením olejových věží a polí v Kuvajtu. Způsobily bych tak pohromu nejen ekologickou, ale i

ekonomickou - cena ropy za barel by vyskočila na 100 dolarů a na lopatky by položila země jak chudé, tak bohaté.

A jestli by ani tento *deterrent* nestačil, vyrukují s mezinárodním terorismem. Však Američané sami přiznali, že malá skupina mých lidí, vybavených postřikovými zbraněmi s bakteriologickou náloží, by byla schopna v amerických městech zlikvidovat statisíce lidí.

صدام ... جريمة العصر

Saddám podcenil nejen odhodlání a výdrž koalice, ale též dopad moderní technologie. Udělal vcelku běžnou chybu generálů, připravených zopakovat si předchozí válečnou zkušenost.

Irácko-iránská válka byla vedena stylem 1. světové války: zákopy a frontální útoky s apokalyptickými ztrátami. Například v jednom odpoledni z iránské divize o síle 25 000 mužů, dorostenců a dětí, na živu jich zůstalo 250 - 99 procent se odebralo v Allahovi do ráje.

Ovšem i v dávných dobách a bitvách s primitivními zbraněmi se uskutečňovaly obrovské masakry. Po jednom z utkáání Hanibala s Římany zůstalo na bojišti 50 000 zabytých (čili zase ona cifra všech amerických ztrát ve Vietnamu).

Moderní technologie, zejména v letectví, zanulovala rozdíl mezi bojovníky a civilisty, jak potvrzují tyto cifry poměrných ztrát: zatím co v prusko-francouzské válce poměr to byl 98 procent - 2 procenta, v 1. světové válce se poměr vyrovnal na 52 procent - 48 procent, v 2. světové válce už měli civilisté, mnozí z nich obětí genocidy, značnou převahu 75 procent - 25 procent, a ve Vietnamu pak obrovitou převahu 98 procent - 2 procenta.

Tato nejnovější válka irácká je konflikt kvalitativně odlišné povahy. Poprvé se v něm uplatňuje potěšující novinka, že velmi moderní zbraně mohou nejen víc zabít, ale cíle svého zabíjení i pečlivě spolehlivě vybírat.

Prozatím jsem neslyšel slovo uznání člověku, který se o tento výtečný pokrok nejvíc zasloužil. Ronald Reagan prosazoval tuto modernizaci, též jako součást z mnohých stran zesměšňovaného programu prý "Hvězdných válek" (*Star Wars*, správným jménem *Strategic Defense Initiative - S.D.I.*).

Zbraně léta vyvíjené, aniž se vědělo, zda budou fungovat ve skutečných bojových podmínkách. Teď už výsledky známe, investice za velkánské peníze ve vskutku vyplatily. Lze teď jít po vybraném cíli, vyhnout se civilním objektům a též značně redukovat vlastní ztráty. Odborníci předpovídali jedno procento ztrát svého letectva: ve skutečnosti jich ale je jen jedna až dvě desetiny jednoho procenta.

Za těmito vybranými cíli (komunikační centra, letiště, skladiště a výroby zbraní atomových, bakteriologických a chemických) se napřed vydaly oni cruise missiles jménem Tomahawk, rakety v nízkém letu nad zemí mírnou rychlostí dopravního letadla, s mapou v kompjútru a s donáškou tisíce liber třaskavin až do domu.

Následovala letadla F 11A, zvaná Stealth, velmi nákladné (106 miliónů za kus) obklady podivného tvaru s tou vynikající výhodou, že je totiž radar nezaznamená.

Za nimi pak eskadry, vedené letadly s elektronickým vybavením, které zmate nepřátelské radary a na obrazovce jim zůstane jen bláznivá skrumáž teček. Tím se vytvoří prostor pro bombardéry s tzv. chytrým nákladem (*smart bombs*), dirigovaným lasery k vybraným cílům - na rozdíl od nákladu hloupého (*dumb bombs*), který ale rovněž není k zahození. Vlastně k zahození je, expedují je obři B-52 s doletem 7 000

mil. Ve skupinách po třech z výše 7 mil se zbaví nákladu nad soustředěním nepřátelského vojska a doslova je vymizují na ploše jedné míle krát půl míle. V dřívějších válkách letci čekali na modrou oblohu či aspoň na měsíční svit, teď se dává přednost inkoustové tmě, v níž se lze, na rozdíl od nepřítelů, výtečně orientovat.

Helikoptéry *Apache* mají k dispozici 8 laserem vedených raket proti tankům. Američané mají k dispozici tisíc tanků typu M1A1, rovněž vybavených kompjútry, lasery a brýlemi do tmy.

Protiraketová raketa Patriot, dítě Reaganova programu SDI, se pak snaží sestřelit cokoliv nepřátelského.

Saddám toho tedy podcenil hodně. "Každá válka překvapí," varoval zkušený Dwight Eisenhower. I Saddám překvapil svými pojiždými raketami SCUD, svým prozatím nepojiždým letectvem a můžeme se jen dohadovat, jaké třeba jedovatosti skrývá ve svém burnusu.

صدام ... جريمة العصر

Poučen zkušeností z Vietnamu, kde k porážce došlo nikoliv na bojišti, ale v Americe zásluhou zejména místních masmédií, irácký vládce si je vědom váhy propagandy. Ve svém *psychological warfare* usílí si nepočíná příliš zdatně. Zajetí několika tisíc civilistů, přejmenovaných na "národní hosty" a jejich odvoz na místa strategické důležitosti k ochraně před leteckým útokem, bylo nejen značným porušením mezinárodního práva, ale i propagandistickým fiaskem. Nepředvídatelný Saddám, poté co rukojmí přece jen propustil, asi vskutku předpokládal vděk světa. Obět' by tedy měla děkovat násilníkovi, že zanechal dalšího znásilňování.

Bagdad přehání nehorázně. Po dvou raketových útocích, způsobivších jen lehké zranění několika civilistů, oznámeno bylo, že "Tel Aviv byl proměněn v krematorium". Novinku velmi selektivního bombardování Iráku se snaží světu předložit jako bombardování božehledně všeobecné, vlastně opakně selektivní: školy, nemocnice, mešity. Západní novináře přivedli k potěmkiádě - rozbité továrně s firmou "Výroba mléka pro děti", v níž se skladovaly bakteriologické zbraně za ostatním drátem s mnoha strážci.

Od začátku konfliktu Bagdad oznamuje desetkrát zvlečené množství skutečně sestřelených letadel. Týraní zajatci pak vstupují před televizní kamery odříkávat propagandistické fráze. Vyložené to porušení ženevské konvence, ale pořad lepší, než osud, jakým jim veřejně hrozil irácký ministr informací: že totiž budou snědění za živa.

V irácko - iránské válce obě strany se zajatci zacházely barbarsky. Mučili je, zabíjeli, i za živa pohřbívali. Teď Saddám míní zajaté letce rozvézt na vojensky významná místa jako ochranu před útokem (ač tedy agitprop tvrdí, že cílem jsou výhradně civilní objekty). Tak ale dojde ke spáchání mezinárodního zločinu, jak k němu už došlo v nespočetné případy a tisíce podobách v Kuvajtu, od poprav dětí po vyhazování novorozěnat z nemocničních inkubátorů.

Zmínku si zaslouží ještě další Saddámova nepovedená kalkulace, totiž předpoklad, že čas je na jeho straně a spojení brzo odraď vysoké ztráty, domácí pacifisté atd. Prozatím ale generál, maršál čas pracuje jaksi opačně. V Iráku letectvo nelétá a námořnictvo nikdy nehrálo velkou roli. Zbývá tedy armáda, zakopaná v Maginotově linii. Tu nutno žít s denním přísunem zásob několika sty nákladními vozy, které ne vždy dojedou. Zásoby střeliva se vyčerpávají i z

velmi napěchovaných skladů. V hlavním městě i mimo ně není voda, elektrina a draze sehnané zásoby v ledničkách podléhají zkáze.

صدام ... جريمة العصر

Dočítáme se, že Američané sice vyhrají bitvu, ale Saddam Hussein že vyhraje válku. Nemůže ji prý prohrát: ať konflikt dopadne jakkoliv, on z toho vyjde s aureolou jediného Araba, který se kdy postavil proti tolik nenáviděné a neméně záviděné Americe.

V Iráku je oficiálně přirovnáván k babylonskému Nabuchodonozorovi, zničiteli Jeruzaléma. Saddam se též rád přirovnává k Bismarckovi, sjednotiteli Němců - a on že sjednotitel všech Arabů.

Máme tu co dělat s nenávistí a závistí dvojího druhu: jednak oné naprosté většiny chudších v arabském světě proti bohatým a nepříteli štědrým šejkům v Saudské Arabii a přilehlých emirátech, a jednak prakticky všech Arabů vůči západnímu světu jako takovému.

Většina Arabů Saddama nemiluje, spíš ho srdečně nenávidí. Jenže ještě víc nenávidí Západ, proti němuž on se teď postavil, jak již řečeno.

Těmto tvrzením přikyvují jen zčásti. Připomeňme si, že Arabové (nejen Arabové, ovšem) respektují sílu. Velmi nepřijemný kazivost Kaddáfí v Libyi dostal od Američanů výprask a od té doby (1986) se chová téměř krotce. I velký příznivec postřehne, že agresivní chvastoun je porubán a jeho vojenská síla rozbita na padrt. Teď uvažme onen precedent s Nasserem, přetvořivším vojenskou porážku v politické vítězství. Nasser měl charisma, Saddam ho nemá a poslušnost, nadšení si vynucuje terorem. Jeho bitvami zocelená armáda je též armádou bitvami unavenou a značně již prochlou.

Rovněž se mi nezdá být příznakem velké síly jeho náhlá metamorfoza z agnostika, hlavy údajně socialistické strany Baath ("Renezance"), ve zbožného muslima, vyjadřujícího se ve stejných frázích jako kdysi jeho ultranepřítel, náboženský fanatik Chomejni. Pětkrát denně se teď na kolenou modlí a hlavou dotýká koberce, směrem k Mekce - týmž směrem, kam se (prozatím neúspěšně) snaží posílat ničivé rakety.

Směry si rovněž popletl s opožděným tvrzením, že Kuvajt okupoval proto, aby osvobodil Palestinu. I prostě, jakkoliv proti - izraelské duše pochopí, že zde došlo k válce mezi arabskými údajnými bratry a že nikoliv Izrael vystřeluje rakety do Saudské Arabie.

Cruelty (krutost) a cowardice (zbabělost) jsou dva docela dobře se doplňující charakterové rysy. Jak poznamenal jeden bystrý šejk na televizi, 'Saddam nebude natolik napodobovat svého idola Hitlera, aby si v bunkru vpálil kuli do hlavy. Spíš si zařídí odlet do pohodlného exilu. Však už hned v prvním týdnu války poslal svou rodinu do dálav, pryč do Mauretánie.

Závěrem ještě poznámku o potřebě i jiného druhu kalkulací: totiž kolik že asi těchto ohňostrojů si můžeme dovolit. Moderní zabíjení se nehorázně prodražuje. Topůrko s kusem železa - původní tehdy tomahawk - bývalo za tolar, že ano. Moderní cruise missile Tomahawk přijde na víc, než milion dolarů. Ameriku tohle utkáni denně stojí víc než 500 milionů dolarů. Někteří tvrdí, že je to spíš k miliardě.

Těž na mysl přicházejí tmavé dumky o nebezpečí přílišného technického pokroku, kdy nástroj v našich rukách se může změnit v nebezpečný bumerang. V jedné učebnici mezinárodní politiky jsem četl o případu stíhačky, jejíž pilot vystřelil a tím se i sestřelil - vlastními kullemi, neboť je rychlejší stíhačka dohnala.

Jaroslav Švestka

Kanadský deník

Začala válka v Perském zálivu, na CBC je to dnes jediný bod programu. Je faktem, že jsem nevěřil, že to ten komunista Hussein požene až do krajnosti. Další známka, že svině nemají být podceňovány, ani tyto ne.

Však se ještě včera tady v Nelson konala jakási mírová demonstrace, že hlavně proti kanadské přítomnosti v Perském zálivu a tak. Ono je zde sucho, teplo a docela hezky - zbytek světa ať mně vlezte na záda, přinejmenším prozatím - asi tak bych tuto filozofii definoval. Šel jsem se tam ze zvědavosti podívat, dokonce jsem udělal pár dokumentárních snímků, stálo to za to. Moc pěkné týpky byly k vidění. Docela bych se vsadil, že mezi těmi dvěma stovkami lidí nebyl jediný tesař nebo vůbec nějaký worker. Ze třech čtvrtin naprosto evidentní welferáci, někteří zvláště ukopiění, zbytek kdekedo s převahou důchodců, kteří zřejmě mají od lékaře předepsané vycházky nebo trpí senilní demencí. Kdo také může v této zemi nechat práce a jít demonstrovat? Dával jsem se po těch lidech, přemýšlel o všelčičem, ba i myšlenky docela hříšně přicházely.

Nějaký místní čelný enáypák (New Democratic Party - to zde supluje KSCM) na demonstraci vykríkával, že kdyby se dal hospodářským sankcím čas, že by irácký lid diktátora svrhl. Blábolení hochy vyrůstého v demokracii - to přece nemá smysl komentovat. Tak už tady politika vypadá...

V Pobaltí zase úřaduje Sovětskaja Armija, přesněji - Rusové strážili občany porobných národů. A osvědčený Gorbačov pryč o ničem neví. Zase nějak zapajdala glásnost. Ale že zrovna u něho? Však jsem říkal hned, že je to hloupost, dávat komunistovi Nobelovu cenu míru. JE to pořád jeden pytel.

A pan Ivan Sviták poslal moc hezký telegram delegátům I. sjezdu Komunistické strany Čech a Moravy. On prostě umí člověka potěšit. Nepřečenoval jsem ho nikdy, ale že je to takový zrodněstranysyn, to jsem vsauktku neušil.

Vůbec začínám mít neblahý pocit, že poctiví, kvalitní lidé zde většinou hodlají zůstat. To, co se vrací, je z valné části třetí, čtvrtá sorta. Samozřejmě plus vnitřáci, kterým skončila služba...

Napsala mi přítelkyně: "... prožila jsem svůj produktivní život v rozvinutém socialismu, a to musí zanechat následky na každém, i na Tobě to zanechalo." Však vím, živě to na sobě cítím, a popuzuje mě, že už s tím nic nenadělám. Mám docela čerstvý, pěkně názorný příklad. Podával jsem žádost o F.A.C. (Firearms Acquisition Certificate - povolení vlastnit a používat lovecké zbraně). Doma jsem vyplnil prajednoduchý formulář o jediné straně - nacionále, výšku, váhu a barvu očí. Ještě jsem zakřížkoval, že jsem v posledních pěti letech nebyl souzen pro násilný trestný čin, že netrpím duševní chorobou, která se projevuje násilnostmi, že nemám

soudně zakázané držení zbraní a střeliva, a že mi nikdy nebyl F.A.C. odmítnut. Posbíral jsem všechny doklady, které mám, dokonce i rodný list z rodné země jsem si vzal. Řeč jsem měl promyšlenou a nacvičenou dávno předem. Jenže on v sídle Nelson City Police není ani vrátný. V příjemné kanceláři seděl nad obrazovkou počítače starší, usměvavý pán. Hned při vstupu mě požádal, zda mohu minutu počkat. Přisvědčil jsem ochotně a disciplinovaně, já jsem zkušený úřední čekatel, ani čekání v řádu hodin mi nedělávalo potíže. Tak - někdy trochu dělalo, ale vydržel jsem vždy, nic jiného nezbyvalo. Tentokrát jsem však poprvé v životě vůbec čekal skutečně jen v řádu desítek vteřin. Pán v létech sebou mrsknul k pultu, a já tedy pokorně vykoktal svoji žádost, desky s doklady jsem držel dvouruč před sebou. Policajt juknul na formulář, podal mi malou žlutou kartičku, abych si došel zaplatit "ten bucks" na radnici. City hall je hned za rohem, tak jsem šel zvolna a cestou si ještě opakoval vysvětlení a zdůvodnění, proč chci mít loveckou pušku a tak kolem, abych se snad nakonec nezašmódrchal jak do angličtiny, tak do faktů. Vrátil jsem se, policejní úředník připojil povrženou kartičku k formuláři, prohodil, že to bude trval "couple of days". A odzdravil, jak mi došlo později, protože jsem byl cele koncentrován na nadcházející vyptávání, přímo třeba výslech. Tak jsem tam stál s deskama v rukou a čekal. Starý pán se už zase otáčel ke svému počítači, když si mě všiml, vrátil se. Čekal zřejmě, na co já čekám. A já tam stál jako... Znalci života se jistě domyslí, jako co jsem tam stál. Těm méně protřelým to raději opíšu - jako gypsový Lenin. Ten také vždycky stál jako... Policeman poněkud znejistěl, pak se zeptal, zda potřebuji ještě něco. Jen jsem zavrtěl hlavou, způsobně podekloval a přes malou kolizi s dveřmi jsem vypadl ven. Na ulici jsem v sobě potíral nutkání tlouci hlavou, beztak již bíbou, o zeď. Rozpomínal jsem se na všechno to běhání po úřadech kvůli vystěhování - největší ze všech úředních kalvárií mého života.

O týden později jsem se v budově zastavil, podepsal převzetí, vyslechl od stejného pána několik žerů a přání dobrého lovu. Š jen trochu nucenou nenuceností jsem se snažil opáčit a rozšafně jsem odešel. No, a pak mi v tom všem ještě dobrá přítelkyně vymáchá hubu.

"Někteří lidé, sova odešli na Západ, připisali vinu za svůj odchod režimu. Kdo nechtl odejít, nemusel. Tento výrok ministra zahraničních věcí ČSSR zahýbal exálem. Někteří lidé dnes připisují vinu za svoje věznění komunistům. Kdo nechtl do kriminálu, nemusel; píšu já. Jenže můj výrok nepohne s nikým, natožpak s panem Jiřím Dienstbierem. Což je jistě nespravedlivé, protože intelektuální i morální obsah obou výroků je prakticky v dokonalé rovnováze. Co k tomu? To já si netroufnu rozhodovat, co kdo musel a co ne, nejsem žádný ministr.

To mě jen tak napadá - v posledním dvacetiletí mělo podle odhadů odejít asi 100 tisíc duší. Z toho si nějakých 35 000 těm upravilo vztahy k ČSSR, respektive ke komunistům, úplně přesně pak k ministerstvu vnitra. A to ještě mimo USA, odkud upravenectví, zajisté k lítosti přemnohých, právně jaksí nebylo možné. Jde svým způsobem o národní morálku, není ovšem rozumné vážit na met-

ry. Rozhodně ale lze o opravencích říci, že byli ekonomickou emigrací. Jenže - kdyby byli komunisté dokázali hospodařit třeba jen na úrovni Rakouska, když pomíneme vyspělejší ekonomiky, docházelo by k ekonomické emigraci? On zase faka, že občané usilují o lepší materiální bytí, vyšší konzum, není nijak nepřírozený, žel Bohu. Mluví se dnes o utahování opasků, pravda, ale vždy s nadějí, že brzy dojde na přidělování dírek. Veškeré společenské dění v republice je tím dnes motivováno, všichni by rádi byli co nejdříve co nejbohatší. Takže ti zatracení upravenci sice nemají mordlíka, ale pravdu ano.

"Lidé odjíždějí za lepší existencí, za splněním romantických snů, z touhy po dobrodružství, z dychtivosti poznat svět - a nikdo jim to nezazlívá," napsal pan Škvorecký o emigraci devatenáctého a první téměř celé poloviny dvacátého století. Ovšem bolševik, který je vždycky i komunistou, zazlívá všem všechno. Tak se i tramp z Posázaví, který chtěl poznat Australii, musel stát utečencem před režimem. Doba Welzlů, Vojtěchů, Pařízků i všelijakých těch Včelíčků byla beznadějně pryč. Goutwald a Slánský, Jakaš a Štěpán nemávali romantické sny, ani netoužili po dobrodružství, ti mívali úplně jiné vize, takže kdo včas utekl, měl premii jistoty. Tedy i takto pan ministr logice příliš neslouží. Což ovšem zase není tak důležitě...

Velice důležité však je, kdo bude kontrolovat... Ani nevím, jak to duchaplně opsat. Vnitřní informační síť? Třeba tak! A prosím, nedělejte si iluze, že takové instituce v demokraciích neexistují. Moc však záleží na tom, s jakými kartami mohou hrát a kdo jim může šlapat na přezky. České a Slovenské, federální, republikové diskuse o této otázce jsou jednak zajímavé a jednak na pováženou. Když bude tajnou policií kontrolovat pouze vláda, a to i vlada sebedemokratičtější, nebezpečně se tím zvětší prostor pro vyvraždění různých vnitřních prunů, některým to třeba může život usnadnit a mnohým zle zkomplikovat. V parlamentních demokraciích je pouze parlament výrazem přímé vůle voličů, pomlčka, občanů. Vláda pak je výsledkem různých jednání, často složitých a obtížných, jak jsme ostatně čísti mohli.

Mám sen, sen o totální parlamentní demokracii. Zdá se mi o parlamentu, který zasedá denně, od pondělka do čtvrtka, jak odpovídá pracovní době v zemi. Za to jsou páni poslanci honorováni platem, který odpovídá celostátnímu průměru, a ničím jiným. Tedy i tím jsou zástupci v nejtěsnějším kontaktu s občany, kteří je pověřili. Být poslancem je výsadou hodnou obětí, ne motivem k dobrému bydli. Komu jde o peníze, má jít dělat obchod, ne politiku. V pátek potom poslanci sedí ve svých lokálních kancelářích, zase osm hodin, a jsou přístupní svým voličům. Jednání parlamentu je nepřetržitě vysíláno speciálním televizním kanálem nebo zvláštní rozhlasovou stanicí, nejlépe obojí, každý den jsou na novinových stáncích protokoły veřejnějšího jednání. Poslanci jsou voleni pouze na jeden rok, ale třeba opakovaně po celý život, a to prvního až třetího ledna, jak se voliči proberou ze silvestrovské kocoviny a zkuší splnit svá novoroční předsevzetí. O přítěž voličů se může ucházet kdokoli, ale vždy jen jako persona, ne jako člen jakékoliv politické strany...

Já vím, však už jsem se vzbudil: Já nejsem mocným Čechem, ani Slovákem bych nebyl jiným, jsem jen trochu nemocným emigrantem.

K dřívě už proslulému textu pana Dolejšiho v docela rabiátském *Expresu*, a ke svobodě slova vůbec, poznamenala přítelkyně: "Mám z toho všeho pocit, že dali dítěti do ruky břitvu." Ještě jedno pěkné opsání ke svobodě slova jsem nedávno někde četl, je připisováno starému americkému soudci: "Nikdo nesmí v plném divadle jen tak zvolat - hoří."

"Nejhorší je na komunismu období po jeho pádu," cituje mi na kazetě přítel kohosi z Lidových novin. Absolutní definice. Určitě by bylo dobré, kdyby si každý Čech a každý Slovák uvo větu denně opakoval, nejlépe hned po probuzení. Opravdu denně a dlouho, přinejmenším do konce tohoto tisíciletí. Mělo by se to stát svého druhu národní modlitbou.

Zhores Medvedev - *The Legacy of Chernobyl*. (Norton and Company, New York, London, 1990). Na nějakou recenzi tady ani není místo, i když jsem četl zevrubně, často od textu zvedal hlavu. Dokonce jsem se přistihl, několikrát, jak se nad tou hrůzou usmívám. K havárii došlo během testů, které měly být udělány o dva roky dřívě, hned při uvádění reaktoru do provozu. Ale celý průběh spuštění, provozu a posléze tedy i testů - tedy okolností, způsob organizace, ignorování veškerých norem i absence selského rozumu, všelijaké veksty, podvůdky, lakýrování... To bylo úplně a navlas stejné, jako když se na lesní správě ve Skočicích nebo na Žofince

doháněl plán těžby pilařské kulatiny či vykazovaly probírky. Doopravdy, navlas stejné, právě tomu jsem se musel smát. Bolševismus, při vši své všivácké výjimečnosti, vytváří tak absolutní univerzalitu, že to rozum skoro nebere. Dnes už věřím, že je-li ještě kde ve Vesmíru nějaká další civilizace, která je ke svému neštěstí také obdařena komunisty, i tam se budou bolševici ohánět srpem a kladivem, i kdyby tam vůbec nic nerostlo, ani do čeho prašit nebylo.

Jen z nostalgie jsem tu knihu koupil - *Animal Farm* by George Orwell. Jen v Penguin Books v roce 1986 vydání, jak jsem spočetl - padesáté čtvrté, také i třikrát za rok. Zřejmě ale nelze považovat za vydání v pravém slova smyslu, asi jde o dotisky svého druhu. I když není uvedena výše nákladu, i tak vydávání vzbuzuje úctu. Však je to také kniha o něčem... Když jsem vzal v antikvariátu svazček do ruky, padla na mně taková nostalgie, že jsem ho musel odnést domů. Však jsem už počátkem sedmdesátých let, když se mi text poprvé jako samizdat dostal do ruky, říkával, že je to podobnoství o revoluci - o každé revoluci... Každé? At' si to vyloží každý, jak chce, jsem přece demokrat.

K situaci v ČSFR poznamenal přítel do telefonu suše:

"V Turecku je také kapitalismus." To já jsem stále ještě optimistou, pochopitelně ovšem jen v rámci možnosti.

Marta Procházková

Prohlášení nezávislosti

Dovolte mi postavit se veřejně za onu převážně mlčící většinu československé emigrace - za lidi, kteří se už dávno přestali cítit čs. emigranty, aby se stali Kanadany (Australany, Němci atd. - dosaďte sami) československého původu. Přičemž ta poslední slova moc nezduřazují.

Těmto lidem se často vyčítá lhostejnost k vlasti, nezáměr o její politické dění, neodebíráni exilového tisku a všeobecná exilová nečinnost. Patřím k této skupině a s docela lehkým srdcem vám to vše potvrdím. NE snad do té míry, že by nám Československo bylo zcela lhostejné. Jsme normální, obyčejní lidé a vždycky nás bude zajímat osud země, kde jsme se narodili a vyrostli. A přibližně před rokem se nám stalo něco naprosto neočekávaného - najednou jsme byli hrdi, že z toho národa pocházíme.

Opakují: pocházíme. Nepatříme tam. Odešli jsme dobrovolně a pan ministr Dienstbier má pravdu v tom, že nás nikdo nevyhnal. Vyhnal nás NĚCO.

Šli jsme za snem. Za lepším životem. Protože jsme nenáviděli shánění tkaniček do bot. Protože jsme chtěli spatřit Jižní Kříž. Protože jsme si třeba chtěli koupit kilo kafe, aniž bychom museli předem žádat o doplňkovou půjčku.

Ty ostatní důvody, jako že naše mimino nemělo co dýchat a že jsme je nechtěli vychovávat ve lži, ty jsou až příliš známé.

Co mne osobně vyhnalo, byly tzv. maličkosti. Čím dál více lidí nade vším krčilo rameny s poznámkou "No co můžeš dělat?" - a špatně přítom utajovali, že je to vlastně moc fajn, že se nedá nic dělat, protože takhle můžeme klidně dál sedět na zadku, pojídat chlebičky a nadávat na komunisty.

Systém, který trvale sabotoval všechno - sáhodlouhé vysvětlování, proč něco nejde. Hrubost na ulicích, život bez úsměvu. Sprostota prodáváček. A zejména ochota nechat si všechno líbit.

Nebyli takoví všichni, ale bylo jich příliš mnoho. Rozhodněte sami, zda moje důvody byly dostatečně politické a klidně po mně hoďte kamenem. Domnívám se, že rozšířený názor, že jen čistě politický emigrant má právo na život, je mýtus. Každý člověk má právo žít kdekoli si vybere za předpokladu, že mu to ta vybraná země dovolí. A přesto své bývalé vlasti nic nedluží a bylo by ne-normální, kdyby se cítil vinen. Existují-li lidé, kteří z psychických důvodů nikdy nemohli emigrovat, zrovna tak existují druzí, kteří z psychických důvodů nemohli neemigrovat a není pravda, že jedno je ctnost a druhé vada.

Pišu o tom proto, co jsme zažili po našem usazení v cizí zemi. Ne že by na nás přišel stesk. My nevlastenci máme to nezaloužené štěstí, že se nám stesk vyhnul. Ale přece jen jedna z cen, které jsme museli zaplatit, byla ztráta přátel, jak jsme se ale spoň ze začátku domnívali. Posléze jsme přišli na to, že to byla spíše ztráta iluzí, že to byli přátelé.

Stalo se to, že titi lidé (opět, ne všichni, ale bylo jich příliš mnoho) nás prostě okamžitě odepali ze života. Z důvodu "To přece musíš pochopit, mám dvě děti," se neodvážili odpovědět na vánoční pohlednici. Chyba je v tom, že ta věta vlastně říká "To musíš omluvit," - což nemusíš, a za druhé, dvě děti má kdekdo, i emigranti.

Trpí-li někdo dlouhodobou neléčenou naivitou jako já, pokouší se i nadále o kon-

takt s těmito bývalými přáteli a teprve po nějakém tom trapném a velmi krátkém rozhovoru telefonem vám svitne: oni tomu opravdu věří! Věř, že jsme zrádci a zbabělci a protože jsme opustili, zahyneme.

Tento postoj není jen absurdní. Je normální a abnormality se bojím. Zkuste třeba jednou vysvětlit mladému Kanaďanovi, že až jednou vystuduje a rozhodne se žít a pracovat v Argentíně nebo v Tramtárii, jeho kamarádi ho odsoudí jako zrádce a zbabělce... viz výše. Bude vás považovat za blázna a právem vám odpoví, že v tom případě by se cítil zrazen on.

To je jedna část. Druhá, s níž jsem se osobně nesetkala, ale vím, že existuje, jsou ti dobráci, kteří vůbec nejsou pohoršeni tím, že jste přežili; naopak ve vás vidí příhodnou ubytovnu o dovolené a bezplatné zásilkové dodavatelsví. Tím trpí spíš Evropané; my tady na západě Kanady jsme do jisté míry chráněni vzdáleností.

Třetí, nejméně početná skupina, je těch sedm přátel, co vám tam zbylo. Zaplat' pán Bůh za ně. Ono je to i beztak dost smutné. Je pravda, co se často píše: že většina Čechoslavláků se v cizině dobře uchytili a prosperuje; co se méně zdůrazňuje a s čím se my emigranti už tolik nechlubíme je, že to někdy trvá řadu tvrdých let. A když říkáme tvrdých, myslím tím slzy, vyčerpání a vlastní chyby zaplacené posledním dolarem.

Vtip je v tom, že jsou to chyby moje a jsem to já, kdo je může zase napravit. Ne nějakí Oni, kteří za všechno můžou - nikdo takový neexistuje. Ušlechtilé a poctivé přiznání jen což, ale někdy vám to moc nepomůže.

Co mi výjimečně pomohlo, byla nepochybně přesná informace o tom, jak se Čs. televize domnívá, že všichni emigranti se s rozervaným srdcem touží vrátit domů.

Pěkně drzý československý egocentristus. Až to člověku zase napřímí páteř. Vážení: státe a přeže všechno jsme vděční, že tam žít nemusíme. Věřte mi jednu věc, je pro mne daleko přijatelnější být ignorována člověkem, kterého žádám o místo v Edmontonu, než nafrněnou kozou u poštovní přepážky v Praze 2. Mnohem raději snesu, když mi zdejší banka nesmlouvavě, ale s úsměvem odmítne půjčku, než když mi na nádraží v Brně hrubě odmítnou prodat párek. Připadám si jako prvňáček, když musím sama sobě vysvětlovat základní pojmy: zaměstnavatel má právo si vybírat lidi a jestliže je práce málo, je krize, země je ve válce, mám přízvuk a dávno mi není dvacet, je to moje smůla - a slečna za přepážkou nemá právo mě přehlížet, neboť je placená za prvý opak. Banka má právo půjčku odmítnout a vrchní v nádražní hospodě má obsluhovat. Snad je někdy dobré si to říct - slušnost je základní, úsměv je úsměv a sprostota ne nesnesitelná.

Nemělo by nám do toho nic být. Jestliže tam nejdeme, nemáme právo jim do ničeho mluvit. Nechávej-li si stále libit tři fronty v samoobsluze a přes milión Čechoslavláků rok po revoluci z pohodlnosti volí komunisty, je to jejich právo a budou mít přesně to, co chtějí. To zní zase velmi nevlastenecky, vím. NĚchme city stranou, fakta jsou tato:

Čechoslavláci v podstatě nemají emigranty rádi. Nikdo tam o nás nijak zvlášť nestojí a rozhodně na nás nečeká; tu revoluci dělali pro sebe a ne pro nás. Jsou ochotni od nás přijmout pomoc a spolupráci (někdy), radu nikdy. Ale zdaleka nevěřím,

že v Československu je všechno špatné. Víím o tolika lidech, kteří statečně přijmou zdražení i riziko a řeknou vám, že to stojí za to. Je jich dost?

Tahle pozitivní část to nebude moci zvládnout, když si včas neuvědomí, že neschopnost není roztomilá, životu nebezpečná. Tam jako tady, až na to, že v Československu neschopný jedinec ohrožuje všechny a v Kanadě většinou jenom sám sebe.

Ale mluvmě chvíli o Čechoslavlácích v exilu, o těch roztroušených zrnkách bez soudružnosti. NEjsou takoví všichni, ale je jich dost. Česká cestovní kancelář v Calgary mi deset minut vysvětluje, proč nemohu dostat letenku, jakou chci. Kanadská agentura o ulici dál mi ji zařídí za čtyři minuty. Český restaurátér tamtéž se nechá slyšet, že nestojí nejen o český personál, ale ani o české hosty, protože nejsou na úrovni. Slovenská půjčovna videokazet odmítne propůjčit čs. film k veřejnému promítání, pokud jeden každý divák nezaplatí plnou cenu za půjčení. Je jisté, že za přiletem rádi pojedeme třista kilometrů si popovídat, ale český soused z vaší ulice vás ve dveřích zchladí sdělením, že se s Čechy nestýká - po zkušenostech dvou let má jejich pomluvu a závisti dost. Odebíráte české knížky z exilových nakladatelství tak dlouho, až si jednoho dne přiznáte, že většina vám nic neříká a že máte americkou literaturu radši. Zúčastníte se Black Ribbon Day před radnicí, kam vás přijde šest a dva z toho jsou Estonci.

Snad nevyhnutelně přijde nakonec ta chvíle, kdy sedíte u přítele v typickém kanadském domečku zařízeném sektorem, řádně obdivujete koženou sedačící soupravu, posloucháte, co stojí v Československu čochka a jedním okem sledujete čs. televizní estrádu z kazety. A najednou si s hrůzou připadáte přesně jako na mejdanu v Ostravě-Porubě a řeknete si ne! Pro tohle jsme neemigrovali a sem nepatřím. Chci raději jet po dálnici k horám a mít kolem sebe stovky kilometrů volné prerie; pumpař se zeptá jak se mám a bude mu úplně jedno, kolik stálo moje auto.

Není všechno hezké, co je české a Československo není nejkrásnější země na světě. Vlastenectví je cit, pocit příslušnosti k někomu a někam. Něco, co se nedá nařídít. Chápu, že pro česky píšící autorku je přiznání nedostatku lásky k vlasti kacířské. Já bych si raději vybrala příslušnost ke společnosti lidí slušných, vzdělaných a zdvořilých - k národu lidí jakékoliv národnosti. Patetické, vidíte.

Prozatím mi víc leží na srdci životy našich pilotů v Iráku, než osud pomlčky uprostřed Česko-Slovenska.

PŘEDPLATTE

Západ

PŘÁTELŮM A ZNÁMÝM
V ČESKOSLOVENSKU

Interview

Ichtolog z Čech,
první západní vědec, který si takřka
sáhl na černobylský sargofág

Rozhovor s Eugenem Balonem

Západ: "Už je tomu tři roky, co jsme otiskli první interview s tebou a čtenáři se tak dozvěděli o tvých vědeckých zásluhách. Teď o tobě čteme v kanadských novinách, televizní štáby za tebou jezdí, je to v souvislosti s Černobylem. Ty přece jsi ichtolog, profesor na univerzitě v Guelphu, Expert na rybičky a ne na exploze, na záření. Jak ses k téhle slávě dostal?"

Balon: "Mým hlavním předmětem bádání je embryologie - v tom je to spojení s Ruskem. Já tam nikdy nebyl. Ještě jako student v padesátých letech jsem psal jejich akademikovi Sergeji Grigorovičovi Kryžanovskému, zakladateli jejich takzvané ekologické embryologie. On mě tehdy pozval zúčastnit se jejich amurské expedice - jenže strana a vláda mě nepustila..."

Z: "... a teď kanadská strana a vláda tě pustila..."

B: "... a Rusové si to pamatovali. Knihu, která mi vyšla v Kanadě v roce 1985, jsem věnoval památce Kryžanovského, který zemřel v roce 1961. Rusy věnování nadchlo. Oni totiž jsou velmi citliví na to, že světová literatura je vesměs ignoruje a nikdo je necituje. O knize uveřejnili šestistránkovou recenzi a teď zařídili tohle oficiální pozvání od Akademie věd, od Ústavu morfologie a evoluční ekologie zvířat. S mnoha omluvami, že dříve to nebylo možné. Poslali mi cestovní plán s trasou Moskva - Leningrad - Černobyl. Proč Černobyl, to jsem pochopil teprve až na místě - že jim šlo o to, ověřit si tam moji teorii, že kromě genetických informací, které se předávají na potomstvo, mnoho záleží na prostředí..."

Z: "...člověče, to seš úplný Pololysenko!"

B: "Ne, nejsem. Jde o vnější, ale i vnitřní prostředí během vývoje. Tato úplně nová věda se teď jmenuje epigenetika a někteří mě považují za jejího moderního spoluzakladatele. A po černobylském krachu, když sledovali rostliny a zvířata, tak zjistili, že ač v jádrech jejich buněk byly samé mutace, že to, co se z těchto poškozených semínek a vajíček urodilo, bylo docela normální - což na základě dogmatické neo-darwinovské teorie genetického vývoje, teorie, která se dodnes vyučuje, je naprosto neuvěřitelné. Ale epigenetika to vysvětluje. Z části říká, že geny nejsou odpovědný za všechno - ty jen dodávají hlavně stavební materiál. To ostatní - vývoj od embrya po starobu - determinují také faktory vnitřního i vnějšího prostředí. Ty pak kompenzují proti těm jádrovým distortions, pokriveninám - chromosomy, DNA, které se objevují. A proto mě tam chtěli. Z Moskvy se jelo vlakem do Kyjeva, odtamtud se skupinou vědců na výzkumnou stanici Stracholesy."

Z: "Dost strašidelné. Někdy ses?"

B: "Oni to pak kvůli Černobyli doopravdy přejmenovali na Zelený mys! To bylo sto kilometrů od Kyjeva. Hranice, zóna s poli-

cajty, závorami, bumázkami, začínala čtyřicet kilometrů od havárie. Tam všechny vesnice evakovali, ale některým starým lidem dovolili se vrátit. Doškové střechy nahradili plechovými a blátivé cesty asfaltovali, aby se dal radioaktivní prach splachovat.

Staré babičky, když zjistili, že jsem z Kanady - Rusy tam hodně nenávidí - se mi hned svěřovaly, kdo že zas v okolí zemřel."

Z: "Jak vůbec vypadá město Černobyl?"

B: "Je sedmnáct kilometrů od té atomové stanice, město pro čtyřicet tisíc lidí, z nichž většinu teď tam denně přiváží a odváží. Za městem, deset kilometrů od centra neštěstí, začíná druhá zóna - tam za ní se smí jen na hodně zvláštní povolení, dopravu obstarávají vozidla, označená velkými čísly a písmeny, aby je mohli z helikoptér identifikovat. Tyhle vozy s radioaktivními podvozky, pneumatikami nesmějí místo opustit. Dva kilometry od exploze reaktoru je chovatelská stanice už z dřívějšíka - mají tam stříbrné lišky, norky, taky ryby. Mohou teď studovat ty jejich šílené pozmeněné chromozomy. Kilometr od výbuchu teď vědci vybudovali okachličkovaný prostor sto čtverečních metrů. Chtějí tam vypustit různé rasy laboratorních myši, studovat jejich imunní systém a ověřovat naše teorie. Sověti na to nemají dost vlastních lidí a tak dalším cílem mého pozvání byla asi naděje, že se postarám, aby jim tam přijížděli vědci ze Západu. Však proto jsem také souhlasil dělat interview pro různé noviny a televizní kanály, aby se o tom dozvědělo co nejvíce lidí."

Z: "Ukazoval jsi mi obrázky, na nichž větvička má najednou dlouhatánské jehličí."

B: "To byla jedna z těch neuvěřitelných věcí. Živý organismus můžeme pro jednoduchost rozlišit na fenotyp - to co vidíš, a na genotyp - to co nevidíš. Co tam tedy vidíš, je jehličí na sosnách, na jedličkách, které po výbuchu najednou bylo dvakrát, třikrát tak dlouhé, než normálně, ale pak po dvou letech se zmenšilo a pokračovalo ve vzrůstu do původní velikosti. To se také týkalo ryb a ostatních zvířat jako těch norků. Náhle mocný únik radioaktivity zkrátka nějak zamotal s růstovými hormony - a nikdo to nedovede vysvětlit."

Z: "Když tedy ne Lysenko, tak Mičurin, aby se byl hodně radoval - pěstovat teď pomeranče velikosti melounů."

B: "Mají tam skleník na tyhle experimenty -



Balon na cestě ke Kremlu využil tvrz jakožto své pozadí. Foto: archiv

jenže kdo by jedl velikánské radioaktivní ovoce? Když k výbuchu došlo, bohužel žádní tito vědci tam ještě nepracovali. Mnoho jevů tak uniklo vědecké dokumentaci a zpracování. Proto je také nutné, aby na tom teď pracovalo co nejvíce lidí. Vždyť takové neštěstí nikdo nechce opakovat. Mimochodem - uvnitř této zóny, ale i mimo ní je teď daleko větší množství zvířat a ryb. Jednak tam nejsou lidi, kteří by je lovili, jednak radiace způsobila nejen větší růst, ale taky větší reprodukční činnost - jakoby zvířata chtěla kompenzovat tu katastrofu."

Z: "Teď tedy ke katastrofě. Jak to tam na místě vypadá?"

B: "Říká se tomu sarkofág. Dojem to dělá ponurý - vše šedé, několik vrstev železobetonu. Měl jsem ale štěstí, protože tehdy stále přelozemel jsem nemusel mít stále masku proti radioaktivnímu prachu. Také mně řekli, že jsem první západní vědec, který dostal povolení jít k tomu tak blízko. Ruský šéf té stanice Akademie se mi světil, že beze mně se k tomu tak blízko dosud před tím nedostal."

Z: "Je to opuštěné nebo tam ještě někdo

pracuje?"

B: "V podstatě je okolí pusté, ale občas přijede cleaning crew - komando čistíků. Ona totiž z toho stále uniká taková velmi nebezpečná radioaktivní močůvka. Pravděpodobně je to technicky nezastavitelné. Tihle lidé to se zeminou seškrábávají a helikoptéry to odvázejí pryč. Tam jsem se dozvěděl, že čtyři tisíce těchto obrovských vojenských helikoptér v onom okruhu deset kilometrů odváželo top soil - vrchní půdu a přiváželo novou. Tu musejí vyměňovat několikrát, stále to bylo kontaminované. Co to asi muselo stát peněz."

Z: "Že jim ale ta smrtící močůvka stále uniká?"

B: "To se dá vysvětlit. Když to tehdy bouchlo, tak piloti - ti už jsou možná dneska všichni mrtví, úplní kamikadze, to tedy byli hrdinové - tam vozili a vykopili spoustu betonu. Ale bez času na vybudování silných základů. Takže mají nyní vrstvu na vrstvě železobetonu, který praská a budou teď muset dělat ještě jeden sarkofág nad tímto sarkofágem. To velepohřebiště uvnitř bude ještě několik set let nebezpečné."

Z: "Mohli jsi fotografovat, co jsi chtěl?"

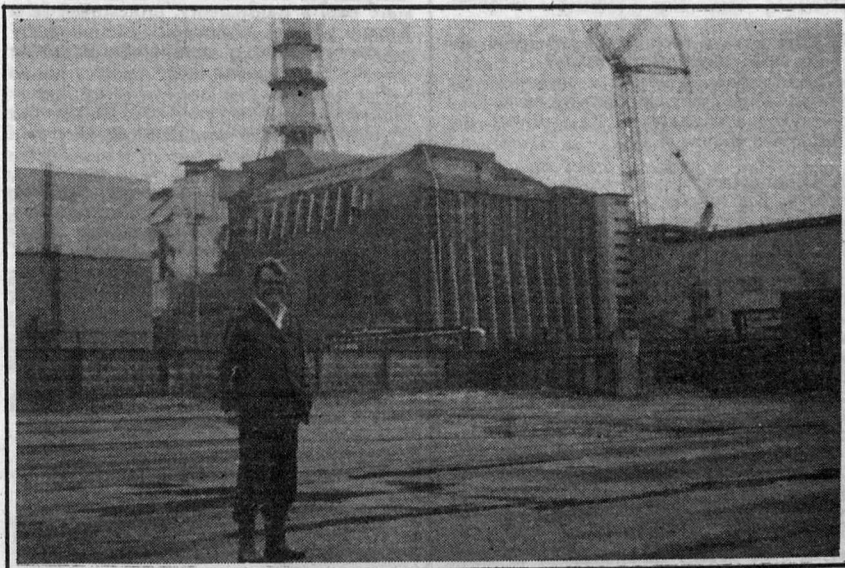
B: "Ano. Rovněž mi odpovídali na jakoukoliv otázku. Vlastně s jednou výjimkou. Když jsem se jich zeptal, kam tu kontaminovanou půdu odvázejí, tak řekli, že do opuštěných uhelných dolů, ale neodpověděli, kde ty doly jsou."

Z: "Co ten Pripjat?"

B: "Pripjat je městečko dva kilometry od nukleární elektrárny, postavené pro její zaměstnance. Původně to mělo čtyřicet tisíc obyvatel, tedy jako Černobyl, typické sociálně-realistické činžáky, teď je to ghost town. Tam mě vzali, tak jsem mohl fotografovat opuštěnou školku, rozházené hračky, velmi smutný pohled. Ač tam měli ochranné masky, v panice je zapomněli dětem dát - všechny snad už umřely, ovšem ne hned."

Z: "Kolik tam zahynulo lidí?"

B: "Oficiálně jen třicet jedna - ti, kteří byli zabití na místě výbuchu. Co ale neřekli, kolik jich zahynulo po výbuchu a kolik jich ještě umře. Uvaž tohle: zaměstnanci, co bydleli v Pripjati, byli placeni lépe, než byl národní průměr. Teprve poprvé v životě si k něčemu pomohli... Najednou jim poručili evakuovat a nic si sebou nebrat, protože vše je radioak-



Profesor Balon před černobylským sarkofágem v červnu 1990. Foto: archiv

ivní. Tohle ale byli lidé vesměs jednodušší, nepříliš vzdělaní, bez schopnosti představit si nebezpečí, které nemohou vidět. Tedy se ilegálně do svých příbytků vraceli, posbírali šatstvo, záclony, koberce, tyto jim vzácné majetky. A teď v těch radioaktivních šatech žijí v Kijevě, Moskvě - pokud tedy ještě žijí. Pro jednoduchého člověka neviditelné nebezpečí je nepředstavitelné, jak už jsem již řekl, uduš oni nebezpečí podceňují, zejména čím víc čas plyne a tak se stávají obětí o léta později. Uvědomil jsem si tam, že jaderná energie je vlastně možná v zemích nejen s vyspělou technologií, ale i s vysokou úrovní vzdělání, když vůbec."

Z: "Velmi ponuré poznatky. Teď tedy něco jiného: co ukrajinský nacionalismus?"

B: "Do Pripjati vozí denně pracovníky, ale to jsou Rusové. Ukrajinci tam odmítají pracovat ba i dělat výzkum. Představili nám tam dvě děvčice z těch komand čistíků, kterým tam říkají děvčata "radioaktivná" - že rády a jsou přítom aktivní. To tedy jen na

dávali za dolar pět rublů a před vchodem do hotelu veksláci nabízelí dvacet rublů. Těch překvapení bylo víc. Hotel Rosija, gigant s čtyřmi tisíci pokoji na Rudém náměstí, má sedmnáct restaurací. Chodíme kolem, máme hlad. Před jednou restaurací se od hlídače, který nás odmítl vpustit, dozvíme, že je jen pro šoféry - šoféry papalášů z Kremli, asi světová rarita. Tak jsme zajeli na sedmnácté poschodí, prázdná restaurace, krásný pohled na náměstí a Kremli, pěkně nás obsloužili, jídlo s kaviárem a šampaňským, to vše za šest rublů."

Z: "Čili za mň než dolar. To máš tak rád šampaňské?"

B: "Nemám, ale tam se nikde nic jiného pít nedalo. Sodovka neexistovala, pivo neexistovalo. Mimo chodem, příště nás už tam nepustili. Měli rezervovano pro papaláše. Logika jejich uvažování a počínání: do každého hotelu vede několik dveří, třeba je jich patnáct, ale otevřené mají jen jedny. Tedy se musí do fronty, hlavně když přijede

je to sebelíp přeloženo. Devadesát procent zbytečnosti a zde nikdo nemá trpělivost se dobývat ke zbylým smysluplným deseti procentům. To je ovšem tím dědictvím, že všechno muselo začít citáty z marx-leninismu, odkazy na velikány, deklarace vry."

Z: "Cosí jsi mi říkal o Ermitáži."

B: "Dávám dohromady jakousi sérii fish in art, která začne vycházet v mém časopise. Poněvadž tam mají několik Matissů, tak jsem jim napsal, s žádostí o nějaké reprodukce. Muzea tohle rády, vždyť to je jejich propagace, jenže z Leningradu se mi ani neožali. Když jsem tam tedy přijel, tak jsem se s problémem svěřil svému hostiteli, řediteli Zoologického ústavu Akademie a muzea. Ze odbíhám: všude ve vchodech i před vchody mají Leniny, ale tady mají ve vstupní hale stále ještě velkou sochu Karla von Baera, slavného německého embryologa, který v carské době založil ruskou vědu. Ředitel zvedl telefon a vše zařizeno. Jeli jsme do Ermitáže zadním vchodem, tam čekali kurátoři, viděl jsem, co jsem chtěl, fotografoval, co chtěl - ač tam se fotografovat vůbec nesmí. Z třetího poschodí od impresionistů se dívám na ono náramné náměstí se sochami a obelisky, přímo proti Zimnímu paláci, který jsme viděli v tolika filmech, jako ho o Rijnové revoluci dobývali heroičtí bolševici. *Reduel Ermudže, akademik a stará nomenklaura, chudě přede mnou vypadat pokrokové a tak povídá: "Víte, že ten útok na Zimní palác se vůbec nekonal? Tady už carsí vojáci deset dní nebyli - bolševici jednoduše vešli. Ani Lenin nebyl ve Smolném paláci. A to s tou Aurorou byl také podvod." Já mu na to: "Pro Krista Pána, vy jste věděli, že bolševici falšovali svou historii od samého začátku? Jak jste v těchto letech mohli žít tři generace?" Na to on inteligentně odpověděl, že všichni přece nežili, dvaadvacet miliónů jich zahynulo v gulagu."*

Z: "Bojí se recidivy nějakého stalinismu?"

B: "To ano. Hrozně se bojí. Gorbačovovi mají za zlé, že se stále drží partaje, která v jejich očích je zcela kriminální. I když mají výhrady k Jelcinovi za jeho různé osobní eskapády, u něho oceňují, že se od partaje distancoval. Tak jako se distancoval leningradský starosta. Ten teď bere partaji Smolný palác s tím, že si ho strana může pronajmout - za valuty. Když jsem byl v Moskvě, tak se v Kremli zrovna konalo nějaké veliké partajní shromáždění. Před vchodem staré paní s transparenty, protestující, že v Kremli schůzují kriminálníci. Jak mě viděly s kamerou, hned ty transparenty narařičily tak, abych mohl snáze fotit."

Z: "Země je v přerodu, bolševickým porodu, co myslíš, že porodí? Přežije to ta rodilka?"

B: "Mám strach, ale nechci dělat proroka. I ti, co tam žijí, říkají, že nevědí. *Pro mne bylo objevené, že po třech generacích tak důkladného nevolnictví se nepodařilo zlikvidovat intelektuálního ducha národa. A teď když padnou, jestli doopravdy natrvalo padnou, bariéry, budou to ve světě úspěšní vědci, úspěšní lidé."*

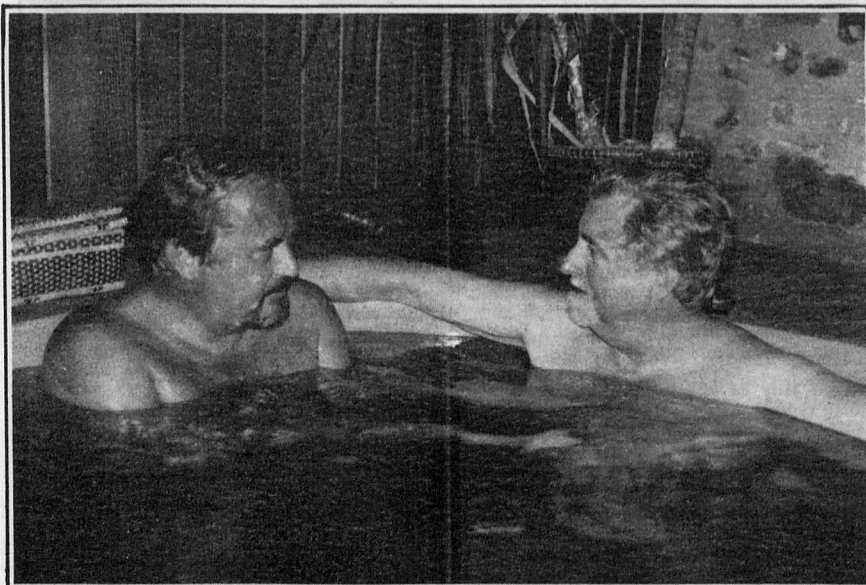
Z: "Tedy závěr poskytuješ perspektivně optimistický."

Poslední otázka: Když už konečně pojeděš do Československa?"

B: "Letos - s váháním."

Z: "Fajn. Pak si zas popovídáme."

Pro Západ zaznamenal Ota Ulč.



Ulč vlevo a Baloun vpravo v sudu. Foto: archiv

okraj. Zpátky v Kijevě se vůči mně nikdo nepřátelsky nechoval, poněvadž viděli, že nejsem Rus. Rusy například nepustili do restaurace, i když byla prázdná."

Z: "Jak ses měl potom v Moskvě?"

B: "Poněvadž jsme nesehnali rezervaci do první třídy spacího vlaku, chtěli jsme to zkusit letadlem. V kanceláři Aeroflotu nás ujistili, že to je beznadějně - letenky neměli ani za dolary. Nicméně jsme na letiště jeli a za chvíli jsme seděli v letadle do Moskvy, s mnoha prázdnými sedadly. Oni totiž stále drží prázdná místa pro nomenklaturu. Ta jejich ekonomie: vlak stál osmdesát rublů, letenka dvacet. Na palubě jsem měl dojem jako kdysi v Botswaně, kde spolu s pasažéry létaly kozy a slepice. Tady to sice bylo bez domácího zvířectva, ale dveře do kabiny pilota byly ze dřeva, jako do chléva, v životě jsem něco takového neviděl. Ale dovezli nás v pořádku. Ještě k té ekonomii: V Moskvě jsme večeřeli v čínské restauraci. Účet přišel na víc než čtyřista rublů pro pět lidí. A měsíční výdělek vědeckého pracovníka je dvě stovky rublů."

Z: "Jak to bylo s výměnou peněz?"

B: "Tak v Berjozce, jejich Tuzexu, jsi dostal za dolar sedmdesát kopějek. Jenže v kase v témže hotelu, kde byla tato Berjozka už

autobus turistů. Necháпали, když jsem jim doporučoval pár těch ostatních dveří odemknout."

Z: "Když jsem u těch front jsou před obchody stále, občas, někdy, nikdy?"

B: "Skoro nikdy, poněvadž v obchodech nic nemají. Viděl jsem ale obrovitý nával před obchodem s nápisem VINO - přivezli jim totiž právě vodku."

Z: "A jiné dojmy?"

B: "Bylo jich mnoho. Člověk je tam fackován jejich kontrasty. Na Lomonosově univerzitě se tři vědci tlačí v jedné kanceláři. Přitom ale tam mají nové paleontologické muzeum, výtečné, snad jediné svého druhu na světě. U nás studenti mají k dispozici velmi drahé mašiny, bez nichž nejsou schopni pracovat. Tam ve smradlavých katakombách si sami vybudují primitivní pomůcky, improvizují a na tom pak dělají docela dobrou vědu. Lidé myslí, jsou vzdělaní, snaží se být informovaní, ovšem jsou stále velmi izolovaní..."

Z: "Moment! Tady je vychvaluješ a mně už jsi mockrát říkal, jak nemožné jsou jejich vědátorské práce!"

B: "Snadno vysvětlitelné. Je to věc jejich stylu. Jsou hrozně mnohomluvní, užívaní, že nikdo to na Západě nechce číst, i když

Za Západ: Arnošt Langer

Z: Pro český a slovenský exil jste byl stejně známý, jako Václav Havel. Obdivovali jsme odvahu ve vašich vynikajících fejetonech a viděli jsme ve vás předního československého disidentu. Proč nejste dnes ve vládě? Proč se tak málo politicky angažujete?

V: Já jsem nikdy nechtěl být politikem

Z: Ale mnoho ostatních disidentů se v politice angažuje...

V: Připadalo jim to. Připadalo jim to, jako povinnost, když se nenašel nikdo jiný, kdo měl tu myšlenku, to jméno, odhodlání a určitý plán, jakousi představu o budoucnosti. Bylo to z nutnosti.

Z: Nemohli nic jiného dělat, jenom to převzít, nemohli to odmítnout.

V: Samozřejmě, že to mohli odmítnout, ale dobře, že to neudělali.

Minirozhovor s Ludvíkem Vaculíkem

Z: Vy poslední dobou moc nepíšete, vidíte?

V: Ale píšu...

Z: Ale nevydáváte?

V: Jak to že ne, vydávám, ale já jsem nikdy nepsal moc.

Z: Musíte mi prominout, ale my na Západě, pokud to nevyjde u Škvoreckých, tak toho o edičních plánech moc nevíme.

V: Teď píšu hodně do novin. Také mám rozdělané větší věci, knížky na které se potřebuji soustředit a tak bych měl psát do novin co nejméně.

Z: U Škvoreckých vám vyšlo několik věcí, když jste doma nemohl publikovat. Dáte jim zase nějaký titul do tisku z vašich nových věcí? Přednostně před čs. nakladatelstvím?

V: Ano. Ale to je také obchodní otázka, neboť 68 Publishers ještě neví, jestli budou i nadále vydávat. Zjednodušilo by se to tím, kdyby oni vstoupili na zdejší knižní trh. (Ediční plán nakladatelství 68 Publishers převzalo nedávno soukromé pražské nakladatelství Primus - pozn. red.). Já jsem vydal v Indexu "Milé spolužáky" - dva svazky, a ty další svazky chci nejprve dát také do Indexu. Tak jak ke Škvoreckým, tak k Indexu mám závazky.

Z: Dostal se Vám do ruky náš časopis Západ?

V: No jistě, čtu ho a moc se mi líbí. Slyšel jsem, že ho budete vydávat také v Československu.

Z: Máte něco v tisku?

V: Nejbližší titul, který vyjde bude v Knižnovně Lidových novin "Stará dáma se baví". To jsou fejetony z roku 1967-68. Pak v Práci vyjde "Sekyra" a v jiném nakladatelství "Morčata".

prosinec 1990

Rozhovor přes oceán

(Karel Hvizďala se ptal Zdeny Salivarové)

Máte ještě čas na psaní? Jestli ano, na čem pracujete? Co byste ráda ještě napsala.

Na psaní čas nemám, ale v duchu píšu pořád, když dělám nějakou mechanickou práci, přemýšlím si o svém románě, co tam všechno vrazím, co tam napíšu o životě v exilu, o Kanadě, o svobodě, o demokracii a všech těch krásách, které si tu užíváme jako vzduchu, jako vody, o stárnutí a rozvodech a láskách, jak se lidé na stará kolena opouštějí, jak starší muži opouštějí staré ženy a netuší, jakou samotu si připravují na kolena ještě starší, o těch našich Torontovičkách nad Ontarií, kde co se šustne, všichni hned vědí, protože jsme české maloměsto v cizím velkoměstě a známe jeden druhého jak své boty. To všechno bych ráda napsala, lidi mi říkají, proč nevydáváte knihy o nás, proč pořád jen ta politika a vlastenectví a úvahy co by bylo kdyby, proč ne taky něco veselého a ze života tady na Západě. Kdybych byla Chevalier, napsala bych druhé *Zvonokasy*. Tak je to tu mezi námi Českoslováky veselé a pitoreskní. A taky bych chtěla napsat něco něžného, pozitivního, bez násilí a podrazů, nějakou romanci, idylu, něco natruc dnešnímu trendu. Pořád věřím, že to všechno napíšu, že si jednou ukradnu svůj čas, když už si ho nemůžu koupit, ale pak zase trnu, jestli mi psaní půjde a jestli ten román, co ho mám už v mysli vystavěn, jestli bude vůbec za něco stát. Taky bych to v tom románě ráda řekla všem těm nenapravitelným soudruhům, ráda bych jim to dala písemně, i když vím, že to po nich sjede jako voda po psu, že oni se s tím vlastně už narodili, že už si to přinesli do kolébky jako tělesnou vadu.

Mám rozepsaný takový epistolární román, ta forma se mi pro exil zvlášť zamlouvá, jak jinak můžeme komunikovat než písemně, když jsme rozestěti po celém světě, trochu možná anachronická forma, protože dnes se spíš telefonuje a kdoví, jestli si dnes mladí lidé ještě vyměňují milostnou korespondenci. V tom románě by měly být zastoupeny všechny hlavní generace emigračních vln a propasti mezi nimi a lávky, které se někdy šťastně podaří postavit a po kterých se dá přejít jeden k druhému, protože spíš než generační propast je to neochota ke komunikaci, zatvřelost a předsudky. Pokoušela jsem se tisíckrát vyhradit si dvě, tři hodiny denně na psaní, nikdy se mi to nepodařilo, někdo to snad dokáže, já ne, já musím psát věc v jednom zátahu, nemohu odbíhat a rozptylovat se uprostřed věty, potřebuji všechno jiné pustit z hlavy a mít v mysli jenom ten jediný úkol a to pak vydržím dvanáct i víc hodin, i v noci se budím a dopisuji nápady a detaily, já s tím psáním musím i spát, prostě s tím tu nutnou inkubační dobu žít a zapomenout na všechno ostatní. To jak vidíte, je při mém životním stylu nemožné.

Jak vypadá váš pracovní stůl?

Jde o to, na který se ptáte. Mám a měla jsem jich v životě moc. Tedy psacích nebo pracovních ploch. Když jsme se vzali s Josefem, směla jsem se přistěhovat do jeho podnájmu - obývali jsme pokoj v jedna plus jedna bytě, nábytek byl bytný, která obývala kuchyň i ten nábytek v našem pokoji, když jsme byli pryč. Ještě jsme měli stůl a lavór na mytí. Na stole bylo akvárium s mississippijskými želvičkami a Josefovými papíry a překlady. Oba jsme pracovali,

Josef přicházel domů po páté, překládal a psal u toho stolu s želvičkami každý den ještě do deseti. V pokoji nebylo k hnutí, musela jsem sedávat na posteli. Chtěla jsem taky psát a mohu říct, že k tomu člověk vlastně ani žádný psací stůl nepotřebuje. Svou první povídku jsem napsala v tramvaji, druhou v šatně v divadle. V tom pronajatém pokoji mi za podstavec sloužilo žehlicí prkno. Pak jsme šťastně koupili družstevní byt a psací stůl se šuplaty, který jsem měla sama pro sebe. Josef psal v lehátku (po těžké žlutence musel ležet) a později u jídelního stolu. *Honzlovou* jsem napsala v Kalifornii, zase v podnájmu na jídelním stole, na stroji jsem ji prepisovala v Torontě, zase v kuchyni. Kuchynský stůl pokládám za nejdělnější pracovní plochu, člověk musí ty papíry pořád stěhovat, takže nevznikne akumulovaný nepořádek. O Josefově psacím stole by bylo dlouhé vyprávění, o tom radši pomlčím, protože takový bordel nikdo netrumfne. Psát tam pro ten zával věcí stejně nemůže, sedí v obývací zavalen jinými knihami, časopisy, dopisy, spínátky, pery a tužkami. Když někdo přijde, věci se prostě odsunou, aby bylo místo na skleničku, anebo se jde rovnou na zahrádku. Tam se nic nehromadí, leda že bychom žili v bezdělném podnebí. Papíry máme v kuchyni všude, knihy, časopisy, dopisy, mezi tím skáču kočky, pořád to padá a když se má večerět a na zahrádku se pro zimu nedá uniknout, halda se poodhrne, aby bylo místo na talíř. Na to taky nesmím sáhnout. Já prostě nesmím doma na nic sáhnout a podle toho to vypadá. Kuchynský pult zase samé papíry, noviny, aktovka, pošta, balíky rukopisů, deštník, telefonní bichle, pro jistotu obě, na druhém pultě zápisníky, tužky, spínátka, gumičky, už mě to nebaví líčit, už nemám sílu pokoušet se domov zorganizovat. Mám svůj pokojík, i tam mi odkládá, co mu překáží, prostě v tom našem domečku je podle mého gusta akorát ta postel na přespání. A vyhání mě z domu, ráno už se nemůže dočkat, až mi uvidí paty, aby mohl začít svou práci, sleduje každý můj pohyb a když nekmitám dost hbitě, pokašlává, povzdychává, ono už je půl osmé a on ještě nezačal. No prostě, workalkoholik, jak se tady říká. Tak utíkám do nakladatelství, to je taky bláznec. Tam těch psacích stolů mám, větě nebo nevěřte, devět. Tím ovšem netvrdím, že pracuji na devíti stavech. Stoly se nějak nahromáždily díky různým stěhováním a dědictvím. Ani jeden jsem nekoupila. Lidé tady, když se stěhují, zanechávají za sebou věci. Proto těch devět stolů, nechcete nějaký? Pracuji na všech, střídavě, často však slouží jen jako odkládací plochy. Ten můj hlavní nebudu popisovat, shodila bych se.

Ale možná ani ne, protože tam, kde se opravdu něco dělá, tam není čas převazovat kapesníky pentlíčkami. Znáám člověka, který neusne, pokud nejsou bačkory všech spulnocležníků patami a špičkami k sobě. Znáám člověka, který tráví hodiny sklepáním spíseš, ořezáváním tužek, uklídem šuplíků, jeho psací stůl vypadá jak ve výkladě u Simpsona, jenom nevím, co na tom psacím stole kdy vzniklo. Většina našich přátel je na tom stejně jako my, někdy i hůř, jenomvat nebudu. Jedno je mi ale záhadou. Jak je to možné, že vždycky víme, kde co hledat a většinou to bezpečně najdem, avšak jakmile se zavede pořádek, vznikne chaos. To ať mi někdo vysvětlí.

Někdy se člověku zdá, že psaní je jistý druh autoterapie, že třeba vy jste si své knížky musela napsat, abyste se zbavila svých nesplněných snů o velkých láskách...

Já myslím, že se vám to nezdá, ono je to tak. Každý umělecký projev může být jakási autoterapie. I lidová píseň nebo černošské blues. Myslím si, že hodně spisovatelů přivádí k psaní potřeba nějak si vyrovnat účty se životem, nějak se tím psaním dopátrat nějaké odpovědi, je to touha sdílet s jinými své vlastní nejistoty, otázky, zkušenosti. Psaní je snaha poslat nějaké poselství, ale taky někdy taková sólová revolta proti úradkům osudu, zejména v prvotinách. V životě se osudu nemůžete tak účinně protivit jako v psaní, v životě nemůžete vždycky zařadit, aby dobro zvítězilo a zlo bylo potrestáno. V pohádce můžete zcela neomezeně. Nejste-li spokojeni se svým životem, co vám brání sednout a napsat si ho tak, jak byste si přál, aby se odvíjel? Není to ovšem tak prosté, jak to říkám já, existují nekonečné regály spisů lidí povolanějších a moudřejších a vzdělanějších. Pokud jde o mě, k psaní mě provokují různé věci. Stalo se mi kolikrát, že se mi přihodila nějaká nepřijemná situace, velké nedorozumění, křivda, že jsem se strašně namíchla a řekla jsem tak a teď o tom napíšu povídku a všechno to tam povím a všechno to tam vyksolím a vyličím a požaluju si. Sednu a dám se do toho účtování a najednou mi pero jede jinam, než jsem zamýšlela, najednou zjišťuji, že ten život není jen samá křivda a velké nedorozumění a nepřijemná situace, že je mezi tím taky legrace a krásné chvíle a romantika a šaškárna, touha a láska k bližnímu a lidská hloupost a nevědomost a z původní nabroušenosti a sebelibosti a našvanosti, které byly prapůvodní hnací silou k tomu, abych vzala pero do ruky, najednou se vyvílíkné příběh, který mě samotnou baví a rozesmává a rozesmává. A ta autoterapie tkví v tom, že když se vám to podaří, máte pocit úlevy a zado-stiucnění. A nejkrásnější pocit zado-stiucnění je, když to co jste napsal, čtou jiní lidé a baví je to číst a když vám říkají, takhle to taky cítím, to znám, takhle je to přesně v životě, tyhle typy taky znám, jeje ten Kotrba, to je přesně jako Vávra u nás v Říčanech, neznala jste ho náhodou?

O čem sníte dnes?

Já už nesním o ničem, pane Hvizďalo, já jsem už dospěla, už jsem stará na snění, už mě přešla romantika, už se ani nedokážu zamilovat. Jenom toužím, aby Josef zas napsal dobrý román, abych já napsala ten svůj a aby se mi podařilo něco tím románem říct, aby nad tím lidi brečeli a smáli se, jako se smáli a brečeli nad *Honzlovou*. Jestli sním, pak sním o tom, že až budeme v penzi, odstěhujeme se někde do klidu a do příjemného podnebí, kde nebude telefon, kde na mně nebude nikdo nic chtít, kde si budu moci dělat to, na co jsem dosud neměla čas, kde si budu číst a dovidat se věci, které mám už dávno vědět, a Josef bude klidný a taky nebude nikam a s ničím spěchat, kde budeme mít čas sejit se s lidmi jen tak, na kus řeči a radovat se z jejich přítomnosti a nebudeme se dívat na hodiny, protože ty jednou provždy zruším.

Jak byste charakterizovala sebe sama jako ženu, manželku, nakladatelku, spisovatelku?

Měla jsem v životě údobí, kdy jsem si z duše přála, abych se byla narodila jako kluk. Dokonce jsem byla velmi nešťastná, že jsem holka. Snila jsem o tom, že jsem kluk a že ze mě bude myslivec. To bych si přála ze všeho nejvíce. Chodit po horách a lesích, bydlet na samotě v myslivně a žít s

přírodou. Já byla romantik. Dál už jsem to nedomyšlela, jak bych dopadla jakožto myslivec. Ale ta touha být klukem mě držela dlouho. Snad proto, že jsem měla staršího dominantního bratra a dominantního otce. U nás v rodině byli ti mejšovinisti dva a ta mužská autorita mě strašně pobuřovala. Ani ne tak u otce, i když v jeho chování k matce taky, ale hlavně u bráchy. Vždycky byl chytřejší a vždycky měl pravdu. Musela jsem ho poslouchat, i když dělal a říkal úplné bibosti. Je jen o dva roky starší než já a jak znám, dívky dospívají rychleji než chlapi, takže mentálně, jestli jsem nebyla v předstihu, byla jsem v těch letech nejméně na jeho úrovni. Tam někde asi se ve mně začínalo ozývat moje ženské uvědomění. Ne, nikdy jsem nebyla progresivní feministka, žádné feministické hnutí mě nepřilákalo k nějaké aktivní činnosti a projevům. Ale mužskou nadřazenost jsem nesnášela a nesnáším ji dodnes. Proto možná jsem taky nikdy neměla pořádného bojfrenda. Pořádného v běžném slova smyslu, ale třeba si to jen tak dodatečně racionalizuju, vždyť je notoricky známo, že feministky bývají většinou dívky nepůvabné a u mužů málo úspěšné. No, dnes už je to ovšem mimo diskusi, ale stejně, abych to řekla šalamounsky, jsem latentní feministka, nemám ráda muže, kteří se nad ženu intelektuálně povyšují, předvádějí se jak kohoutci na smetišti a všechno vědí líp. Josef má taky momenty, kdy se projeví jako pěkný máčo, ale naštěstí ne často, šlo stejně vždycky jen o zanedbatelné spory. V podstatě mě respektuje, i když ví, že mě v tolika věcech převyšuje, ale on ví, že já to vím sama od sebe, že mi to nemusí dávat k snídani, k obědu, k večeři a že já mám taky své nějaké kvality a že to taky vím. Jako manželka, v běžné představě manželky, jsem nemožná. Neperu, nezehlím, bibě vařím, v domě mám všechno na hranici pořádku a nepořádku. Jako žena na svého muže si ale myslím, že nejsem tak zlá, já ho chlácholím, když začne skučet nad románem, když dostane zas a zas ty své pochybnosti, když se ho zas a zas zmocní ty jeho nejistoty, já se mu snažím ukázat, že ho mám pořádku ráda a že i kdyby dostal Alzheimer, mčknutí mozku a začal mi slintat a blábolit, že bych ho pořádku ráda a nikdy bych ho neopustila.

Jako spisovatelka se moc necítím. Jsem na tom stejně jako když jsem hrála v divadle a ve filmu, já se červenám, když mě někdo představí jako spisovatelku a hned to hodím do autu, protože já si vůbec nemyslím, že jsem spisovatelka. Mně se jenom něco povedlo, co snad ukázalo jakýsi talent, ale já ten talent stejně nepěstuju, já ho nezdokonaluju, necvičím etýdy a prstoklady, všechno nechávám náhodě a instinktu a nikdy jsem nešla do takové hloubky, do jaké má správný spisovatel jít, zřídka kdy jsem si prohlubovala své znalosti a vědomosti, jak by spisovatel měl dělat pořád a pořád, vzdělávat se a číst knihy jiných spisovatelů a myslet na své psaní vstáváje lehaje. Já jsem jenom taková houbka, mám oči a dívám se na svět a vidím a slyším a nasávám, dávám si rozběh na to psaní, jako se člověk rozbíhá, když chce přeskóčit širokou roklí a pak se v poslední chvíli zastaví, ztratí odvahu a jde se rozběhnout znovu a znovu a čím dál, tím té odvahy má míň.

Pomalů to bude dvacet let, co žijete na Západě, a proto bych se vás rád zeptal: Cítíte se dnes již jako Kanaďanka či pořád jako Češka?

Jestliže kdy tuto otázku položíte někomu jinému a on vám řekne, že se cítí jako Američan, Němec, Švéd, Bur, pak, pokud

přišel po dvacítce, pak už s ním neztrácejte čas. Cítit se může, může si to sugerovat, ale není a nikdy nebude. Já jsem Kanaďanka jenom na papíře, pane Hvizďalo, a naštěstí jenom Kanaďanka. Nemám dvojí občanství a díky československé byrokracii, která už neví, jak by nás na dálku ztrestala, jsem se z toho československého občanství nemusela ani vyvazovat. Ani cestou upravení vztahů, ani cestou vyvázání. Nás toho občanství v roce 1976 čs. úřady úředně a podle paragrafu za trest zbavily. Nestačím děkovat, máme to bez problémů. Já jsem Češka a nikdy nic jiného být nemohu, protože to nejde. I kdybych žila dvě stě let tady v té Kanadě, i kdybych tu zemi měla ráda jako svou vlastní. Kolikrát si v úzkostné tmě říkám, božemůj, já jsem tu vlastně takový trosčnick, já tady bibnu, degeneruju, nemám tady to své podhoubí, nemám tuhle kulturu a tradici vůbec zažitou, nevyrostla a nesrostla jsem s ní, moje abeceda je jiná, Praha a válka a dětství na Občanské plovně a kram mého táty a dlažební kostky na pražských chodnících, Guth Jarkovský, Karolína Světlá, husiti a komunisti a pan profesor Feld, Kulínský a FAMU, Jáchymov, Rusáci, Rakona Ovona Masna, Semafor, Rusalka, kozačky, gondoly, Veřejná bezpečnost, Mám malý stan, Palach, Julda Fulda, uhlí ve sklepe, nedostatečná z matematiky, Zítřka se bude tančit všude... já tady nemám s nikým ani jeden společný samoznak, ani kdybych se naučila anglicky tak jako mluví oni, což je nemožné. Jak bych se mohla cítit Kanaďankou, když jsem taková Češka. Já jen potřebuju transfúzi, okysličení, já jsem tak pookřála ve Frankenu a to vás tam bylo pár a ani jsme se všichni předtím neznali, Gruša, Brousek, vy, Hejl, Bartošek, Richterová, Tomský, Jadrný-Pokorný... ale ty samoznaky, pane Hvizďalo, těch hovorů bez vysvětlivek pod čarou, jenom brnknout a už víme, jaká bude píseň, nevysvětlujte si to tak, že se mi stýská po Praze a po špekáčkách na Václaváku a Hradčanech, tak sentimentální už nejsem, jestli se mi něčem stýská, je to stejně už minulost, ale jsem, a myslím že většina z nás, jsme tu podvyživení, chybí nám to naše podhoubí, jsme tu mrtvá větve národa, jak říkal už J.V.Sládek, po této stránce se člověku v emigraci daří asi tak jako palmě na Sibiři. Nám; našim dětem už ne. Ty už mají tu společnou abecedu zdejší. Kolikrát si představím, že bych se měla vrátit do Čech, a to mě pak chytne úzkost ta největší ze všech úzkostí a potom se mi zdají ty notoricky známé sny, že jsem tam a nemohu zpátky a najednou mluju tu Kanadu, do které se nesmím vrátit. To jsou ty paradoxy.

Změnila vás nějak emigrace?

Ani bych neřekla. Jistě, do jisté míry ano, všechny nás do jisté míry změnila. Museli jsme se naučit jiným způsobům, museli jsme se naučit a mnozí se dosud učíme demokracii, tomu, že má-li někdo jiný názor, nemusíme ho hned fanaticky nenávidět a vyvozovat z toho důsledky, odnaučili jsme se uniformitě, stádnosti, naučili jsme se zodpovědnosti za svou práci, za svá rozhodnutí, ba naučili jsme se rozhodovat nezávisle, sami, naučili jsme se nespolehat na nikoho jiného než na sebe, přičili jsme se mnoha ctnostem a taky mnoha nectnostem, jak kdo, ale jestli minife nějakou změnu osobnosti, nějakou zásadní změnu uvnitř člověka, to ne. Jestli nás něco mění, pak je to čas. Stárneme, s tím emigrace nemá nic společného. Fakt je, že v emigraci si člověk najednou moc dobře uvědomí žebříček hodnot, který si s sebou přivezl. Někomu se nezpřeházelo. Někomu zatracené a neblaze.

Petr Adler

Celuloidová fraška

Natáčet filmové komedie, to není žádná zvláštní legrace. Ostatně, staré filmové pravidlo to říká jednoznačně: "Čím větší je sranda na place, tím menší je sranda v biografu."

Jestliže tohle všechno je pravda, pak první film stvořený soukromou výrobnou ve Střední a Východní Evropě od roku 1945 bude obrovská taškařice.

K veliké potěše Josefa Škvoreckého, oním prvním soukromým filmem je Tankový prapor.

V původním znění napsali scénář krátce po loňském listopadu dva mladí barrandovští scenáristé. Vytvor dali předpokládanému režisérovi Vítovi Olmerovi a kopii poslali Josefu Škvoreckému do Toronta.

Oba čtenáři se netajili zklamáním.

"Ti dva asi nebyli ještě v popisované době naživu," poznamenal Škvorecký. "V tom je asi ten malér. Tak třeba jedna postava má v jejich textu protistátní řeči před několika důstojníky, a nic se jí nestane," uvádí Škvorecký jako příklad.

"Prostě, takhle se to nedalo točit," odpověděl Olmer přímo na přímo položenou otázku.

Režisér tedy zavolal mladého a nadaného scenáristu, potažmo reportéra Mladého světa, Radka Johna s prosbou, zda by to nechtěl zkusit on.

"Moc mne prosit nemusel," řekl John v rozhovoru. "Podle mého názoru je Tankový prapor dnes snad jediná předloha, kterou má vůbec smysl dělat."

V tomto okamžiku vstoupila do hry nedávno vzniklá akciová společnost Bonton. Podnik založil slavný muzikant Martin Kratochvíl. V začátcích se jeho parta zabývala natáčením hudby; později k vydávání desek (mj. i snímku soukromého provedení Audience Václava Havla v podání Pavla Landovského a autora samého) přibyla i výroba video-záznamu hudby všeho druhu.

Bonton si zajistil od spisovatele Škvorec-



kého filmovací práva a na Barrandov poslal závaznou objednávku na pronájem kamery a jiného technického zařízení. Produkce zadala herce, najal se personál, a vše se zdálo být v nejlépeším pořádku.

Nebylo.

Nový ředitel Filmového studia Barrandov (FSB) Václav Marhoul, původním povoláním produkční, na poslední chvíli vypověděl potvrzenou objednávku pronájmu zařízení a oznámil, že se chystá Bonton zachovat za porušení státního monopolu na zachycování všelijakých dějů na filmový pás o šíři 35 milimetrů.

"To byla rána pod pás," pravil předseda Bonton Kratochvíl. "Jako zkušený produkční musel pan Marhoul dobře vědět, co to udělá s filmovacím programem, když najednou dojde ke zpoždění."

Ovšem, páně Marhoulova hrozba žalobou rozesmála jak Kratochvíla, tak i ředitele Bontonu, básníka, textaře, spisovatele a bývalého redaktora Mladého světa Jana Krůtu: "To je naprosto senzační reklama, a navíc ještě zadarmo."

Kratochvíl i Krůta však projevíli přání, aby Marhoul přispěchal se žalobou do konce prosince 1990: od 1. ledna 1991 totiž žádný filmový monopol v Československu neexistuje, takže celá věc by pak byla bezpředmětná.

Bonton se ale nepoložil. Jeho pracovníci se obratem spojili s Krátkým filmem, čili výrobnou, která v těch nehorších dobách vlády jedné strany dávala možnost práce takovým nezna-marxum (dle neznabožů) jako je třeba Věra Chytilová. Tady uspěli a natáčení se rozjelo.

"Během prvních několika dnů jsme ale byli rádně nervózní," řekl Krůta. "Dokonce se mluvilo o uschování denních prací na tajných místech, aby nám je nikdo nemohl zabavit."

Stejně ale je divné, že si barrandovští mohli dovolit jen tak, z trucu a pouhého rozmaru skrývaného za šroubovanou řeč paragrafu, ztratit objednávku ve výši přes půldruha milionů korun. Dluhy FSB totiž dosahují závratné výše 149 milionů korun, a v takové chvíli by se zdálo, že by měla být každá korunka dobrá.

Barrandov je v tak málo záviděníhodné situaci, že před nedávnem musel dokonce na čas pozastavit výrobu na Zebrácké opeře, v režii vítěze Oskara Jiřího Menzela, podle scénáře dnešního prezidenta republiky Václava Havla. (Ano, to je ta verze oné slavné hry, někde mezi Johnem Gayem a Bertoltem Brechtem, jejíž premiéra v Řevnicích v půli sedmdesátých let dohnala komunistický režim k nepřítčnosti a hromadnému zatýkání.)

"To pozastavení, to nebyla žádná odvaha, to byl prostě zoufalý nedostatek peněz," vysvětlil Menzel.

Peníze se nakonec našly: opět u Krátkého filmu, který sáhnul do výtěžku za reklamy všeho druhu.

Na rozdíl od Bontonu, Menzelovi produkční ale nemohli začít šilhat po zahraničních investorech: "To by byl trapas, prezidentův film za cizí prachy," řekl Menzel s hrůzou.

Bonton ovšem shání pomoc na českých stranách. Ředitel Krůta kroužil Německem ve snaze vyjednat distribuční obchod, který by přinesl kýžený peněz: firmě totiž chybí celých 300 000 dolarů.

"Ten film doděláme, o to nic, a ty peníze nějak pak vyděláme taky," řekl Krůta, "jenže nám teď jde o to, že je potřebujeme ihned."

Ředitel Krůta dále vysvětlil, že spíše než almužnu hledá Bonton investory: "Vycházíme z předpokladu a naděje, že film bude úspěšný a vložený podíl se účastníkům rychle vrátí."

Pro Olmera je ale v tuto chvíli nejdůležitější, zda se dostaví do kina pan divák: "Lidi si hromadně a všeobecně utahují opasky a sedí doma u televize, kde poslouchají zprávy o tom, jak to bude hospodářsky čím dál tím horší."

Snad zabere alespoň to, že to je Škvorecký, říkají režisér Olmer a jeho kameraman Jan Malíř. Snad také československý divák zabere i na to, že v hlavních rolích jsou mladí, dobří a - hlavně - oblíbení herci: Lukáš Vaculík hraje Dannyho Smiřického, Roman Skamene majora Borovičku, alias Malinkatého ďábla, Simona Chytrého Janinku Pinkasovou, Jan Kodeš jejího muže, nadporučíka Pinkase, Ivana Velichová je Lizetka a Vítězslav Jandák je kapitán Matka.

V každém případě, Tankový prapor vzniká za ohromného úpení, strádání a velkolepého skřípění zubů. Předloha filmu byla ostatně v Československu mimořádně úspěšná i v dobách, kdy kolovala, jak se říká, pod lavicí. Takže, zda se, první soukromý filmový projekt Střední Evropy od roku 1945 splňuje všechny předpoklady, aby se stal šlágr sezóny. □



Foto z natáčení filmu: Ivo Gil.

Jan Jirásek

Soustředěný pokus o porozumění Ztížené možnosti soustředění

... Václava Havla, autora paradoxních her, který svým životem dokazuje, že lidská existence je jeden velký nepředvídatelný paradox, jenž nemá hranic. Omezíme se na hranice teritoria Sydney a i zde shledáme, že přibližně v rozpětí jednoho roku jsme byli účastníky:

- dobrého představení "Czech-mate" v Bay Street Theatre, souhrnného názvu pro jednoaktovku "Audience" a "Vernisáž" v době temna, kdy Václav Havel v červnu 1989 vyšel z vězení "pro dobré chování" a
- v září 1990 nové a úspěšné produkce "Ztížená možnost soustředění" v Bolvoir Street Theatre jako první celovečerní hry Václava Havla provedené na australské scéně, v době, kdy na sebe vzal úlohu prezidenta státu, o jehož obrodu se tak významně zasloužil.

Za jeden pouhý rok se stala dostatečně velká transformace z vězně na prezidenta, aby ji bylo možno označit za zázrak. Mluvit o paradoxu života se zdá být zcela na místě.

Společným jmenovatelem tohoto divadelního dění v Sydney je Kateřina Ivak, která

na sebe v roce 1989 vzala úkol a osobní předsevzetí přiblížit Václava Havla australské veřejnosti (včetně nás samých) a pomoci věci lidských práv ve vlasti. Její nová iniciativa je pokračováním této linie za mnohem optimističtějších podmínek doma, s náročnějším úkolem celovečerní hry, s větším počtem herců a s objevováním Václava Havla ve zcela nové poloze. Aby zachovala význam jeho slova v míře co nejvěrnější, Kateřina v obou případech pořídila nový překlad, který pomáhá spádu a srozumitelnosti hry pro australské publikum. Jsme-li tedy u tradic a souvislostí toho, jak byla uvedena "Ztížená možnost soustředění" v Downstairs Belvoir Street Theatre, má tedy tato produkce zpětnou vazbu přes "Czech-mate" v Bay Street Theatre na Havlovy jednoaktovky pod názvem "Protest" ve stejné Downstairs v tehdejší Nimrod Theatre v roce 1981.

"Ztížená možnost soustředění" je hra úsměvná, i když se v ní jedná - nebo snad právě proto - o různé lidské nedostatečnosti, ne tedy smích na smích, ale smích do svého vlastního nitra, které je scénickým prostorem těchto Havlových hrátek.

Hra českého původu působí na dálku až do Austrálie, kde tedy prožíváme vzdálenou a ztíženou možnost soustředění při pohledu na dění v domácnosti dr. Humla. Naše ladění se lehce přizpůsobí mnohohlasé melodii a tempu jednoho dne v životě této ústřední postavy, která trpí ztíženou možností veškerého svého počinání a stává se postupně svou vlastní obětí. Přihrávají mu výteční spoluherci bez výjimky ve správné notě a rytmu, kteří skládají jako celek kompaktní, účinné, přesné, zábavné a ve vrcholných chvílích velice vážné a dojmavé představení. Dr. Humla výtečně představuje William Zappa a v dalších rolích hrají Gene Burnett, Jeanette Cronin, Vanessa Downing, Marian Dworakowski, Belinda Giblin, Lorna Lesley a David Robbins.

Lidský život je podle Václava Havla nejlépe charakterizován svými protiklady, kontradikcemi, jedním slovem paradoxy, které je lépe přijmout jako lidský úděl se všemi jeho nepředvídatelnostmi, nejistotami a rozmanitostmi v jednom každém z nás. Východisko je zde v úctě a v toleranci ke svým bližním, kteří jsou vystaveni stejným nejistotám lidské existence nebo chceme-li, ztíženým možnostem soustředění tak jako my. Klíč k odpovědi není v lidském rozumu a jeho logice, ale v srdci a v lásce k bližnímu. Takže tato vysoce zábavná hra dává zároveň vysoce vážnou odpověď lidem vystaveným tolika tlakům v dnešním technologickém světě. Především a jediné láska je schopna zachovat lidské hodnoty v prostředí, kde šťastný a harmonický život se stává vzácnou květinou.

Vladimír Kříž

Odešel "velký tulák"

V noci na 12. ledna tohoto roku zemřel po dlouhé těžké nemoci český exilový hudební skladatel a jeden z našich největších cestovatelů poslední doby Eduard Ingriš.

Narodil se roku 1905 ve Zlonicích u Kladna, většinu mládí prožil v Praze, kde vystudoval hudební vědy a začal počátkem 20 let působit jako skladatel, dirigent, zpěvák a herec u známých divadel a kabaretů.

V době mezi dvěma světovými válkami byl jedním z nejpobulárnějších hudebních skladatelů zejména trampských písní. Mezi jeho nejoblíbenější, která nesmí dodnes nikde chybět, je jeho "Niagara"; na jeho skladatelském a textařském kontě je přes 600 písní, z nichž mnohé vyšly na gramodeskách a v notových sešitech, operety i vážná hudba.

Byl také autorem dvoudílné knížky "Veselé učení na kytaru", která se stala oblíbenou kytarovou školou samouků, jak se přiznal nedávno na jednom svém koncertu i W. Matuska.

Eduard Ingriš byl samozřejmě také výborným hudebníkem, koncertoval svého času i v Lánech při oslavách narozenin T.G.Masaryka.

Mezi jeho přátele patřili mnozí významní hudebníci a herci té doby, např. R. Friml a Karel Hašler. Ze spolupráce se skladatelem J. Vejvodou vzniklo Ingrišovo aranžmá polky "Škoda lásky" - stal se jejím, nikde nepsaným spoluautorem, jak mi to svědčil teprve nedávno před svou smrtí.

V roce 1947 pochopil Eduard Ingriš, že v republice, kde se schylovalo ke komunistickému puči, mu zbývají jen dvě cesty - stát se "rezimním skladatelem pochodů a častušek", jak to učinili mnozí jiní, nebo se vydat na dlouhý a snad nikdy nekončící vandr světem. Vybral si to druhé a na podzim toho roku se mu podařilo odplout do Brazílie, odkud hodlal odejít do Argentiny za slíbeným angažmá. V Brazílii už zůstal, žil nějaký čas v Rio de Janeiru mezi tamními Čechy, později v Manaosu, odkud se mu nakonec podařilo dobrodružným způsobem po Amazonce doplnout do Peru.

Stal se dirigentem peruánského symfonického orchestru, skládal melodie k peruánským filmům. V této šťastné době svého působení se seznámil s mnoha vynikajícími osobnostmi - stal se osobním přítelem prezidenta Peru a získal čestné peruánské občanství, seznámil se s Ernestem Hemingwayem, který ho učinil hlavním poradcem při natáčení svého filmu "Stařec a moře", provázal po Peru cestovatele Hanzelku a Zikmunda. A samozřejmě, sám cestoval, natáčel filmy, fotografoval, konal výzkumné cesty do pralesů k Indiánům kmenů Čnuča a Yagua, skládal písně pro českou komunitu v Limě.

V té době se Eduard Ingriš stal také přítelem cestovatele Thora Heyerdahla, který ho inspiroval k postavení balzového voru, na němž se Ingriš vydal na vlny Pacifiku. V roce 1959 přistál se svým vorem Kanua II na

souostroví Tuamotu - a stal se tak zřejmě prvním a posledním člověkem, který po slavném Heyerdahlovi přeplul Tichý oceán.

Skladatel a velký cestovatel a mořeplavec byl činný až téměř do své smrti. Své vzácné barevné filmy o cestách po Amazonce a na voru Pacifikem rozesílal krajanům v celém světě, skládal nové písně a upravoval starší, přednášel.

S nesmírnou radostí uvítal osvobození Československa od komunistické nadvlády v roce 1989, těšil se, že se konečně po dlouhých letech podívá opět do Prahy, kde žije jeho sestra Melánie. A těšil se, že bude starým i mladým vyprávět o velkých toulkách.

S radostí vítal každou návštěvu z domova a těšil se z uznání, který se mu v posledním roce dostalo.

V Československu o něm bylo k jeho 85. narozeninám publikováno množství materiálů, byl jmenován čestným členem celostátního klubu cestovatelů GLOBE, a muzeum v jeho rodných Zlonicích uspořádalo výstavu o jeho hudební a cestovatelské činnosti. Ještě tři měsíce před svou smrtí přivítal ve svém domě v South Lake Tahoe v Kalifornii vzácnou návštěvu, ze které měl velkou radost - českou skupinu "Greenhorns" z Prahy, vedenou J. Vyčítalem, která mu zazpívala je "Niagaru" a pozdravila ho za všechny příznivce doma.

Jméno Eduarda Ingriša, českého hudebního skladatele a cestovatele, zůstane navždy zapsáno výrazným písmem nejen v učebnicích a populárních knihách geografie, ale v srdcích nás i těch doma. Všech, kteří jsou příznivci velkých toulek a s rozechvěním v srdci si zpívali nebo zpívají Ingrišovy písně. Včetně té známé "Niagary", která mu zněla naposled v South Lake Tahoe při rozloučení.

Ottawská pobočka SVU (Československá společnost pro vědy a umění) je a byla po dlouhá léta velmi aktivní. Tematické přednášky pořádané každý měsíc, a několik společenských podníků ročně, se vždy těší velké účasti. Ale chloubov činnosti Ottawské pobočky jsou její umělecké výstavy.

Tyto výstavy se soustředily na výtvarníky českého a slovenského původu žijící v zahraničí. První, organizovaná v roce 1977 u příležitosti kongresu SVU v Ottawě, vystavovala práce 25 umělců.

Následovaly samostatné výstavy malířů Emila Purgini, Ivana Dobroruky, Imré Rosenberga a sochaře Rasto Hlaviny v ročních intervalech. Otec a syn Tibor a Peter Kovalík vystavovali své práce spolu s Emilem Purginou v roce 1982. Keramičky Eva Lapková a Helena Schmausová - Schonerová vystavovaly s malíři Milanem Lapkou a Ivanem Dobrorukou v roce 1984. Malířky Jindřiška Brownová, Mirča Dalanoe a Máša Iliková vystavovaly spolu se sochařkou Sytjou Whyteovou v roce 1985. Po čtyřleté přestávce grafička Eva Janoušková, Mirča Dalanoe, keramička Ludmila Procházková a fotograf Jiří Polák vystavovali v roce 1989.

Jana Outratová

Desátá výtvarná výstava v Ottawě

Vysoká kvalita vystavovaných prací, zájem sdělovacích prostředků i veřejnosti, jakož i velmi dobrý ohlas výstav jak v krajské, tak místní umělecké komunitě daly jak umělcům, tak organizátorům důvod k optimismu, a chuť ve výstavách pokračovat.

Vernisáž desáté výstavy nazvané "Opona se otvírá" byla současně oslavou prvního výročí Sametové revoluce v Československu. Poprvé vystavovali společně umělci žijící v Československu, grafičky Marie Michaela Sechtlová a Alena Šlapáková, a umělci exilovi, Mirča Delanoe a Emil Purgina. Na výstavu navazovalo symposium s umělci na téma "Umělci a svoboda vyjadřování".

Když vyneseme zahajovací výstavu 25 výtvarníků, v dalších letech vystavovalo v oitawských výstavách SVU celkem 16 umělců, všichni kromě Evy Janouškové (SRN) žijící buď v Torontě, v Ottawě nebo v Montrealu; 8 žen a 8 mužů, 5 Slováků a 11 Čechů.

Zůstala jejich tematika evropská? Ne, ve většině svých prací výtvarníci odrážejí kanadské prostředí a kanadskou zkušenost, ale zpracovávají ji svými vlastními vyjadřovacími prostředky, které jsou náročnější a komplikovanější ve srovnání s výtvarníky kanadskými. Výsledek je často fascinující a mimořádně působivý, protože splňuje optimální požadavky na umělecké dílo: lze je chápat na několika úrovních, od přímé a bezprostřední až po sofistikovanou, vyžadující rozklíčování skrytých zpráv, a poskytující skoro spleklencovou radost z tak tajné a důvěrné komunikace.

Jak jsou tyto práce přijímány? Mimořádně dobře, pokud jsou kritériem uznání ceny na mezinárodních soutěžích. Rasto Hlavina vzbudil svými "mnohonásobnými sochami" (Multiple sculpture) velký ohlas v New Yorku, a zvítězil v několika mezinárodních soutěžích, a manželé Eva a Milan Lapkovi dosáhli ocenění svých keramických soch nejen v Kanadě, ale i v Německu.

Ottawské SVU se těší, že i nadále bude mít možnost i příležitost pochlubit se krásnými pracemi slovenských a českých výtvarníků, nyní již bez ohledu na to, kde žijí.

Eliška Kotrbová

Drahé zákony

Ve Federálním shromáždění se o ní dlouhou a kontraverzně diskutovalo, ale konečné znění přesto není právě zdařilé. Hovoříme o zbrusu nové Listině základních práv a svobod, přijaté FS ČSFR jako ústavní zákon z 9. 1. 1991. Rozvleklost, nesystematičnost, do očí bijící nesolidní vágnost některých formulací (zjevně tam, kde byl na poslední chvíli horko těžko lepen dohromady kompromis), kaučuková omezující klauzule, která přivěšena k řadě mnohomluvných článků, už dopředu ohlašuje, že zájem demokratické společnosti například na bezpečnosti státu, ale i na veřejném pořádku, ba i mravnosti, i anebo kuriózně i ochráně přírody, může to které právo či svobodu omezovat. Liberální idea, tj., že jedině právo druhé lidské bytosti omezuje výkon určitého práva či svobody člověka nebo občana dostane-li se s ním do kolize, se tedy absolutně neprosadila. Liberální myšlenka dostala zase jednou pěkně na frak.

Stále je to stát - jako smysluplnější projev bytí jednotlivce, i když ho tvůrci Listiny opatrně nazývají demokratickou společností, v jehož prospěch vyznívají ona, místy kuriózní omezení práv a svobod.

Neméně neobvykle upravuje Listina i právo azylu. Zařazeno v hlavě šesté Listiny - totiž mezi ustanovení společná (nasnadě by bylo zařazení do hlavy druhé, oddílu druhého mezi politická práva), jako předposlední článek čtyřicetichlankové Listiny, budí dojem přívěsku, na který si někdo až dodatečně vzpomněl a přivěsil ho neorganicky k již hotovému dílu.

Podobně zaráží, a to je ještě důležitější, i obsah čl. 43, který zní: Česká a Slovenská Federativní Republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.

Ponechme stranou zvláštní způsob psaní názvu republiky (všechna slova začínají velkými písmeny), to je námět pro jazykovědce - bohemisty. Z hlediska práva budíž především řečeno, že se tato nová čs. koncepce rozchází s mezinárodně uznávanou definicí uprchlíka, obsaženou v Ženevské konvenci z roku 1951 ve spojení s Protokolem z roku 1967. ČSFR ovšem dodnes k těmto mezinárodním úmluvám nepřistoupila. Hlavní odlišnost čs. úpravy tkví v tom, že požaduje pronásledování "za uplatnění politických práv a svobod". Tedy vyžaduje, aby uprchlík byl aktivní v prosazování svých práv. Koncepce mezinárodní tuto aktivnost nevyžaduje, předpokládá jen odůvodněný strach uprchlíka z pronásledování z důvodu rasy, národnosti, náboženství, příslušnosti k určité sociální skupině nebo určitého politického přesvědčení.

Podle čs. koncepce by se např. nemělo dostat práva azylu těm, kdož jsou v zemi, jejíž státní občanství mají, pronásledováni třeba jen proto, že mají odlišnou barvu pokožky, ačkoli oni sami své barvě nepřikládají důležitost, a proto např. nejsou členy nějakého militantního sdružení, které absurdně prosazuje přirozené právo být černý, bílý, kakaový nebo žlutý. To ovšem za předpokladu, že by se ono "uplatňování" nemělo vykládat tak, že svou "kůži nosím na trh" - tedy "uplatňuji" své právo být jaký jsem i v běžném denním styku se spoluobčany.

Takové absurdní pokroucení významu slov ale jistě neměli čs. zákonodárci na mysli. Spíš je podezírám z toho, že se ani v tomto případě nedokázali vymanit z područní pochybné tradice aktivismu, který ústava z roku 1960 v právu na azyl vyjadřovala výrazem "bránění" a následoval výčet tehdy platných hodnot, jako zájmy pracujícího lidu, národné osvobozovací boj atd. Zdá se totiž, že v čs. myšlení, které se odráží v tzv. filozofii zákonů (oblíbené to téma poslanců FS), se dosud neprosadila myšlenka, podle níž má právo na poskytnutí ochrany od druhých i ten, kdo se sám nebrání, ačkoli by mohl. A to už vůbec nepodezírám poslance z takového altruismu, který by dovolil poskytnout ochranu i takovému nezbedovi, jenž si svou neutěšenou situací přivodil sám nerozvázným jednáním.

Ale pokračujeme vážně. Stav čs. azylového práva je ještě kurióznější. To proto, že dne 16. 11. 1990 přijal parlament zákon o uprchlících, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. t.r.

V § 1 zákon říká, že jeho účelem je upravit postup státních orgánů v řízení o postavení uprchlíka a stanovit práva a povinnosti žadatelů o azyl, jakož i azylantů. Ani tento zákon není zvlášť zdařilý. I na něm je patrná nezkušenost čs. zákonodárců v oblasti azylové problematiky, "šití horkou jehlou" a pokus o "zabití mouchy jednou ranou". Je to směs nedokonalejších procesně právních ustanovení s ustanoveními hmotně právními, která by v tomto zákoně neměla mít místo (pramenem hmotného práva by měla být ústava anebo shora zmíněná Listina), vše prospěkivano parafrázemi ustanovení z mezinárodně právních dohod. Definicí uprchlíka pojímá tento "procesně materiální" předpis v podstatě tak, jak ji předkládají mezinárodní úmluvy. Nebylo by jednodušší zavázat se podpisem na dokonaleji propracované mezinárodní úmluvě a pořádně propracovat domácí procesní předpisy? Ostatně, jaká materiální norma tedy platí? Jinými slovy, bude správní orgán, resp. soud rozhodovat a statusu žadatele o azyl podle definice uprchlíka z Listiny nebo podle té ze zákona o uprchlících? Obě vedle sebe, jak bylo naznačeno shora, neobstojí. Odpověď je třeba hledat v právní teorii. Z té lze bohužel odvodit jen jediný závěr, který se i autorce tohoto příspěvku velmi nelíbí, totiž: materiálním pramenem čs. azylového práva je ona nešťastná aktivistická listinová formulace. Listina je totiž na rozdíl od zákona o uprchlících zákonem ústavním a jako taková má vyšší právní sílu než zmíněný zákon.

Listina dokonce v uvozovacích ustanoveních předkládá, že zákony, které jí odporují mají být do 21. 12. 1991 změněny, anebo automaticky pozbudou platnosti.

Východiško? Tatáž Listina konstatuje, že mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách ratifikované ČSFR a tamtéž vyhlášené jsou na čs. území obecně závazné a mají přednost před zákonem. Otázka zní: i ústavním? Bude-li zodpovězena kladně a bude-li Ženevská konference považována za úmluvu týkající se lidských práv (a právo na azyl v širším pojetí nepochybně lidským právem je), může se ČSFR snadno rehabilitovat podpisem této úmluvy. Pak už jen zbývá zodpovědět otázku: K čemu byla tato nákladná, avšak nepodařená zákonodárna akce? A nejsou nepodařené formulace v Listině důsledkem anachronických úvah členů parlamentního ústavně právního výboru, kteří nedokážou přerušit stín konce šedesátých let?

leden 1991

M. Kenda

Čo je komu vlast'

Vystaňovalec tekal z vlasti za ničím. Exulant, emigrant pred ničím. Alebo niekým. Vystaňovalci dávnejších čias sa napospol vracali do vlasti, keď si v cudzine čosi našetrili. Ba aj exulanti dávnejších čias sa radi vracali do vlasti, keď povodne nebezpečenstvo pominulo, keď sa politické pomery zmenili. Vracali sa pretože vlast' je vlast'. Aspoň tak nás to vždy učili. To nám vtíkali do hláv. Že vlast' je vlast'. Dnešní exulanti sa akosi nevracajú. Nanajvýš sa vracajú tak, že jednu nohu zostávajú za čiarou. Pre istotu. Presnejšie: U nás slávu, v cudzine istotu. Aspoň palcom na nohe u nich zaklesnúť. Vrátiť sa natrvalo? Iba ak v urne!

A my ich za to všetci, alebo takmer všetci, odsudzujeme. Pretože vlast' je vlast', pretože to nám všetkým vtíkali do hláv. Pretože podnes tomu veríme. Ale začíname mať podozrenie, že to nie je Zjavenie Veľkej Pravdy, že to je iba akési kliše. Vo chvíľach, keď stichne moralizovanie, začína pracovať inštinkt. Ten nebyvá zdvorilý, ba ani uslachtený. Inštinkt je inštinkt, varuje všetky tvory pred slepou dôverčivosťou, drží ich v strehu, a ľudí chráni aj pred naitou. Vobec nehľadí na to, čo sa patrí, a čo nie. Našepkáva ako diabol: Je celkom možné, že vlast' má dve podoby. Tá prvá klasická, ako ju všetci ponímame - rodná zem, rodný kraj, rodný dom, sídlo rodu, povestné korene, putá a spomienky... Všetkým známe symptómy a syndrómy, netreba ich dopodrobna rozoberať.

Ale tá druhá! Tá od diabla - pokušiteľa, to je rúhačská a nonkonfortná predstava. Javí sa tak, že vlast' je krajina či prostredie, v ktorej jedinec konečne našiel sám seba. NAšiel uplatnenie, seberalizáciu, zadostučenie a - nepodceňujme to - sebavedomie. Smel prejavíť vlastný názor, mohol cestovať, poznávať, porovnávať, hlásiť sa k rozli-

čným konfesiam i koncepciám. Oslobodil sa od pút davového kolektivismu i davovej hystérie. Striasol sa kliatby zacielenej na zaznávajúce konkrétne ľudí v mene nekonkrétnej masy. Pravdaže sa nestretol v krajine, ktorá mu poskytla azyl, s ideálnou súhrou ideálnych faktorov. Ale niekoľko silných faktorov a predpokladov, na ktoré majú ľudia slabosť, mu veľmi silne zahralo do karát. Mohol racionálnejšie na seba pracovať a - s výjimkou nešťastných smoliarov - aj pozorovať, pocítiť spoločensko-ekonomické dosledky a výhody sebaaproveňovania.

Možno, že vlast' je aj tá krajina, kde človek môže slobodne nadávať. Spochybňovať modly. A keď sme sa už pustili do pekla po chodníku kacírskych myšlienok, upadnime ešte hlbšie do tohto "morálneho marazmu". Nie je vlast' tam, kde je človeku dobre? Dobre nielen z vulgárno materialistického hľadiska plného žalúdka (tie žalúdky ze starého režimu vlastne neboli prázdne), ale predovšetkým z celkom iného pocitu naplnenosti. Keby to nebolo prezidentské slovo, povedl bysom, že prim zmysluplnosti. Pretože človeku môže byť dobre z viacerých dovodov než len z dovodov konzumentných, pretože to, čo za riekou Moravou nazývajú "pocitom libosti", môže ďaleko a vysoko prerásť triviálne výhody západnej civilizácie.

Nie je vlast'ou aj krajina, ktorá zrodí a v plynulom chode udržiava demokratický systém so zárukami ľudských práv, taký systém, v ktorom má človek naozaj reálne predpoklady cítiť sa dobre? Nemáme vzdať hold aj takej vlasti, hoci len adoptívnej? Nie je vlast' aj reakcia či väzba medzi individuom a prostredím, v ktorom sú zákonmi zaručené podmienky pre slobodný život? Nie je vlast' tak trochu aj výsledkom ľudského pocitu vďačnosti. Poňatie dvoch podob vlasti je také nekonvenčné, že je zarážajúce. Ak nie priam urážajúce. Lenže nemajú tieto moje rozpisované kacírstva čosi do seba? Nemali by sme si to všetci ešte raz bez emócií "nechať prejsť hlavou"? Vlast' daná genézou - a vlast', ktorú si jedinec sám vybral...

Starý režim často omieľal slovo "prehodnotiť". Aj v novom režime budeme musieť viaceré postoje a scémy prehodnocovať. Naozaj prehodnocovať. A s veľkou mierou tolerancie i jasnozrivosti.

7. decembra 1990

Vladimír Čícha

Melancholické ráno

Jednoho krásneho podzimného rána roku 1990 jsem si řekl: - Všeho do času, co se stane, když dnes nepůjdu do zaměstnání, když zůstanu doma? - A hned jsem si odpověděl: - Nic. -

A dobře jsem se nasnídal, oproti obvyklému talíři vložek dopřál jsem si několik plátů slaniny obtříkaných volskými oky, čerstvý chléb a silnou kávu. Nespěchal jsem s jídlem jako jindy, ale dával jsem si na čas, v ústech a na jazyku jsem se mazlil s každým soustem. A když ten rituál skončil, oblékl jsem se a vyšel z domu a kráčel jsem cestou, kudy mne jindy odváží autobus a to ráno bylo svěží a mělo takovou příjemně melancholickou náladu, na obloze se kupila vysoká oblačnost a vzduch byl lahodný, protože jsem sice šel po trase svých každodenních cest do zaměstnání, ale ulicí souběžnou, nezatíženou rostoucím provozem. Tak jsem po chvíli došel až k úpatí mostu (Lions Gate Bridge) a opřel jsem se o zábradlí. V mlžném oparu nad oceánem rýsovaly se nákladní lodě zezadu obestlané šedavým nekonečným obzorem; začínal se pěkný boží den a podívaná na svět byla příjemná a tak jsem se jí chvíli koval, oceánem a horami a rychle světlajícím nebem a tak jsem si liboval a byl spokojen s tím uskutečněným nápadem vyměnit všední den za neděli.

Ale pak jsem se otočil na druhou stranu a díval se na proudy automobilů mřejících mě a najíždějících na most, řadících se plynule jeden za druhým a nejdnou mě napadlo, že bych třeba mohl zkusit číselné zhodnocení toho frmolu, že bych spočítal, kolik vozidel projede kolem mě za minutu, za hodinu, ale jak příjžděly automobily dvěma proudy z Vancouveru západního a dvěma proudy ze severního, nestačil jsem na to a jenom jsem se díval a viděl jsem, že v každém voze sedí jenom řidič, málokdy načesaná panička vedle něho a divil jsem se, kde jenom se bere tolik lidí, kteří z té oblasti pod horami každé ráno spěchají do středu města, do downtownu, a jak jsem ten frmol sledoval, vzpoměl jsem si znovu na ten svůj nápad, který se mi ovšem nikdy nepodaří realizovat, na tu aplikaci zážitku z mládí, kdy po Praze tu a tam projela motorová tříkolka, motory to mělo obyčejně ČZ 125, možná Jawa 250 a prostor pro řidiče byl krytý... nejdnou už jsem si s podivem říkal, jak jenom je to možné, že nikdo s tímhle ještě nepřišel, musel by na tom udělat majlant, takhle jsem si to představoval: čtyři kola a dvoutaktní motor malého obsahu, maximální rychlost 70 km/hod., plastická karosérie a za dvousedadlovým sice prostor pro zavazadlo, spořička do slova směšná, stejně jako pojistka, s takovým vozítkem by se snad ani nedal člověk přejet a tak ta největší položka by se smrškla na pakatel. Rozlohou by vozítko zabíralo tak asi třetinu nebo méně plochy průměrného osobního automobilu a každá rodina mohla by si ho pořídit za vpravdě lidovou cenu, přídavkem k normálnímu vozu používanému na výlety eventuálně na večerní cesty do divadel, kdy už není špičkový provoz, tím vozítkem cestovalo by se výhradně do zaměstnání, v době špičky a složitost výstavby širších silnic, podjezdů, nových mostů a

Lidové noviny vycházejí od dubna opět denně v Praze

Lidové noviny jsou jediným zcela nezávislým deníkem v Československu

Lidové noviny přináší denně osm stran informací o dění

v Československu a komentáře předních nezávislých novinářů

Lidové noviny vycházejí každý čtvrtek v rozšířeném vydání

v rozsahu 24 stran, jehož součástí jsou Literární noviny

Lidové noviny si můžete předplatit i v zahraničí;

napište si o ukázková čísla a informace na adresu:

Lidové noviny, zahraniční distribuce,

Václavské nám. 47, 111 21 Praha 1

Lidové noviny můžete dostávat denně nebo jen ve čtvrtečním vydání

Lidové noviny potřebují pro svou výrobu pravidelný devizový příjem;

za své peníze tedy budete nejen informováni o dění doma,

ale také pomůžete výrobě LN.

Lidové noviny budou vděčné za vaši podporu, kterou můžete poslat na konto:

Association for Lidové noviny, Swiss Credit Bank, Geneva -

383958 — 32 — 1.

několikahladinových křížovatek velice by se zjednodušila, ba možná, že by k ní nikdy nemuselo dojít... a tak jsem tam stál a žasnul nad skutečností, že se ještě nenašel žádný koumák, žádný podnikavec, který by takovým nápadem nejen zbohatnul, ale vyřešil palčivý problém každého většího města; výrobní náklady vozůka musely by být velmi přijatelné a zdaleka nedosahující výrobních nákladů běžného automobilu a když by pak i kšeftmani poněkud slevili ze své hamiznosti, prodávalo by se jako horký koláč... a čím víc jsem o tom přemýšlel, tím více jsem se divil, že s tím ještě nikdo neudělal díru do světa. Nedivil jsem se však, že jsem ten někdo nebyl já, protože sebe znám, ve mně není dosti podnikavosti, já se tu a tam zmužu na nějaký nápad, ale k realizaci je třeba jiného kalibru. A když jsem si jen tak maně uvědomil, jakých vynálezů a vymožeností dnešní člověk už běžně používá, byl jsem si jist, že to vozítka bylo by v porovnání jenom hračkou, žertíkem a že snad je to jen nějaká zapeklitá náhoda, že tímhle způsobem ještě nikdo neusnadnil život svému bližnímu.

Začalo mě nudit pozorování té ranní anabáze. Za čím? Za chlebem, za prací, která baví a poskytuje uspokojení, seberealizaci, za tou prací, jež svým dílem přispěje dle Engelse na polištění opice? Najednou už se na ty řetězce aut, toyot, nissanů, mercedesů, volv, chryslerů, chevroletů, bavoráků, pontiaků a mazdiček, vanů všeho druhu, porchů a buicků nemůžu dívat a vydávám se dál, jdu směrem, kterým se za dvacet minut dostanu k pobřeží oceánu a vzpomínám si na seminář, který jsem nedávno absolvoval, jeden odborník tam vykládal a na statistických grafech ilustroval skutečnost, že délka pracovní doby, tedy nikoli té oficiální, té, za jejíž snížení vedly se stávky a boje, ale té skutečné, se v posledním desetiletí prodlužuje, že je zhora nemožné, aby ta křivka najednou se zlomila a klesla k hodnotě odpovídající představám a prognózám otců pokroku a vysoké technologie, pracovní doby jak jí předpovídal Alvin Toffler ve svých knihách, jež nejsou prostě varování a výstrah, nicméně v podstatě optimistické, tento optimismus však sociologické výzkumy nepovrdily... a dál jsem kráčet k uklidňujícím vodám oceánu a v hlavě začínal pociťovat napětí působené rozporem a nedostatkem logiky, jak jen je to možné, že ta dávnou vybojovaná délka pracovní doby osmihodinové ukazuje se nedostatečnou, kam se to vytraula všechna efektivnost umělé inteligence, počítačů a nejvyšších vymožeností, udělali snad chybu učenci nebo je to přirozená touha lidí pracovat více a déle, protože s volným časem si nevědí rady? A šel jsem dál a měl pocit, že se pohybuji v bludném kruhu a ono tomu skutečně tak bylo, nemohl jsem zastavit své úvahy, možná pochybené, možná ne, úvahy prostého člověka vycházející než z pozorování věci kolem sebe, trendů a úkazů, ostatně sám na sobě můžu mnohé z toho docela dobře vyříditi, och, ovšem, ještě není zdaleka důvod k nářkům, ale přijde to líto, když ubývají věcné argumenty podvědomé touze konstatovat, že se žije stále lépe a snadněji, že lidská vynalézavost a um nepřicházejí nazmar.

A když jsem pak vstoupil na dobře známé kameny pobřeží a vydal se dál na západ, oceán se přede mnou mihně vlnil a vedl můj pohled až ke konturám ostrova Vancouver a vpravo do rozplývající se lehoučké mlhy, spíš jenom ranního oparu tenměny masivy hor, poněkud jsem se uklidňoval a upokojoval, na chvíli jsem zapomínal na všechno a jenom se tiše kochal těmi krásami, krásami nezhybných nákladních lodí, krásami okolí města Vancouveru, ve kterém snad se mi podaří dožít svůj život, ve městě, které jsem

si zamiloval navzdory všemu co ve mně zanechalo rodné město, jedno z nejkrásnějších na světě, navzdory všem živouprospěšným virům Vltavy a Rokytky, Týnského chrámu a chrámu sv. Víta; pomalu jsem šel po břehu a vdechoval vzduch lechce poznamenaný oceánem, ale snad právě proto, že jsem si uvědomoval všechny ty krásy místa, dál ve mně běžela rotačka přínadějící pochumné zprávy. Zase jsem myslel na člověka konzumní společnosti nepřipraveného na příboj třetí vlny (A. Toffler), ale naopak, neustále méně a méně na ní připravovaného, neboť volný čas člověka sotva se dá užitečně vyplnit zaplavováním trhu novým zbožím, jenž činí loňské produkty směšnými a ničemnými; na televizní obrazovce nikdo nehlasá: lidé, považte! nepotřebujete vlastně skoro nic z toho, co vám nabízí přeplněné obchodní domy. Nezaplavujte své domovy zbytečností, jejichž hodnota je jepičí! Nekupujte si novou sofú letošního modelu, která je dvakrát dražší než ta, co letěla loni, vždyť docela dobře vystačíte s tou, co máte!

Posadil jsem se na ohromný kmen vybělený oceánem, uhlazený a pohodlný a uvědomoval jsem si, že tento příjemný konzumní svět dopracoval se již téměř téhož stupně nutnosti, aby žena - matka přispívala svou prací, tedy pracovním poměrem, k obživě rodiny; opouštěli jsme svou vlast, v níž zaměstnanost muže i ženy byla nezbytná, abychom po dvaceti letech shledali, že začíná být nezbytnou i tady, v zemi soběstačné přírodním zdroji, udržující velmi přátelské vztahy se světovou velmocí Spojených Států (amerických) a jako hlupáček, který nic neví a nechápe, ptal jsem se: Jak jenom je to možné? Ptal jsem se mlčícího oceánu, který mi odpovídal jenom pravidelným šuměním vln, jakoby se mi vysmíval, tak mi to připadalo.

Bylo pokojné všední ráno, takové ráno příhodné k rozjímání a tu jsem si říkal, že kdybych byl filozofem, nebo kdybych byl alespoň nějakým velice chytrým a vzdělaným člověkem, tak bych se možná trápil svými otázkami a úvahami docela jinak, to bych možná měl řešení pro většinu svých problémů ale... bylo by tomu tak opravdu?

Před rokem zhroutil se systém, jehož existenci jakkoli smutnou a nelidskou často jsem spojoval s pojmem velmi dlouhé doby, ne-li zrovna věčnosti; před nedlouhým časem vydaly se země sovětského mocenského bloku cestou k demokracii, svobodě a soukromého podnikání, snad ve chvíli poslední, pár kroků od pádu do propasti ekonomického krachu. Do krajnosti vývoj situace nenechal lehký úpadek socialismu dospět. Obnova pořádku v jiném smyslu než jak o tom napsal prof. Šimečka bude asi obtížná a namáhavá. Škody morální jsou možná ještě větší než ekonomické a záleží dnes nejvíce na mladé a nejmladší generaci, jak to všechno dopadne. V euforismu svobody a touhy zapojit se co nejrychleji do systému, jehož životaschopnost, navzdory záporným jevům ukázala se historicky nejlepší a nejspolehlivější, lechce se může stát, že i to nepřilší dobré či přímo špatné a chybné stane se hodným následování.

Šel jsem po asfaltované promenádě na břehu oceánu, šel jsem volnějším krokem než bylo tempo jiných, kteří buď klusalí nebo kráčeli rázně, velmi často komicky, poháněni péčí nebo starostí o své zdraví, jakoby jen málokdo z těch pobíhajících dělal to ze sportovního požitku, se stejným nadšením a potěšením jako se hraje tenis nebo kulečník. A na klidném oceánu odpovídaly nákladní lodě ze všech končin světa a tu jsem si kladl otázku, zda je ten svět dneska všeobecně lepší nebo všeobecně horší, takhle nesmyslně

kladl jsem laťku svým znalostem a svému intelektu, ale ta myšlenka mě zaujala a nehodlal jsem se jí lechce vzdát; což právě taková dopolední procházka po břehu Pacifiku není vhodnou chvílí k zamýšlení, rozjímání... věhlasní mužové počínaje Aristotelem byli prý náruživými chodci, je možné, že právě na svých procházkách, ať pomalých či rychlých, přišli na své geniální objevy či alespoň zachytili o ta jemná vlákna vnuknutí a inspirace.

Tu jsem shledal nezbytným zjednodušit si svůj úkol hranicí času, ohraničením dvou desetiletí prožitých v novém domově, v zemi dlouho považované nežli za přechodnou stanicí, za trošečnický ostrov, oproti vsutku trošečnickým ostrovům oplyvajícím mlékem a strdím, samozřejmě člověči svobody, možnosti uplatnění talentu, schopnosti, pracovitosti, možnosti důstojně žít.

Je to než přirozená škarohlůdství Čecha, je to než zcela osobní pesimismus, který mi pohodu procházky narušoval nevhodně vybranými fakty, ukvapeností závěrů, nezdravou kritičností, krátkostí paměti?

Je to než v podstatě provinciální dojem člověka, který přesunem do krásné části zeměkoule opomněl pokračovat v návštěvách míst jiných? Taktó jsem se tádal sebe sama a kráčeje dále podél oceánu, hlavou jsem si promítal ona poslední dvě desetiletí a trochu jsem přidal, snad bezděky, snad jakoby chněl uniknout faktům a konstatováním, kterých jsem se dožadoval a čistý vzduch dodával zvýšené množství kyslíku do mých plic, do krve rozháňené zrychleným tempem srdce a kábých se posadil na některou z laviček, mohl jsem se třeba svým úvahám věnovat zevrubněji, ale v čilem pochodu hromadil jsem jen jednotlivé úkazy jeden ke druhému a najednou jsem si připadal jak hovníval valčí před sebou neustále se zvětšující kuličku nepřijemnosti a změn k horšímu a neustále jsem svoje úvahy přerušoval konstatováním, že k oprávněnosti nářku je pozhnané daleko, nikoli však k lítosti z toho, že lidská upost krátkozrakost a hamiznost stává se zřejmou a mně.

Není to snad rouhání, pomyslet vůbec na něco jiného než blaho možnosti žít právě tady, pod krásnými horami a v obklopení oceánu, ve vzduchu relativně velice čistém, v zemi, do které přichází desetitisíce imigrantů legálně a značné množství nelegálně, není to snad dostatečný důkaz mojí pošelosti?

Uvidíme, řekl jsem si a vzpoměl na metodu Andyho Rooneyho, na jeho věčné přehledy kladných a záporných jevů, drobných, každodenních a nepřilší významných stejně jako závažných ba fundamentálních, a usadil jsem rytmus kroků ve vyhovujícím tempu a pozoroval, jak se jen velice pomaloučkou zvětšuje a přibližuje Lions Gate Bridge zahalený jen lehoučkým průhledným závojem mlhy, ten závoj mi připoměl dávný výlet do San Francisca, podobně panoráma slavného Golden Gate Bridge, ten bezvadný výlet vykonaný v udivující bezstarostnosti počátečního období zapouštění nových kořenů v nové zemi, v ohromném chevroletu, jaký dnes probouzí ve mně nostalgii.

Jakoby pohyblivost a snadná manipulovatelnost malých vozů, jejich čiperná ruřovitost ladily s tempem živelnosti dneška, stejně jako velebné plynutí ohromných buicků upomíná na trvalou stabilitu amerického kontinentu, na jeho standard a jistotu.

A tak jsem si methodou Andy Rooneyho začal v hlavě seřazovat všechna ta mínus, nahromaděná v průběhu více než dvaceti let a hned jsem viděl, že teprve v posledních letech jejich výskyt nějak se pomnožil. A tu typickým způsobem nekonstruktivního člověka hromadil jsem nežli otázky a poznatky, nikoli odpovědi a skvělá řešení. Odůvodnil jsem si

to konstatováním, že můj kladný podíl na obrazu světa je nežli snaha dělat svou práci dobře, třeba i nerad, chovat se slušně, dodržovat dané slovo, mluvit pravdu a nekrást. Ze je na mocných světa, na těch, kteří svůj život zasvětili politice, aby se řídili podobnými, ne-li docela stejnými zásadami. Ze je než na jejich svědomí, aby rozhodli, že jejich síly jsou dostatečné k tomu, aby na sebe brali zodpovědnost za vývoj v zemi bez pochybnosti a pozdějšího zpronevěření takto předpokládaných schopností a důvěry.

Předběhl mne muž středního věku, jehož styl svou opičí komičností přemohl všechny zábrany slušného chování a musel jsem se zasmát, alespoň tiše. Jakoby na tom nebylo dost, svého pána následoval hopkavý psík, jehož tírnost zvěšovala ostře červená dečka již byl zahalen. Zvíře mělo co dělat, aby na kratičkých, tenkých nožkách stačilo poskvilnému běhu svého pána. Ačkoli kolaps člověka či zvířete zdá se být otázkou několika příštích okamžiků, dvojice se mi dosti rychle vzdalovala.

Je možné, že všechno vidím černě? Že nikdy nebyl svět v lepším stavu než na samém sklonku tohoto století? Vždyť už tak dlouho vyskytují se než místní konflikty, vážné pomýšlení na velkou válku vrátilo se teprve nedávno přepadením Kuvajtu; a to ještě nebýt té nepostradatelné mastnoty, Husseinův čin vyvolal by než trochu křiku v OSN. Stačí jen vzpomenout Maďarska roku 1956 nebo Československa roku 1968.

Na uhlé krajnosti se mi však myslet nechtělo. Pohoda rána dodávala mým úvahám spíše místní charakter. Uvědomoval jsem si, že jsem opravdu Kanadánem, že mi není osud nového domova lhostejný. Že mi nejsou lhostejné mnohé jevy a úkazy poslední doby.

Jak bych byl vděčen za věcné a zasvěcené vysvětlení proč ohromná země, soběstačná nerostným bohatstvím, netrpící přelidněností ani politickými převraty, zvolna, ale jistě poklesává na žebříčku prosperity?

Proč se otázky tak závažného charakteru a dopadu jako například Volné obchodování s USA, Meech Lake Akordu nebo otázka obnovení trestu smrti neřeší referendem, jak je tomu běžně ve Švýcarsku?

Odkud čerpá ministr financí Wilson své přesvědčení, že komplikovaný daňový systém uvedený v platnost 1.1. 1991 jako dar vlády lidu do Nového roku, pomůže snížit neblahý schodek v rozpočtu? Musí přece vědět sám, jaký zmatek, nedorozumění, podvoody a úsilí jim zabrání, takové opatření způsobí. Seznal-li, že daňová reforma je jedinou cestou z bryndy, proč nepoužil jednoduchého zdánění všech věcí podstatně nižším procentem? Kádybch byl já mužem v jeho funkci, řešil bych otázku daní takto: rodina do ročního příjmu dvaceti tisíc dolarů: bez daně. Ostatní - jednotná daň z příjmu 20 procent. Pro soukromníka stejně jako pro korporaci. Snad velmi primitivní, ale není v jednoduchosti podstata úspěchu?

Je logické, aby v éře prokazatelné neschopnosti a krachu socialistického systému v naší Kanadě byl celkem reálně očekáván nástup strany NDP k moci? Strany nové demokracie a nejlevnějšího ladění?

Není tato velká a krásná země až s povážlivou lhostejností rozprodávána bohatým investorům z Hong kongu a Tokia? Bere si snad naše vláda špatný příklad z toho, co dopustili Američané na Havaji? 49 let po přepadení Pearl Harbouru odprodali ten krásný ostrov Japoncům. Vězáky zamořují pláže, arogance nových majitelů vzrůstá, stejně jako ceny.

Ani nemluvě o tom, nač si ani po dvou desetiletích nemůžu zvyknout, nedůstojným urázení televizními reklamami, tím nezbytým zlem televizního vysílání. Není skutečně

možné, vyřešit tuhle otázku jinak? Snad vymezením času reklamám za účelem ponechání programu v celku? V Evropě se také bez reklam neobejdou a přece poslech nepůsobí zdaleka tak rušivě. Pouští-li se mi stejná reklama v průběhu průměrně dlouhého filmu pětkrát nebo šestkrát, mohu si myslet něco jiného, nežli že jsem jako divák považován za totálního tupce, idiota?

Ponechám-li teď Kanadu stranou, není přímo absurdní a oblundné dozvídat se, že kdesi v pokrokovém světě pracují vědci na drastických zásadách do genetiky, že není daleká doba, kdy i muž bude moci porodit dítě? Móda umělého oplodňování připadá mi nepodařeným pokusem o vylepšení toho, co příroda v oněch velice zřídých a ojedinělých případech nedokázala přivést k dokonalosti. Jak bych si musel připadat při zjištění, že má choť byla uměle oplodněná dárcem, jehož štedrost dosáhla sice stovek podobných oplodnění, ale shledalo se, že je chorý nemocí století?

Kam povede počínající selekce pohlaví embrya a možnost rodičů vybrat si zda budou kupovat peřinky růžové nebo modré? Přiznám se, že při takových pomýšleních zmocňuje se mě nechut' a hrůza.

Více než kdykoli dříve vynucuje si pokrok úzkou specializaci. Více než kdykoli jindy platí slova K. Čapka z roku 1935 v úvaze Věda a život: "Vědní specializace je tedy následek rostoucího rozsahu vědecké práce; ale nadto můžeme v ní vidět ještě něco víc: přímou a rozhodnou tendenci k specializování. Stará učenosť měla tendenci univerzalisticou, usilovala o poznání celého světa; snažila se být vrcholem a úhrnem veškerého vzdělání a všeho poznání. Moderní věda se toho ideálu zrekla až příliš radikálně; její veškerá snaha je obrácena k stupňování poznávacího výkonu; proto se stále víc a víc stává úzce vymezeným, jednostranně pěstěným profesionalismem, záležitostí vyhrazenou pořad užšímu a specializovanějšímu okruhu odborníků. Metodicky je to jistě cesta velice úspěšná; čím více se užší pracovní pole, tím víc práce se udělá. Ale tuto pracovní výhodu platí moderní věda draho. Přestává být součástí obecného vzdělávání; není už věcí kultury, ale profese.

Odvrat od univerzalizmu je zjev obecný; ale domyšlen od svých konců, znamená úpadek kultury. Muž, který by sebe lépe ovládal jenom jeden výkon, by nám ztěž byl příkladem člověka schopného a duševně plně vyvinutého. Specializace, jež jednostranně

zdokonall jednu schopnost, se nesmí stát degenerací nebo recesí druhých schopností; jinak bychom přes všechno zvyšování výkonu postupovali od desíti k pěti."

Oč pravdivější jsou tato slova v těchto letech devadesátých!

Ačkoli zdokonalování techniky a technologie má život člověka usnadňovat a činit snažším, činí ho složitějším. Lidé se obklopují věcmi, jejichž skutečnou prospěšnost a užitečnost nejednou zpochybní teprve čas. Ve složitých automobilech vyzná se stále méně mechaniků, domácnosti se zaplňují přístroji a mechanismy, jejichž nezbytnost je mnohdy sporná.

Dlouho nám vystačilo telefonní číslo domu, popřípadě do zaměstnání. Úspěšný muž (žena) těchto dnů má však na své návštěvce kromě těchto dvou čísel čísla faxu domu, do zaměstnání, číslo celulárního telefonu do svého automobilu, jiné do automobilu služebního. Přitom pravidla silničního provozu nezdůrazňují nic naléhavěji nežli absolutní soustředěnost řidiče.

Nemám rád, když mi je pouštěna do telefonního sluchátka hudba o kterou nestojím, o kterou jsem se neprosil. Čekaje na účastníka hovoru na druhé straně spojení, nezbyvá mi než ji poslouchat. Je to drobná sice, ale velice imbedilní nepřijemnost.

Ptám se, proč tato země nemá více politiků typu Clyda Wellse, vzdělaného, moudrého, logického a cosi mi říká, že i poctivého člověka?

V šedé obloze začala se objevovat namodralá místa, celkem v souladu se předpovědí meteorologů. Když jsem došel zpátky k mostu, viděl jsem, že automobilů již podstatně ubylo. Zvládní, jak to celkový pohled a dojem zbavilo napětí a nervozity! Alespoň mi to tak připadalo.

Na trávníku, podél něhož jsem šel, objevil se pohyblivý stín, jak se dopolední slunce začínalo proradit z oblačnosti.

Z křoviny přiběhl malý psík, jehož tvář budila dojem, že zvíře se spokojeně usmívá. Přátelsky se připojil ke mně, tu odběhl, zvedl nožku a zase se vrátil. Zastavil jsem se a pohládl ho. Na obojku měl známku se jménem a telefonním číslem. Na známce bylo vyraženo: DON - 986 - 1122.

- Shake hand, Don! - řekl jsem. Psík se posadil a nepřestal se usmívat. Zvedl pracku a podal mi ji. Pak se zvedl a odběhl. Nejspíš domů.

Někdy si říkám, že jednou z příjemných jistot je být psíkem dobrého pána...

RESPEKT

Nezávislý týdeník, přinášející zprávy a komentáře z celého světa.
Nebojácný, kritický, zasvěcený.

Čtenáři v Americe objednávejte:
RESPEKT, P.O. BOX 65111,
WASHINGTON, D.C. 20035-5111

Nebo: NEZÁVISLÉ TISKOVÉ STŘEDISKO
Bolzanova 7, 110 00 Praha 1
CZECHOSLOVAKIA

Josef Škvorecký

Autoři, kritici,
recenzenti

Nelepší rada, jakou kdy kdo dal spisovatelům, je Heminwayova: spisovatel by nikdy neměl číst kritiky svých děl. Jestliže jim věří, když ho chválí, musí jim věřit, i když začnou říkat, že už za nic nestojí. To podkopává autorskou sebejistotu, první předpoklad pro úspěšnou práci.

Je to vynikající rada, ale jen málo spisovatelů bylo s to, vzít si ji k srdci a zařadit se podle ní - ačkoliv i takoví existovali. V knize Egona Hostovského Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině (Toronto, 1966) je historika o tom, jak redaktor nakladatelství Random House v New Yorku pan Linscott podnikl experiment s Williamem Faulknerem. Ve Francii právě vydali Faulknerovu Báj, a autor byl tou dobou zrovna v New Yorku. Linscott s ním umluvil schůzku v nakladatelství, protože mu chtěl představit Hostovského. Čekali na Faulknera v Linscottově kanceláři, a redaktor, k Hostovskému údivu, vytáhl ze šuplete hromady výstřížků francouzských recenzí Baje a rozprostřel je po stole do jistého vzorce. "Trochu je pomícháme," řekl Hostovskému, "a položíme je na sebe tak, abychom později poznali, jestli se jich někdo dotkl." Potom Linscott domácím telefonem zavolal kancelář prezidenta Random House a vzkázal Faulknerovi, aby měl laskavě ještě asi dvacet minut strpení, že musí ještě cosi v podniku vyřídit, a aby si zatím Faulkner od prezidenta zaskočil do pracovny pana Linscotta, kde má na stole připraveny francouzské kritiky svého posledního románu. Potom oba z Linscottovy kanceláře odešli, a když se za dvacet minut vrátili, seděl Faulkner v redaktorově křesle, ale vzorec recenzí na stole zůstal beze změny.

Heminway nakonec podle vlastní rady nejednal, a v posledních letech života, kdy recenzenti téměř jednomyslně prohlašovali, že literární hvězda dvacátých let se "vypsala", doslova hlital všechny recenze svých knih. Po několika letech takové četby si literární hvězda dvacátých let ustříhala hlavu brokovnicí.

Číst recenze na vlastní knihy je prostě nebezpečné. Jenže až donedávna, než v Americe dovolili i kálet na hvězdy a pruhy a nic se kálícímu nestane, spisovatelství bylo vždycky nebezpečně povolání, zejména v oblasti, jíž se až do loňska říkalo zlé impérium.

Jenže věc se musí líp definovat.

Snad jste si všimli, že slovo "kritici" jsem použil jenom v parafrázi pasáže z Heminwaye: jinak jsem mluvil o "recenzentech". To je samozřejmě velmi základní rozlišení, jež je nutno mít na paměti, chceme-li zjistit, co se děje v mysli autora, uvažujícího o tom, co napsali o jeho artefaktech. Smrtelný by měl být pouze negativní názor kritika: jedovatosti recenzenta by autor měl ignorovat jakožto bezpodstatné.

Měl, ale málokdy to udělat.

V mém pojmosloví je kritik člověk, který se na svou práci řádně připraví. Nenapíše o autorovi, dokud se neseznámil aspoň s nejdůležitějšími opusy jeho díla, dokud nestrávil jistý čas přemýšlením o

nich, a teprve potom o nich napsal. Jestliže v posuzovaném díle nenajde žádné kvality, které by mluvily v autorův prospěch, a pronese jednoznačné "Nestojí to za nic!", potom nechť spisovatel sáhne po brokovnici. Na Západě jsou takové situace dnes naštěstí řídké. Od Marxovy smrti nevyskytlo se zde příliš mnoho kritiků, jež by plnila marxistická zloba, opeřená těžkou ironií a jedovatým sarkasmem, do té míry, že by investovali dlouhé hodiny práce a velká množství duševní energie potřebná k tomu, aby vznikla solidní kniha literární kritiky, do zlovlného útoku na romanopisce, jehož psaní se jim nelíbí. Většina kritiků, zdá se, naštěstí sdílí postoj Anthonyho Burgesse, který napsal: Jakožto kritik, nikomu nevrážím nůž do zad, protože vím, jak jsou takové rány smrtelné. Napsat knihu je zatraceně těžká práce, a člověk by měl pochválit každou knihu, jestli je to jen trochu možné.

V zemích donedávna pod vládou marxismu tak dobré poměry zatím nejsou. Ale na Západě kritikové představují pro spisovatele pouze malé nebezpečí.

Recenzenti by teoreticky měli představovat nebezpečí ještě menší. Pracují narychlo; názory zakládají na prvním dojmu, místo aby aspoň předstírali nějaké rudimentární úsilí o rozbor; často od recenzovaného autora nepřečetli nic než právě knihu o které se vyslovují a jak pozorně ji přečetli, je otázka, soudě podle častých nepřesných citací a pokrovených interpretací, o nichž se člověk dočte v Dopisech redakci. Krom toho je dobře známá tendence recenzentů se vytahovat, stavět na obdiv vlastní intelektuální brilanci na úkor špatně citovaného autora. Takže autoři by skutečně neměli číst recenze vlastních knih, a když už musí, měli by názory recenzentů hodit pod stůl jako většinou nepřesné, často směšné, někdy zlovlné a vcelku neplatné. Konec konců, z historie literatury známe příliš mnoho příkladů, kdy recenzent kategoricky zavrhl velké umělecké dílo, abychom se trápili názory těchto zamindrákovaných pánů a dam. Člověk, jenž například o Madame Bovary napsal, že Pan Flaubert není prostě spisovatel, stěží strávil četbou počet hodin potřebný k tomu, aby knihu pořádně přečetl, anebo mu chyběl jakýkoliv smysl pro estetickou krásu a životu za mák nerozuměl. Podobně recenzent Oděského kurýru, který marně hledal jedinou stránku, na níž by byla nějaká myšlenka, v Anně Karenině a román odsoudil jako sentimentální blbost, měl sotva kvalifikaci pro své zaměstnání. A protože je z amerických statistik navíc známo, že záporná recenze neovlivňuje prodej, a když, tak obvykle příznivě, spisovatel by neměl kvůli nepříznivým recenzím ztratit ani minutu spánku.

Neměl, ale -

Před mnoha lety jsem napsal povídku "Konec Bulla Máchy". Přesně řečeno, v roce 1953. Na tu povídku jsem dodnes pyšný, ačkoliv pycha na vlastní literární výtvory obvykle nepatří k mým hříchům... K téhle pyše mám však dobrý důvod. V době, kdy téměř každý psal socrealistické pohádky, dal jsem dohromady příběh o potápěčovi, jenž se na nedělním odpoledním čaji pokusí o jitterbug, je odveden z parketu pro "tancení výstředních tanců", a když protestuje, protože zákrok uráží lidskou důstojnost, esenbák si zapíše údaje z jeho občanského průkazu a vyhodí ho z budovy. Rekl bych, že ti, co tam byli, abych parafrázoval Marka

Twaina, budou souhlasit, že ať už je ta povídka jakákoliv, rozhodně to není pohádka.

V ranných letech padesátých dal jsem rukopis přečíst dobrému příteli, Dr. Ludvíku Svábovi, psychiatrovi a kytaristovi klasického Pražského dixielandu, a jemu se líbila. Líbila se mu do té míry, že ji nahlas přečetl na jakési soukromé sedance kdesi na Pohořelci skupině undergroundových intelektuálů. Byl mezi nimi i nějaký literární kritik: neznal jsem ho, a dodnes jsem nezjistil, kdo to byl. Ale musel to být jeden z nás, neopěvovaných disidentů raných let padesátých, kdy to slovo ještě ani neexistovalo: jinak by tam nebyl a Ludvík by se shromážděným neodvážil číst moji vysoce podvratnickou povídku. Když dočetl, společnost setrvala několik minut v mlčení, což jsem si nadějeplně vysvětlil jako příznak hlubokého dojmu, jímž na mě můj text zapůsobil. Potom vstal ten kritik a zeptal se Ludvíka, jestli je autor přítomen. Než jsme šli na shromáždění, dohodli jsme se, že Ludvík mě nebude identifikovat jako člověka zodpovědného za "Bulla Máchu", a tak tedy Ludvík řekl: "Není." "V tom případě," pravil kritik, "můžu mluvit otevřeně." A pustil se do improvizovaného, ale plynulého a zničujícího útoku na "Bulla", který, měl jsem dojem, trval věčně. Rozpíval a potrátil dítko mé fantazie zcela bez milosti a na základě, zdálo se mi, hlubokých literárních znalostí a kritické erudice. V závěru porovnal můj, jak řekl, beztvary a nikam nevedoucí pokus o literaturu s povídkou, ze všech autorů, Jacka Londona, oblíbeného autora stalinistických literárních vědců. A přitom to byl undergroundový kritik. Anebo to snad by řízl, vydávající se za jednoho z nás? Buď jak buď, srovnání dokázalo, že na rozdíl od příběhu Jacka Londona, moje povídka byla naprosto umělecky průšvih, neboť v ní nebylo nepředvídatelné vyvrhnutí. A to měl jistě pravdu. Následky tančení jitterbugu se v padesátých letech daly snadno předvídat. Mnoho let později jsem se dozvěděl, že London náměty k takovým povídkám kupoval za hotové od mladého Sinclaira Lewise. Taky jsem si uvědomil, že povídka byl typický příklad značně pokleslého žánru známého v literárním žargonu jako "překvápko na konci" (twist-in-the-tail).

Ale té hrozné noci před tak strašně dávnými lety jsem žádné takové znalosti neměl. Dobrý kamarád Ludvík vydítil, že moje mysl je v katastrofickém stavu, a tak mě doprovodil domů celou cestu z Pohořelce až do mého podnájmu v ulici Na Břežince nad Smíchovem, ačkoliv sám bydlel na Malé Straně, asi tak slabou čtvrthodinku rychlé chůze z Pohořelce. Snažil se poněkud nafouknout mé strašlivé splasklé ego. Marně.

Ta noční literární poprava mi připadala jako konec mého života, a trvalo mi rok, než jsem se jakž takž sebral. Byl jsem mladý, chorobně sensitivní, chorobně nejistý a příliš až po uši v psaní, aby mě cokoliv sebeemii utěšilo - přátelství, láska, chvála od kamarádů. Byly to nepochybně nejtemnější, nejbeznadějnější, zcela strašlivé měsíce mého života. Snad mi budete věřit, pokud máte aspoň nějaké znalosti o dějinných světových literatur a o tom, jak podobně trpěli jiní kvůli tomu téměř nehmotnému škrabání perem po papíře.

Tenhle nový odstavec jsem chtěl začít frází "kupodivu", ale pak jsem si to rozmýšlel. Nediví na tom nic podivného, že

lavina zlovolné kritiky, která následovala po prvním vydání Zbabělců, mi zdaleka tak nepošramotila duši jako půlnoční verdikt neznámého znalce toho druhu literatury, již Stephen Crane říkal "mazalá literární škola". Vysvětlení je snadné, a má co dělat s jiným rozlišením, o němž se zde zmíním.

Jestli se pamatujete, první rozlišení jsem vedl mezi kritiky, jejichž špatné mínění spisovatele zraní, a mezi recenzenty, jejichž jedovatosti by měl autor pustit z hlavy jako nedůležité. Druhé rozlišení je mezi estetickým a ideologickým zatracením. První může být, a občas i bylo, osudné pro spisovatelovu duši: po katastrofickém přijetí Bílé velryby odmlčel se Melville skoro na čtyřicet let. Ideologické zatracení může být, a příliš často bylo, osudné pro spisovatelovu duši, o jeho umělecké sebevědomí, o jeho klidný spánek, ideologická kritika je neškodná. Dokonce může autorovi dodat sebevědomí, místo aby je umenšila.

Noční undergroundový kritik mě málem zabil a způsobil mi měsíce zvířecího utrpení. Něco podobného, i když ne tak drastického, mě postihlo krátce před tím, než Strana vydala rozkaz k útoku na Zbabělce. Četl jsem nový román svého přítele Karla Ptáčníka Město na hranici, a ta čtenářská zkušenost mě uvrhla v zoufalství. Porovnán s tím, co mi připadalo jako bohatý, panoramatický a velice zasvěcený popis velice složitě společenské situace, hemžící se výborně napsanými postavami, můj vlastní prostý přepis týdne dobrodružství na konci velké války v malém českém městě mi připadal jako bezvýznamná lehká četba, jež čtenářům neřekne nic o složitostech života a společnosti: krátce a dobře, jako trapný průvih.

Byl jsem z toho opět naprosto zoufalý. Ale nebyla to žárlivost, což je slovo obvykle používané pro stav myslí spisovatele, jenž si myslí, že jeho kolega a rival napsal lepší knihu než on sám. Žárlivost je druh závisti. Jenže tohle není závist. Nemá to nic společného s brilancí nebo úspěchem vašeho kolegy. Má to co dělat s pocitem méněcennosti, nikoli s nenávistí. Není v tom pokušení spáchat vraždu, ale skutečná temná noc duše. Nevěřím, že Salieri zabil Mozarta. Jenom se zbláznil.

A z té temné noci duše mě vyprostila dobře zorganizovaná kampaň proti mému románu a já si začal myslet, že snad, konec konců, nejsem tak naprosto mizerný romanopisec, jak se mi zdálo.

Proč?

Protože ideologičtí kritici Komunistické strany Československa mě zařadili do věru výborné společnosti, a vymalovali mě v barvách, v jakých jsem se velice rád jevil ve skutečném životě, aniž jsem to kdy dokázal. Byl jsem introvertovaný, nesmělý mladík, který byl neschopen vědomě zašlápnout mravence, a v tramvaji vždycky nabízel své místo starším lidem a těm, co byly tehdy známy jako "slabší pohlaví". Ale váženému stranickému kritikovi Josefu Rybákovi jsem se v recenzi pro Rudé právo jevil jako cynický fotograf, jenž vyjevil svůj nízký mravní charakter líp než kdokoli před ním. A to byla nějaká chvála v oblasti, kde se uplatňovalo tolik věhlasných cyniků, které čeští čtenáři dobře znali z překladů. A jejich jména se brzy vyskytovala ve spojitosti s mým vlastním. Jiný komunitický recenzent Václav Běhounek odsoudil mého hrdinu Dannyho

Smířického jako nové vtělení Sanina, hrdiny cynického románu Michaila Arcybaševa, anebo jako vtělení Smerdjakova z Bratří Karamazových. Moje kniha, usoudil Běhounek dále, je z kategorie Célinovy Cesty do hlubin noci.

Mohl jsem si přát větší chválu? Ano, mohl. Céline taky vzpomněl Rybák, a přirovnal Zbabělce k Smrti na úvěr, což je, jak napsal, kniha tak odporná, že Cesta do hlubin noci je proti tomu nevině čtení pro mladé dívky. Ach, jak milý to byl kritik! A co třeba následující krásné ohodnocení z pera jakéhosi Františka Kejka, jenž v Obraně lidu napsal: Zbabělci jsou metodologická příručka, z níž mohou zbytky Zlaté mládeže čerpat své výrazy místo aby se je učili, jak jsme se domnívali až dosud, z krváků, z nezákonně rozšiřované pornografie a ze stejně nezákonně kolujících hnusných amerických románů. Tu poslední kategorii specifikoval na Slovensku dosud činný socialistický realista Vladimír Mináč, jenž v Květnu jmenoval Hemingwaye, Faulknera, Dos Passose, Joyce, Kafku a Prousta jako údajné a pochybné vzory mladých spisovatelů, jako jsem tehdy byl já.

A tak dále. Jak jsem řekl, octl jsem se

Josef Škvorecký

Kakuškův hrad štěstí

(Úryvek z románu Nevěsta z Texasu)

Drnčeli ulicemi velkého města, panička vzuadu v kočáře, on vedle Šálka-Cupa na kozlíku. Naslouchal jeho úspěšnému příběhu, přerušovanému cicerónskými informacemi, otázku po Fireutovi odložil. Blížili se k severnímu okraji města, kde domy řídly a rozestavená ulice náhle skončila a změnila se v cestu. Podle ní roztroušené domky na severozápad, napravo hladina velkého jezera jako moře. Šálek opět zabrousil od historie svého úspěchu v Americe a jal se vyprávět o Kakuškových, protože jeli na křtiny děťátka Anny, prvorozené dcery Bartoloměje Kakušky. Prkenný domek, natřený na bílo, daleko od neukončené ulice, kolem něho záhonky červených a bílých karafiátů, nade dveřmi na prkně nápis: THERESA KAKUSHKA, MID-WIFE. Drnčeli k domku. "Teďkon se jim už vede," říkal Cup-Šálek. "Ale to hlavně její zásluhou. Starý Kakuška je pracant, jenže nekňuba. Málem deset let už dělá v Calwellovy rámečkárně. Pravda, je tam už foremanem. Ale příjem je hlavně od ní. První česká porodní bába v Chicagu. Kunčaftů má ale fůru mezi Amerikánkami. Proto si taky jejich nejstarší, Jakub, moh zakoupit pozemek ve Wisconsinu. Máma ho založila. Už druhým rokem farmaři. Však prej taky přijede na křtiny."

Domek jako lovosice, jako housenka, nastavovaná kaše. Svědectví amerického vzestupu. Přední část vlastně jen prkenná chatrč, za ní kus s okny ze solidních klád, a vzuadu cihlové zakončení s verandou na západ.

V přední prkenné chajdě stála hospodyně, porodní bába a matka robátka, které, nachystáno na křtiny, leželo podobno vánočce v bílém povijanu s bleďedmodrým šněrováním a spinkalo. Kolem něho rodinný portrét: přihrblý okoralec, avšak otec, Bartoloměj, pohledná dcera Marie v kalikových

ve výborné společnosti. Korunovali mě na mluvího potápěč, kteří v mé mysli sympaticky asociovali se starým článkem v nacistickém orgánu Der Neue Tag, kde si je podali jako cynické americké jazzomily. "Humoristický" stranický týdeník Dikobraz otiskl rýmovanou satirickou báseň o mně, jejíž první verš - vložený do úst pražské snobce - mi dodnes utkvěl v mysli: Ten autor nudu zahání. Jednou z mých nejnítěrnějších ambicí od dob, kdy jsem zkoušel štěstí na tenorsaxofonu, bylo stát se dobrým entertainerem. No, snad jsem se stal. Takže brutální kampaň proti Zbabělci, ačkoliv jsem v jejím rámci přišel o místo, dala mi aspoň nějakou křehkou důvěru ve vlastní spisovatelské schopnosti. Téměř anulovala v hloubi mozku pořad přežívající temnou noc duše, následek oné plínoci na Pohořelci před těmi dávnými a dávnými lety.

Autorův překlad anglického originálu, předneseného na IV. Kongresu sovětských a východoevropských studií v Harrogate, v Anglii, 21. července 1990

šatech s hejskem, z něhož se vyklubal snoubenec Petr Kouba, mladší syn Vavřínc (říkal už si Larry) Kakuška, právě vyučený puškař, a novopečený farmář Jakub Kakuška, jenž dodržel slib a přijel z macomského okresu ve Wisconsinu na křtiny prvorozené sestřičky Anny (proč prvorozené, když tu přece byla osmnáctiletá Marie, se pak vysvětlilo) a v centru portrétu, před stolem s žijící vánočkou, matka, hospodyně a úspěšná porodní bába Terezie Kakušková, gestem ceremoniáře ukázala na robátko:

"Tohle je naše Amerikánka!"

V seržantovi se hnula láska. Teprve když vzpomínal na ten rodinný portrét, cestou zpátky do garnizóny, uvědomil si, že k téhle zemi. Nenalinýrovaně. Bez chomoutů.

První dítě narozené v Americe. Prvorozená Amerikánka Anna. Předtím sice přišlo na svět ještě jiné děťátko, ale to zase za dva dny ze světa odešlo. Chlapeček, matka ho pokřtila sama, nebyl čas, Matěj. "Tenkrát řádila v Chicagu cholera," řekl Bartoloměj Kakuška. "Matěj neumřel na cholera, nevíme, nač umřel. Na co takový děťátka umírají, počítám." Šli kolem nastavovaného domu, Jakub Kakuška se zasmál, ukázal na přední část podivného stavení. "Tudle jsme s tátou stloukli první. Co je dnes Šestá strýta. Podlahu, jako teď, to nemělo. Tu jsme přidělali až tady. Jenom to tak sedělo na zemi jako nedodělaná psí bouda, taková kukaň. Ale pro nás to bylo doma, pane seržant (za dva roky si ovšem měli tykat, to už Jakub Kakuška cinkal ostruhama). Strýcha nad hlavou. Byli sme šťastný. Jenže štěstí. Nikdy nemá dlouhý trvání."

Mnohem později, šest let nato, si seržant vzpomněl na Kakuškovu filosofii. Ve Wisconsinu, v macamském okrese, v osadě Cederhill, zařukal na dveře farmářského stavení a otevřela mu -

"My do Chicaga přijeli úplně vozebracený," vyprávěl Bartoloměj Kakuška. "Měli sme jenom stříbrnej půldolar a papírověj dvoudolar, co sem je schovával na

nahým těle, pro strejčka Příhodu. Přes oceán nám cesta trvala tři měsíce, a zkusili sme na ní hladu, a hlavně žízne. Ta žízeň, pane seržant, nebejt Barcala, to byl kurážnej, nebojácný člověk, snad bysme tou žízni pošli. A co čert nechtěl akorát když sme už přistáli v New Yorku, vypukla na lodi náká nakažlivá nemoc, lidi se vosypali, fůra jich umřela už vlastně v Americe a loď dali do karantény. Deset dní, pane seržant, a někery umřeli Ameriku před nosem. Manhattan. Chudáci ubohý. My, chvála Bohu, sme to přežili. Jenže zřízenci přeplavní společnosti nám řekli, že přeplavbu a stravu máme zaplacenou jen do New Yorku, a teď sme v New Yorku a za stravu musíme platit extra, i za přistřeší. MY peněz neměli, jen ty, co sem měl na nahým těle, a těch sem se vzdát za žádnou cenu nechtěl, lístky na vlak sme měli až do Chicagu, a jakpak bysme přežili první dny v Chicagu. Tak nám za stravu vzali do zástavy peřiny, co sme si je vezli z domova, že prej je můžem vyplatit, až budem vydělávat. No, byli sme zelenáci, pane seržant, peřiny už sme neviděli, a za ně sme deset dní dostávali jednoho slanečka na osobu a kus chleba. Ale trpělivost přináší růže.

V Chicagu nejdřív spali v ratajně, kterou dal postavit pro české přistěhovačce nějaký lidumil. Jedna velká světnice, uprostřed kamna na vaření. Podél stěn široké palandy, na nichž se jedlo a spalo a sedělo. Bylo tam s nimi ještě šest vystěhovačských rodin, ale měli střechu nad hlavou. "Do smrti budu tomu lidumilovi dobrořečit," říkala Terezie Kakušková. "Měli sme kde bejt, kde spát. Hned druhý den šel táta do přístavu, dal se najmout na vykládání lodních nákladů. Velká dřina, pane seržant. Já mu tenkrát vejdělečně eště pomoct nemohla. Jednak sem si eště nenadělala známosti potřebný pro živnost midvajky, jednak sem pod srdcem nosila Matěje, počatýho eště v Čechách. Táta vydělal moc málo, ale i z toho sme uškudlili na prkna, a z těch s Jakubem zbilu tuhle chajdu," Terezie Kakušková rozpřáhla ruce, ukázala na nabílené stěny a na dvě okna, jimiž sluneční světlo dopadalo na Američanku v povijanu. "Postavili ji na přerii, kousek vod toho domu, co ho zřídil ten lidumil, dej mu Pánbů věčnou slávu. Do ní sme koupili malý kamínka, ale postel velkou, se šupletem, v šupletu spaly mladší děti, my s tátou a s Jakubem na posteli. A byli sme šťastný, byli sme v Americe a věděli sme, že tohle je teprva začátek."

Nikdy nemá dlouhý trvání. Odpoledne bouchání na dveře, Terezie Kakušková v osmém měsíci otevřela, za dveřmi dva šviháci v knickerbockerech a tweedových čepicích.

"We want to talk to Bartholomew Kakushka," řekl jeden komisním hlasem, skoro jako se pamatovala ze staré vlasti. Lekla se, sáhla si na břicho.

"Hý iznt houm. Hý vork."

"When do you expect him home?"

"Vot?"

"What - time - will - he - come - home?" říkal švihák pomalu a zřetelně a pohrdavým pohledem se rozhlédl po sednici. Zastavil se na portrétu presidenta Washingtona, opatrně vystříženém z kalendáře, opatrně přitlučeném hřebíčky na průčelní stěnu, pod Krucifix s plechovým a barevně vymalovaným Kristuspánem, ještě z Čech. Přihladil si knír, ztratil pohrdlivý

výraz. Do sednice vstoupila čtrnáctiletá Marie, která venku okopávala zeleninový záhonek.

"Mařenko, řekni jim, že táta se vrátí až za soumraku."

"Co chtěj?"

"Já nevím. Chtěj mluvit s tátou."

"My father comes home after sunset," řekla Marie. Američanka nebyla, ale po američanku se domluvila už slušně. Seržant pohlédl na jejího snoubence, taky švihák, s knírkem. Tenkrát seržant ještě nevěděl, že zahyne v Andersonville, v jižanském koncentráku, protože se půjde bít za tenhle teprve začátek, za Ameriku. A nemohl vědět, že přijdou ještě jiné války a jiná vystěhovalectví a zase se půjdou bít, protože tahle země všem dává začátek, mnozí si staví domy jako lovosice, jako nastavovaná kaše na cestě za štěstím, které je vlastně jenom možnost, a tahle země, kterou už seržant miloval, dává tu možnost, tohle štěstí. Mnohdy krátké, ale to proto, že lidský život nemá trvání.

"O.K., Miss," pravil švihák. "We'll wait for him." Sedli si ke stolu, rozhlíželi se. Terezie Kakušková vařila brambory.

"What's your name, Miss?" zeptal se švihák.

"Mary Kakushka."

"You're Pollacks?"

"No. Bohemians," řekla Marie.

"Ach!" řekl švihák. "Tschechen! Sprechen sie deutsch?"

"Ich spreche deutsch ein bils," řekla Terezie Kakušková.

"Freut mich," řekl švihák. "Ich heisse Schröder. Der da," ukázal na svého druha, "der ist ein Yankee. Bill Trevellyan."

Když se po slunce západu vrátil Bartoloměj Kakuška s Jakubem z přístavu, věděli už obě Kakuškovy ženské o švihácích všechno. Předkové Billa Trevellyana se přistěhovali už před dvěma sty lety a usídlili se v Salemu, ale tam pověsili prababičku jako čarodějnicu, a tak stigmatizovaný předkové odtáhli ze Salemu hustými lesy panenské Ameriky na Západ, ženili se s Indiánkami, s dcerami francouzských důstojníků, až se usadili na jižním cípu jezera Michigan, kde vyrostla vesnice, pak městečko, pak město a švihák Trevellyan měl hrdý siouxský nebo snad pawneeský nos a vyprávil rodinnou historii anglicky, a Schröder ji pro matku Kakuškovou překládal do němčiny. Marie Kakušková rozuměla americkému originálu, a pak o sobě vyprávěl Schröder, který byl jednoduše Bavorák, lajtnant, osmačtyřicátník a po prohrané revoluci ujel s Fritzem Sigelem, jemuž šlo o kejhák, byl velitelem povstaleckých vojsk, do Ameriky, kde přežívala naděje. Tam mu přišlo vhod zákopnické vyškolení, takže byl teď zeměměřičem v Chicagu a strašně nerad, jenže musel, vysvětlil Bartoloměji Kakuškovi, že jeho prkný hrad štěstí stojí právě uprostřed projektované šesté ulice, podél níž se vesnice, městečko, město, metropole Chicago protáhne na západ. A že tedy není zbylí, prkný hrad štěstí stojí v cestě, a do tří dnů musí z prostředku šesté ulice zmizet.

Nic nemá dlouhého trvání. Domek stoukl po večerech za týden, a když Schröder Bartoloměji Kakuškovi rozmluvil úmysl pojetý v prvním leknutí - obrátit se na úřady se žádostí, zda by ulici nemohli vést jinudy; tak vysoce si Kakuška cenil svého sídla, anebo měl tak nezřízený pojem o možnostech americké demokracie, že mu

jeho uhozený nápad nepřipadal jako pokus romantického selátka vznést se k nebi za hejnem divokých husí za pomoci uší, jimiž by se naučili mávat jako křídélky - a když mu Tereza Kakušková rozmluvila i druhou myšlenku, navrhnout, aby ulici v tom místě rozšířili a vedli ji po obou stranách jeho domku, takže by se proměnil v ostrůvek v řece provozu, protože představa hradu štěstí oblévaného neustálým tokem dostavníků a kočárů, nákladních vozů a bryček a utopeného proto v nekončícím randálu, vyděsila Terezu Kakuškovou víc než myšlenka pracného rozmontování domu a jeho znovupostavení dál na přerii - rozhodl se Bartoloměj Kakuška, s těžkým srdcem, podniknout demolici a znovu vybudovat hrad. Seděli pak až dlouho do noci a snažili se spočítat, jak dlouho to potrvá. Protože domek nehodlali - nemohli - jednoduše zbourat a vystavět si někde jiný, z nového materiálu: to by znamenalo dalších pár měsíců šetření na nový materiál a oddálení by to, patrně o několik měsíců, sen Terezie Kakuškové o náuku almary a taky by to znamenalo návrat, na několik měsíců, pod přistřeší zbudované lidumilem. Trebaže Terezie Kakušková na toho dobrodince svolávala pozhnání nebes, vrátit se do toho cikánského tábora teď, když okusili štěstí vlastní střechy nad hlavou ve svobodné zemi a začínat v té zemi už podruhé vlastně od piky, bylo pomyšlení příliš monstrózní, a Terezie Kakušková počala fantazírovat: "Moclipak by stál takovej - stan?" To však Bartoloměj Kakuška rázně zamít. Zkušenost člověka, jenž si nikdy nedovedl vydělat jinak, než že ve staré i v nové vlasti nepřetržitě makal, ho naučila myslet skrz-naskrz prakticky, takže řekl vztelk: "Moclipak nemoclipak - k čemu nám bude stan dobrej, až zas budeme mít chalupu?" a špačkem tesařské tužky se vrátil ke svým kalkulacím. Vyšlo mu, že za tři večery to s Jakubem nestihnou. Domek se musí rozebrat opatrně, aby se vzájemná prkna nepoškodila, hřebíky je nutno opatrně vytahovat a narovnat, aby se daly znovu zatlouct, vše je třeba rozebrat jako stavebnici a znovu složit: myslí ubožáckého praktika se přičilo plýtvat čímkoli, kromě vlastní síly. Za tři večery - přes den musejí vydělávat - to nestihnou. Vydali se tedy do Slavíkovy hospody na Van Buren Street požádat o pomoc krajaný.

V hospodě sedělo krajanů pět: Barcal, Hejduk, Křišťávek a Pádecký a ještě jeden, kterého Kakuškové neznali. Byl to černovlasý strážník s obličejem mazaného podvodníka (Bartoloměj Kakuška se zprvu lekl, že je to kaplan Zdeborský z děkanského kostela v Práchni, jehož nadpřirozeně zbožný a proto rozhořčený děkan Kuráž pohnal k budějovickému biskupovi, a biskup jej potom z trestu přeložil na faru ve vyhlášeném vystrkově Svinná Lada na Šumavě, kde faráři třeli bídu s nouzí, neboť obec věřících sestávala výhradně z počestných Skotů, kteří se tam před staletími uchýlili před nějakým náboženským pronásledováním, ztratili řeč, ale nikoliv národní vlastnosti; neboť kaplan Zdeborský byl domácí kutil s obchodním nadáním, vyrobil si krucifix s Kristuspánem, jenž po vhození mince do kasičky, na níž ta Golgata stála, ronil nebo neronil krvavé slzy, podle toho, jaká to byla mince. Protože zbožné babky toužily po zázraku, utrhovaly si od úst, aby mohly na vlastní oči spatřit Krista, ronícího

slzy za peníze, a ohromeny tím divem, házely krejčárky do Golgaty, dokud jim kapsa nevyschla a celá rodina šla pak spát o hladu; samozřejmě si nevšimly, že žebrající kaplan Zdebořský tiskne nebo netiskne palcem měchuřinku, upevněnou zezadu na ceduli na kříž, hlásající vpredu že *Jesus est Hominum Salvator*. Rozhořčený děkan Kuráž požadoval exkomunikaci, ale rovněž zbožný, avšak odpouštějící budějovický biskup se spokojil zničením krádežné, možná svatokrádežné pomůcky a vyhnáním podnikavého kaplana na Vystřkov. Zdebořský si tam sice zhotovil nový krucifix, ale při premiéře se mu stal malér, měchuřinka praskla, obarvená voda mu stříkla do očí a skeptičtí Skoti ani nesáhli po měsících. Ale střízlík s tvářmi podvodníka nebyl kaplan Zdebořský, jmenoval se Švejk a rozprávěl před nedůvěřivými krajany utopický plán na založení čtenářského spolku, jenž by si předplácel časopis *Cech*, který v Paříži začal právě vydávat revolucionář J. V. Frič, když po debaklu roku osmačtyřicátého musel před rakouskou spravedlností uprchnout do exilu. Ostatní čtyři byli však nedávni přichozí - stejně tak ovšem Švejk - a měli zatím jiné starosti, takže vůči Švejkovu opětovnému tvrzení, že bez literatury není národa, zůstávali imunní. Zato starost Kakuškov se ukázala být jejich srdcím blízká, a třebaže se schylovalo k půlnoci, vydali se k ohroženému hradu štěstí. Švejk, protože nechtěl zůstat v hospodě sám, šel s nimi.

Byla tmavá noc a na stavení si museli svítit louči. V jejím světle zkoumali hlavičky hřebíků, které nádenická ruka Bartoloměje Kakušky zatloukla příliš bytelně.

"To bude těžký, toledno vytažovat," řekl Barcal, ačkoliv poslušně neohrožeností.

"Bude se to muset kolem dokola hlaviček vobřejpnout," řekl Pádecký.

"Čím?" zeptala se Terezie Kakušková, jež jim držela louči. Marie byla uvnitř v chajdě, a snad už spala.

"Kudlou?" To nevim, jestli to pude," řekl Křišťůvek.

"Tesaři na to maj takovej vercajk," řekl Hejduk. "Takový jako malý dlátko, ale vostrý."

"To by se dalo udělat," pravil Barcal. "Stejně ale -"

Švejk mezitím obešel domek a pak vlezl dovnitř. Rokovali rozvážně o tesařském dlátku, potom jak nejlíp narovnávat hřebíky. "Stejně ale - za tři večery?" dupal Barcal. Z chajdy se ozvalo dost hlasité plesknutí, ale nikdo mu nevěnoval pozornost.

"To máš -" Barcal ohmatával stěnu chajdy, - z každé strany čtyry trámy?"

"Jo čtyry," řekl Bartoloměj Kakuška. Švejk se vynořil z chalupy a připojil se k nim. Poslouchal. Rokovali o počtu hřebů, jež bude nutno obřejpnout, pak je vytahat, aby se neohnuly, nebo jen málo, potom rozebrat střechu z dřevěných tříslíc. Kakuškou rovněž bytelně přibitých. Z chajdy vyšla Marie v košili, přes níž měla přehozený rozlehlý vlíák. Rozhlédla se, rokovali o tom, že prkna by se měla očislovat a zapsat, a právě tak trámy, aby se všechno dalo zpasovat dohromady. Marie přistoupila k své matce a šeptala jí do ucha. Louč v Tereziině ruce se zakymácela. Švejk se ohlédl a přikřičil. Barcal vysvětloval, že vnitřní trámy se ale budou muset otočit, protože hřebíky se sice dají prostrčit děrami v prknech a vypodložit, aby držely, ale do trámů se musí zatlouct z druhé strany, kde nejsou po nich díry, protože jinak by nedržely. Terezie Kakušková přistoupila k Švejkovi a otevřela ústa a Švejk pravil: "Proč to dělat jednoduše, když to jde složitě?" Terezie Kakušková se zarazila.

"Jak to myslíš?" zeptal se Barcal.

"Kolik to může vážit?" řekl Švejk.

"Co?"

"Celý stavení?"

"Co je ti do toho?" pravil samonáserný Pádecký.

"Nic," pravil Švejk. "Když myslíte, že složitě je to lepší než jednoduše -"

"Kdo si tu myslí takovou volovinu," řekl Pádecký. "Ledaže ty!"

"Nemyslím si to," pravil Švejk. "Jsem toliko znalec lidových rčení. Ve starý vlasti jsem je sbíral."

"Tak si je strč za klobouk a radši si namáhej hlavu, jak pomoct Kakuškovejmi!"

"Chalupa nemá sklep," řekl Švejk.

"Ty bys toho chtěl?" počal se zas nasírat Pádecký.

"Protože nemá podlahu," řekl Švejk.

"Věž s hodinama na ní bys nechtěl?" otázal se zuřivě Pádecký.

"Nezbyly prkna," pravil Kakuška.

"Sedí na zemi jako psi bouda," pravil Švejk.

"Neposmívej se poctivému dílu," začal Pádecký, "nebo ti ji líznu!"

"Obyčejně se říká 'trhnu' nebo 'střelím'," řekl Švejk. "To si musím zapsat."

"Nežádej si mě!" pravil Pádecký.

"Nebo ti jí na mou duši střelím!"

"Byly by někde k sehnání dva dlouhý trámy?" zeptal se Švejk.

"Jo - ty myslíš -" pravil pozorně Barcal a zamyslel se.

"Pane Švejk," pravila Terezie Kakušková. "Vy nám podruhy nesmíte do stavení nohou vkročit!"

"Krajanko!" pravil Švejk. "Člověk je slabá nátura. Já se hanbím."

"Kolik to může vážit? Metrů? Dva?" dupal Barcal.

"Co kolik může vážit, herdek?" vztekal se s rozkoší Pádecký.

"Dyby tři," řekl Barcal a otočil se ke Švejkovi.

"Jen to nezamlouvejte," pravila Tereza Kakušková. "Ste nemrava, krajane, a k nám už nesmíte přes práh!"

"Kolik chlapů bys řekl, že na to bude zapotřebí?" zeptal se Barcal.

Druhý den, ještě před svítáním, než hlavy rodin odešly do přístavu vykládat lodí a vozit kolečka, oběhly Kakušková, Hejduková, Pádecká a Barcalová (Švejk byl svobodný mládenec) sedm jiných krajanů domácností, ale matka Kakušková splnila výhrůžku: Švejk nesměl přes práh. Když ten večer, půl míle dál v prérii, kam domeček dosedl jak slepice do kurníku a napůl zapadl do sāga, oslavovali v jeho jediné sednici dobré dílo dvěma lahvičkami šnapsu, které donesl zákopník Schröder, udívený českou vynálezavostí, seděl potrestaný Švejk v sāgu vedle smíchem hlaholícího domu štěstí a utěšoval se třetí lahvičkou šnapsu od štedrého Schrödera, kterou si ale zasloužil.

"Co vlastně proved?" zeptal se seržant Jakuba Kakušky.

"To vám, pane seržant, tady přede všema nemůžu povědět, až někdy pozděje někde jinde," řekl Kakuška.

Nepověděl mu to nikdy. Ale mnohem později, po velké a slavné bitvě v Bentonville, mu to pověděl Jan Ámos Shake, právě oslavený metálem.

Když Schröder druhý den po poradě ve světle louče přišel večer ke Kakuškovu hradu, pužen soucitem nad těžkým údělem pracovitěho vystěhovalce, ale taky vzpomínkou na vystěhovalcovu dceru jako luska, spatřil věc, jež byla vlastně hudba daleké budoucnosti. Dvanáct krajanů, ozbrojených kladiv a palicemi, přičinlivě zatloukalo velké zednické kramle do dvou trámů delších než Kakuškov domek a přítloukali je k prkenným stěnám stavení, po obou stranách. Potom se seřadili, šest po každé straně, a na povel Gézy Michálocziho, jenž byl původním povoláním feldvébl uprchlý z Páloczyho regimentu v Budapešti po karmbólu devětačtyřicátého roku, se sehnuli, na další povel, jako dvanáct vzpěračů, vzepřeli Kakuškov hrad štěstí bez podlahy do výše, na třetí povel si jej hodili na ramena, a na povel "Marschieren, marsch!" vykročili levou nohou. Prérii, ozářenou zapadajícím sluncem a jeho odrazem v jezeře Michiganském, kráčela zvolna housenka o čtyřia dvacet nohách, sestávající z těch nohou a z Kakuškova obydlí, sunula se k západu, dál do prerie, pryč od zkázonosně vyměřené Šesté ulice, a za ní kráčel úžasný Schröder, Kakuškovy ženské v čele manželek mužů, kteří se seskupili ve stonožku, a čtrnáctiletý Larry Kakuška, jemuž zatím nedostatečný vzrůst zabránil stát se součástí stonožky.

nezávislý týdeník

forum

Fakta, reportáže, komentáře,
analýzy o dění v Československu
Zasvěcený pohled, aktuálnost,
přímo od pramene

Předplatné z ciziny též na
adrese: ČSFR, 140 00 Praha 4 -
hlavní pošta, box 105.
Dodáváme dle dohody 1 x týdně
až 1x měsíčně.

Předplatné si zajistíte na adrese
Praha 1, Sněmovní 3

Fantazie na oblíbené téma

Dveře koupelny za ním měkce zaklaply. Konečně je sám. Chvilí si v zrcadle prohlížel svou tvář, pozorně a zkoumavě, jako stárnoucí herečka po únavném představení. S prohlídkou byl spokojen - masáž a ošetření kůže mu dělali především, války pod očima patří k věku, ostatně nejsou nejhorší, zvláště když se vezme v úvahu, jak málo v poslední době spí. Sundal si brýle a rysy tváře se maličko rozostřily. To nic, oči má stále dobré.

Posadil se na okraj zelenkavého porcelánového okruží, v jehož středu svítila bělostná vana se zlatými kohoutky, a stáhl si ponožky. Když se přesvědčil, že s nastavením termostatu od věrejška nikdo nehýbal, pustil vodu. Otevřel skříňku, přeplněnou plastickými láhevými nejrůznějších tvarů a barev, a vybral si koupelovou pěnu perletově růžové barvy, jež voněla tak trochu jako lesní jahody, utržené a vychutnané v tichém prosluněném lese. Samozřejmě, lázeň si mohl nechat připravit, ale dělal to skoro vždy sám, těšilo ho, že tyto prosté úkony ještě stále ovládá, považoval to za důkaz své hluboké demokratičnosti.

Přešel zpátky k širokému zrcadlu. Měl svou tvář opravdu rád, byl přesvědčen, že jí vděčí za hodně, byla to tvář, která se prostě musí líbit. Oduševnělá ruská tvář, pravidelné energické rysy, vypovídající o čestnosti a velkorysosti. Měl dar získávat si lidi svou tváří, svým hlasem, svými gesty, a vlastně vždy byl přesvědčen, že je ideálně vybaven, ovšem současně věděl, že své zbraně musí pečlivě skrývat a ukazovat jen ty, které mu byly v danou chvíli ku prospěchu. Měl matematický a kombinační talent, uměl myslet logicky i psychologicky, takže dokázal číst v lidech a sám se maskovat. Měl v sobě tvrdost, kterou v případě potřeby dokázal vystupňovat až do necitelnosti, ale ještě více spoléhal na pružnost, kočičí či spíše tygří pružnost. Muž s okouzujícím úsměvem a ocelovými zuby, ano, byl na sebe odjakživa pyšný, ale nedával to najevo. Slabiny? Nezáviděl pomalost, to se v něm hlásila jeho impulzivní kozácká nátura, a ze všech náhubků, které si kdy musel v životě nasadit, mu byla trpělivost nejprotivnější. Ale cílevědomě na tom pracoval, ukládal si trpělivost jako tréninkové dávky a učil sám sebe, jak vést zdolnouhovou pozici v válku, jak vyčkávat a kumulovat drobné výhody. Polichoceně se na sebe usmál. Teprve nyní, kdy už pevně drží otěže, si může dovolit ukázat nomenklaturu větší část svých arzenálů, nyní to dokonce patří k funkci, je to důkaz, že volila správně, když ho postavila do svého čela, nyní, ale až nyní, jsou mimořádné vlastnosti výhodou a jejich očividnost pracuje už automaticky v jeho prospěch.

Ohlédl se a spatřil, že se narůžovělá hladina vody houpá už dost vysoko. Jeho odhad byl správný, protože skoro vzápětí automat vypnul přítok a rozhostilo se hluboké ticho. Vstoupil do vody, aniž použil miniaturní schůdky, pomalu se posadil a s požitkem se nechal zaplavit až po bradu. Bohužel, mnohokrát si zkazil zaslouženou euforii tím, že se i v chvílích triumfu přemohl a suše si nařídil opatrnost a střídavost. Kdy se vlastně naposledy radoval z celého srdce? Chvilí vzpomínal. Nejspíše tehdy, když ve druhém kole nečekané a definitivně dorazil Čebrikova, to byl opravdu mistrovský tah. Odstavil ho nejprve od důležité mocenské páky,

od KGB, ale ještě rok ho nechal v Politbyru a ponechal mu zdání moci. Byla to dlouhá a vlasově jemná intrika, něco na způsob neurochirurgické operace, vždý šlo o to nepřestřihnout žádné z nitěk, které Čebrikov navázel. A teprve v okamžiku, kdy se všechny přestěhovaly do jeho dlaně, dovršil ráně Čebrikovo politické zničení. Přitom Čebrikov byl kdysi také Andropovův člověk a západní komentátoři dlouho věřili, že spolu uskutečňují jakýsi tajný a div ne posvátný Andropovův testament. Prostáccí! Ti také prorokovali, když nastoupil na trůn, že sovětské vedení bude kolektivní, že tomu jinak v současnosti nemůže být. Polohlasně se zasmál. Rád na tu dobu vzpomínal, jak byla nomenklatura při zavá-

dobře, že si to svět myslí, aspoň přestane považovat Sovětský svaz za hrozbu. A za jedinou hrozbu pro lidstvo bude opět vydáván kapitál a kapitalismus, to je gigantická síla, která se musí náležitě usměrnit. Lenin vymyslel způsob, jak se zmocnit moci v jediné zemi, on vymyslel a uskutečnil totéž v celosvětovém měřítku. Světová revoluce a vítězství sovětského modelu na celém světě je nesmysl, neproveditelný škodlivý nesmysl. Jen ať kapitalisté produkují a obchodují, Sovětský svaz se v budoucnosti stane jediným vládcem nad globální politikou a z toho mu poplynou pohádkové zisky. Ovšem, sovětská nomenklatura zůstane a bude chtít vládnout a diktovat, ano, on jí to umožní, ale za podmínky, že jeho vazalové budou muset respektovat nová, daleko subtilnější pravidla než dosud a nadřazenost jeho osobní diktatury. O těchto věcech musí samozřejmě mluvit, nikdo nesmí ani v nejmenším vytušit, co se děje v jeho mozku, stejně jako kdysi, před čtyřiceti lety, kdy si předsevzal, že se dostane až na vrchol. Čtyřicet let systematického předstírání, že vlastenecká služba je pro něj vším, osobní ctizádost ničím. Jen Rajka mu viděla do duše, ale ne do detailních plánů. Rajka v něho vždy věřila, skoro až fanaticky, milovala ho a zahrnovala výstřední péčí, protože její ctizádost byla ještě větší než jeho, a v komсомolském funkcionáři už najisto viděla všemocného generálního tajemníka. Kdyby žila v jiné době a bylo to zapotřebí, není pochyb, že by se z ní stala druhá Lady Macbeth.

Zaplášil nepřijemnou představu a vyčínil si za hloupé fantazirování. Natáhl se, stiskl tlačítko a nečekaje na odpověď řekl: "Gríšo, přijď mi pusť bublínky. A přines mi nějakou ovocnou šťávu, poslouchej, mám chuť na grapefruit."

Netrvalo ani dvě minuty a vešel hubený muž v neposkvrněné bělostné livrejce, ohleduplně za sebou zavřel dveře a v hlubokém předklonu setrval, dokud si on nezahlaskal. Vzápětí přistoupil ke stěně s vestavěným zařízením a zdvořile se zeptal: "Jaký program si přejete, Michaila Sergejeviči?" "Nastav mi dvojku," řekl. "Na pět minut, to stačí. Já se dneska dlouho máchat nebudu."

Pod tělem a za zády mu zabublaly gejziry, perlívá a jemná, malinko lechtající masáž. S požitkem natáhl nohy a napil se vychlazeného džusu.

"Přejete si, abych tu už zůstal, Michaila Sergejeviči?"

"Ne, ne, to je v pořádku. Nech mě o samotě. Mimochodem, co dělá Raisa Maximovna?"

"Už je v ložnici, ale ještě stále svítí. Mám jí něco vyřídít, Michaila Sergejeviči?"

"Ne, ne, jdi už."

Bez námahy se vrátil k předchozím myšlenkám. Situaci má plně pod kontrolou, dá se říci, že v tuto chvíli vítězí 10 : 0. Je v lidské povaze, že když třeba fotbalové mužstvo bude vyhrávat tak obrovským rozdílem, hráči poleví a nikdo je nepřiměje, aby do hry dali všechno, aby bojovali jako o život. Už před mnoha lety si předsevzal, že ve své politické kariéře tento psychický zákon zlomí. A dokázal to. Mnohokrát. Předvídavě, obezřetně a nesmlouvavě odstranil nejen ty, kdo mu v choulavité situaci ještě mohli vstřílet gól, nýbrž i daleko později, kdy už vyhrával 5 : 0, chtěl 10 : 0, 20 : 0, 30 : 0. A protože nikdy nepolevil, přinášelo mu to výsledky, z hlediska okolí možná podivuhodné triumfy, ale z jeho pohledu zákonitě úspěchy. Zkrátka, není nic nebezpečnějšího než se opájet mocí. A podle toho bude postupovat také teď. Hned zítra zadá úkol svému právnímu poradci: formu-

FUORI!
Movimento di liberazione
OMOSESSUALE
federato al Partito Radicale

**V CONGRESSO NAZIONALE
SULLA SESSUALITA'**



ROMA 24-25 APRILE
ore 9,30
TEATRO ALBERICO (Via Alberico II n. 29)
23 APRILE ore 18 FESTA GAY

LA PARTECIPAZIONE E' APERTA A TUTTI

Per informazioni rivolgersi a:
FUORI - Roma - Via di Torre Argentina 16 - Tel. 6541732 - 6543371
FUORI - Torino - Presso P.R. - Via Garibaldi 13 Tel. 538566

Foto: plakátu Jiří Krupička

dění jeho novot celá neská, zko-prnělá a nejistá, nikdo nevěděl, jak se zachovat, každý se bál kompromitovat, pro případ, že by nový vůdce brzy padl. Ale brzy, velmi brzy je přesvědčil, že je opravdu silným vůdcem, který tu bude dlouho, a že je tedy žádoucí co nejrychleji přeběhnout pod jeho prapor. Potenciální soupeře hladce vyřídil, armádu a KGB předal lidem, kteří na něco takového nemohli ani pomyslet a tudíž by nikdy neměli zapomenout, komu vděčí za své zázračné povýšení. Stranický aparát zčásti vyměnil, zčásti infiltroval novými lidmi, a hlavně mu na všech úrovních přidělal soupeře a konkurenta - sověty, jejichž nejvyšším šéfem je ovšem zase on. Nikdo před ním, ani Stalin, nezkonsolidoval svou pozici tak rychle. Nikdo neprosadil tolik v tak krátkém čase. Nikdo si nedokázal získat kapitalistický svět jako on. Nikdo z těch, kdo zde vládli před ním, neměl dostatek představivosti, síly a odvahy, aby zvolil tak originální a účinnou cestu jako on. Nikdo. Nikdo. A to ještě není nic proti tomu, co dokáže v následujících dvaceti letech. Celý svět si myslí, že Gorbačov bude mít plně ruce práce, aby své obrovské impérium vůbec udržel pohromadě a že se komunismus potýká s neřešitelnými rozpory. Je moc

lujte co možná nejobecněji návrh nového paragrafu trestního zákoníku, který umožní soudit a trestat za nepřátelství vůči perestrojce. Je ovšem nutné formulovat nový zákon velmi opatrně a delikátně, kvůli cizíně. Musí se v něm operovat hlavně tím, že návrat ke starým formám je nežádoucí, proti zájmu lidu a v rozporu se všelidskými zásadami. Nomenklatura to pochopí, byla na hrozby vždy zvyklá, tak proč se tohoto užitečného principu zříkat? Trest bude v záloze, pro případ, že by selhaly nebo nestačily metody politické, a každý funkcionář bude vědět, že past je kdykoliv připravena, že stačí jen trochu uhnout. Až dosud střední a hlavně nižší články spoléhaly na to, že perestrojka je záležitost kremelských špiček, a že se nic nejl tak horké, jako se upeče. Tak teď uvidí.

Automat vypnul vzduchové proudy a hladina se uklidnila. Ještě chvilku seděl, ale když zjistil, že ho koupel už neosvěžuje, rozhodně se zvedl, zabalil se do nachystané vyhřáté osušky a znovu přistoupil k zrcadlu. Boční zrcadla mu nabídla profil zprava i zleva, jen tak z rozmaru pohnul jejich křídly a získal detailní obrazy své hlavy z nezvyklých úhlů. Posunul je ještě více a vyvolal známý, ale stále fascinující efekt - viděl svůj věrný odraz a vedle toho zmenšeninu, vedle pak úplnou miniaturu, na níž se daly sotva rozeznat obrysy, ale v ní byla obsažena ještě menší miniatura a tak donekonečna. Na těchto zrcadlech by se člověk mohl leccemu přiučit, ovšem kdyby chtěl a věděl, jak na to, například tomu, jak lze rozmanitě odrážet realitu, od prosté až po nesmírně komplikovanou reflexi - zkrátka,

takto by mělo vypadat myšlení politika nové generace.

Byla by to nedocenitelná výhra dokázat takhle myslet - bez emocí, prostorově, vždy v přesných proporcích. Jenže člověk by musel být mimořádně odolný také jinak aby z těch průsečíků perspektiv a lomených odrazů nedostal závrať. Opravdu, závrať, rychle odtrhl oči a zadíval se na strop. Ale obraz ho pronásledoval, měl přítom pocit, který už jednou zažil, bylo to při ukázkovém letu v akrobatickém letadle, kdy pilot zapomněl - či možná nezapomněl - , že má s sebou oficiálního hosta a zavedl letadlo do děsivého vrutu při letu střemhlav. Jenže tehdy to bylo mnohem, mnohem horší, vzpomněl si už klidněji a odhodlaně se podíval znovu do zrcadlového panoptika. Kdysi, na samém začátku šedesátých let se s Raisou miloval v Moskvě ve vypláčeném bytě jednoho nadějněho stoupenice šelepinské kliky, ten světlák měl v ložnici podobnou soustavu rafinovaných zrcadel. Co tehdy Chruščov, Selepin nebo Brežněv věděli o ctižádostivém tajemníku ze Stavropolu?

Vypláchl si ústa, pomalu odkládá pohár a díval se, jak detaily jeho těla opakují ten pohyb, ubíhající do nekonečných odrazů zrcadlového trychtýře. Takhle nějak opakují jeho gesta a slova statisíce bezejmenných kariéristů, kteří se zatím dostali jen na první stupínek nomenklaturního žebříčku. Zápál pro perestrojku, to je jejich hlavní výzbroj, přelom starého a nového, to je jejich největší šance, cožpak Gorbačov nevolá po omlazení vedoucích stranických kádří? Zasmál se. Každý z nich je přesvědčen, že je řeč právě o něm, každý se tváří,

že by pro perestrojku dal život, jen mi, soudruzi, dejte příležitost! A někteří jí také dostanou, to je přirozené a nezbytné, jeho plány vyžadují, aby měl mezi kádří ty, kdo už byli odchováni perestrojkou, aby jí mohli dále sloužit. Ale ani on, Gorbačov, nemůže mít nad těmito kádří kontrolu, a ani on, při veškeré své moci - nebo snad právě kvůli ní - nemůže tyto lidi vybírat osobně. Takže tam někde, hluboko dole, se už teď připravuje jeho budoucí nástupce, pokorný, neúnavný, obětavý, planoucí jako pochodeň a chladně promyšlejší zteč další mety. Bude mu to trvat léta, než se dostane mezi oblastní nomenklaturu, pak další léta, než se vypracuje do popředí v některé z republik, a znovu mnoho let v Moskvě, u podnoží trůnu, na němž bude ještě stále sedět on, Michail Gorbačov, možná už osmdesátiletý, jako starý všemocný orel. Nikdo z žijících lidí nebude schopen ho ohrozit, ale v osmdesátí se už zpravidla umírá, takže jednoho dne bude muset odejít také on. Ale už dlouho předtím, vlastně před jeho očima, se bude složitě manévrovat a intrikovat, aby si zúčastnění zajistili nejvýhodnější pozici po jeho skonu. On přitom nezůstane stranou a určitě si zvolí následníka, možná že to bude právě ten mladý komsomolec, který dnes získal svou první veřejnou funkci. Ale ještě nedozní smuteční pochody a špička nomenklatury už bude navzájem válčit, jako havrani, kteří našli kus masa, který je příliš velký, a který nikdo z nich nedokáže zhltnout celý, budou si ho vzájemně trhat od zobáček, škrbat všemi silami a mávat křídly, u těm druhým nahnali strach. A co pak? Obrovská architektura, kterou vybudoval a kterou pečlivě vyvažoval svou autoritou, se okamžitě zhroutí. Nomenklatura bude žádat svá práva zpět a čerstvý následník jí bude muset vyhovět. A najednou se ukáže, kolik nepřátel nomenklatura vlastně má, doma i v cizině, následník bude muset přijít s radikálním programem, bude muset jednat rychle a razantně, aby neztratil iniciativu. S námahou situaci zvládne, obnoví pořádek a zkonsoliduje moc a všechno své roztrpčení a strach z ohrožení, do něhož se celá nomenklatura dostala, vylíje na něho, kdysi obdivovaného a milovaného Gorbačova. A poněvadž nedokáže vládnout jako on, uchýlí se k brutální síle, k represím a otevřenému teroru, aby neposlušné vyděsil a paralyzoval. Tisíce budou popraveny, milióny skončí v pracovních táborech a stamilióny budou vystaveny ideologické palbě, noví vládcové budou vypalovat rány velmi hluboko. A on? Posmrtně vyloučen ze strany, zpopelněn a rozptýlen, aby nikde nezůstal ani jeho hrob, poplíván a proklet jako revizionista a utajený agent imperialismu (proto ho Západ tak velebil). A jeho epitaf? Voluntarista, který se proradně hlásil k Marxovi a Leninovi, ale jejich epochální dílo systematicky jen špinil a podřýval, jenže socialismus dokázal svou životnost a nakonec triumfoval.

Ale proč právě teď myslí na smrt? A proč se má zabývat ještě tím, co bude po jeho smrti? Nejspíš asi proto, že je opravdu politikem nové generace a všechny problémy promýšlí do strašné, přímo nelidské vzdálenosti. A možná také proto, že by si přál, aby scénář jeho konce vypadal jinak, že by chtěl, aby jeho nástupci respektovali jeho dílo a jeho závěť. Ale něco takového nedokázal a nedokáže žádný ze sovětských vůdců, absolutně nikdo, ani on ne. Je to prostě osud diktátorů, s tím se nedá nic dělat a je tedy zbytečné o tom přemýšlet a plýtvat silami.

Zapnul si poslední dva knoflíčky nového saténového pyžama a důstojným krokem vyšel z koupelny.

Nemovitosti v Československu

informace o podmínkách pronájmu a koupi domu a bytu Vám zašle a na Moravě vše zprostředkuje:

REALITY

Ing. Jiří Pelánek, M.Pujmanové 18, 602 00 Brno, ČSFR

QUICK-BOOKS

Všem zájemcům ze zahraničí o českou a slovenskou knižní produkci státních i soukromých nakladatelství nabízíme rychlou zasilatelskou službu. Nevíte-li, které knihy v současnosti vycházejí, napište okruh svých zájmů, zašleme Vám seznam všech dostupných publikací.

Nezávazně nabízíme sehnání knih, které vyšly v minulých letech a jsou vyprodané.

Objednávky na adrese: QUICK - BOOKS

P.O. Box 80
100 08 Praha 10

Respektovat blbost druhých

(Interview s hercem
Milošem Kopeckým)

Mohl byste stručně vylíčit historii vašich titulů? Říká se, že jste nikdy žádný nechtěl. "Před jmenováním národním umělcem prosil jsem na kulturní sekci ÚV KSČ, abych tímto titulem nebyl obdarován. Nechtěje zavádět na ÚV KSČ debatu z oboru estetiky a etiky, argumentoval jsem především tím, že po mém účinkování v pořadu o emigrantech si to veřejnost spojí jako příčinu a následek, což nikomu nevymluví a budu do penze zdiskreditován. Přítomní byli: Jan Fojtík, ministr kultury Klusák, Miroslav Müller, Josef Havlín. Mohou to dosvědčit."

K tomu, abyste ty tituly odmítl, jste neměl dost odvahy?

"Odvaha není správné slovo. Nepovažoval jsem to za rozumné. Jediný výsledek by byl, že bych sobě uškodil, aniž bych čemukoliv nebo komukoliv i jen v nejmenším prospěl."

Ze stejného důvodu jste neodmítl účinkování v pořadu o emigrantech?

"To je zcela jiný případ. Na otázku (mimořádně hloupou to otázku), proč jsem dělal tzv. pořad o emigrantech, je možno odpovědět velmi zjednodušeně, ale krátce holou větou. Ze strachu."

Co jste zažil potom, jak reagovali kolegové herci?

"Různě. Jak kdo. Někteří to ignorovali, jiní naopak mně okázale dávali najevo své pohrdání. Bylo to velmi pikantní, protože od podobné nabídky a před dilematickou situací byli uchráněni právě mnou. Já byl ten beránek snímající hříchy; volba Československé televize nebyla náhodná. Právě v té době, tj. momentálně jsem byl na vlně nejvyšší popularity a oblíbenosti pro roli dr. Štrosmajera v Dietlově seriálu Nemocnice na kraji města. Jen proto nebyl před touto volbou - "přijmout, či odmítnout" - postaven žádný z mých kolegů."

Ještě bych se vrátila k té předchozí odpovědi. Jednak proč hloupá otázka, jednak z jakého strachu? Co by se vám jako šedesátiletému miláčkovu národa mohlo stát?

"Hloupá otázka je to proto, že každý aspoň průměrně inteligentní člověk musí si vše kolem sám snadno domyslet a nepotřebuje se ptát. "Miláček národa" či "nemiláček" jsou velmi nespolehlivé nálady. Lid, jak známo, je velmi snadno ovlivnitelný a s názorem na nějakou věc, zvláště tak subtilní, je velmi rychle hotov. Rozhodují u něj pouze emoce, dojmy a afekty a ty si pak dodatečně "racionalizuje". Týž dav, který vás jednoho dne nese na ramenou, provoláváje slávu, vás může druhého dne všet na nejbližší lucernu."

Čeští a slovenští středoškoláci do USA

A.I.S.E. (American Intercultural Student Exchange, Inc.) se sídlem v Lo Jolla, California, je nadační organizace s patnáctiletou tradicí, která má zastoupení ve 32 zemích západní Evropy a Asie, od loňska i v Jugoslávii a Maďarsku. Zabývá se umísťováním středoškolských studentů na jeden školní rok ve všech státech USA. Studenti žijí v amerických rodinách s dětmi stejného věku a navštěvují high school.

Letos otevřela A.I.S.E. zastoupení v Československu, takže po prvé ve školním roce 1991-1992 bude tato příležitost poskytnuta i našim středoškolákům. Hlavní akademická kritéria jsou dobrý prospěch a alespoň základní znalost anglického jazyka. Dále musí studenti již navštěvovat střední školu a nesmí být v současné době v posledním ročníku (15-17 let).

I když náklady spojené s pobytem jsou v průměru o třetinu nižší než v ostatních zemích, budou v současné době největším limitujícím faktorem. Cena, kterou si účtuje organizace A.I.S.E. na kvalifikování, umístění a dohled nad studenty, je 2 560 dolarů (včetně zařizování vízových a cestovních formalit). Studenti si také musí hradit cestu (odjezd i příjezd je hromadný s doprovodem) a měli by mít minimální doporučené kapesné.

Je možné, že mnoho z nás má v Československu mladé příbuzné nebo přátele, kterým bychom mohli tuto jedinečnou příležitost finančně umožnit. Pro letošní rok máme umístění pro 150 československých středoškoláků a doufáme, že s vaší pomocí pojedou nakonec všichni. Víme, že se nejenom naučí perfektně anglicky, ale bude to pro ně investice na celý život.

Zájemci v Československu si mohou napsat o podrobné informace a veškeré formuláře do 10. května na adresu:

Americká kulturní výměna (A.I.S.E.)
Radnické schody 5
110 00 Praha 1 - Malá Strana
FAX 534735

"A čeho jsem se bál? Že pozvolna nebudu mít práci. V rozhlasě, televizi, filmu. 7 divadelní gáze nemohu být živ. A vzhledem k věku a k tomu, jaký jsem, se mi nechtělo ani k lopatě, ani do sklepa k uhlí."

Jak reagovali kolegové herci na projev na sjezdu ŠČDU v roce 1987 v porovnání s projevem o emigrantech?

"Nesrovnatelně. Téměř všichni s nadšením."

Byl jste rád?

"Ani rád, ani nerad. Předpokládal jsem to a díval se na to
a) shovívavě, b) s mírným pohrdáním."

Proč jste ten projev pronesl?

"Protože jsem sám pro sebe, před sebou a kvůli sobě musel. Pro mne to byla očistná lázeň a jistý druh sebevykoupení nemající s tzv. odvahou či tzv. statečností vůbec co dělat."

V tom projevu jste řekl: pracuji pro lid a v posledních důsledcích i pro jeho nejcennější společný statek, pro socialismus. Jaký je váš vztah k socialismu?

"Konkrétně prosím: k jakému socialismu. Nejprve bychom si museli vyjasnit, co tím slovem rozumíme."

Tam jste to taky nespécifikoval.

"Tam toho nebylo zapotřebí. Mluvil jsem ke shromáždění, které jednoznačně slovem "socialismus" rozumělo stalinské pojetí toho slova. Můj projev byl, jak ani jinak nebylo možno, oportunní. Byl to politický čin. Politika však není leštění a pulirování zásad do nejvyšší skvělosti, ale praktická činnost podobající se leckdy houževnatému a nezábavnému vrtnání dřeva."

Když jste tedy řekl, že pracujete pro lid a pro socialismus, jak jste to myslel?

"Tak, jak jsem to řekl. Pro lid pracuji tak jako tak, ať chci či nechci, "pro socialismus" byla právě jedna z těch oportunních úliteb bohům..."

Radka Piroutková

(Československá televize - č. 48/2. 12. 1990)

Syndrom cizího přízvuku

Pacient z Baltimore, který dostal záchvat mozkové mrtvice, začal náhle mluvit anglicky s cizím přízvukem, který se podobal nejvíce skandinávskému. Přitom tento pacient předtím nikdy norský ani švédsky nemluvil.

Nejprve se mu jeho nový způsob řeči zalíbil. Prohlásil, že s tímto přízvukem bude přitažlivější pro ženy. Do šesti týdnů po mozkové mrtvici však jeho cizí přízvuk zmizel, a pacient nakonec byl rád, že opět mluví jako Američan. Asi za tři a půl měsíce mluvil zase jako rozený obyvatel Nové Anglie.

Toto není ojedinělý případ. Tzv. syndrom cizího přízvuku (foreign accent syndrome) je poměrně vzácný, ale doprovází občas poruchy mozkové činnosti, způsobené mozkovým krvácením nebo úrazem hlavy. Tuto pacientůva začnou najednou mluvit, jakoby byli rození Italové, Španělé, Skoti, Irové nebo Němci.

Lubomír Kundrát

MOWNEX

NABÍZÍ ČESKÉ FILMY
NA VIDEOKAZETÁCH
VHS NEBO BETA

CENA FILMU VČ. KAZETY
\$ 27.95

156 McKenzie St.
Winnipeg, Manitoba
Canada R2W 5A2
Phone (204) 582-3336

Informační sumář

Domnívám se, že mnohým nám v emigraci chybí pravidelný zdroj informací o současných dějích v Československu. Problém neřeší články v krajaných časopisech, občasná zaslání novin nebo odběr novin ze "staré země" jednou týdně - takové informace jsou někdy nesrozumitelné, protože chybí souvislost.

Nemám tušení, s kolika odběrateli by bylo možno počítat. Bylo by nutno rozeslat ukázkové číslo na mnoho adres. Dnes existují techniky ("desktop publishing") umožňující malý náklad s poměrně jednoduchým vybavením.

Velmi ocením informace nebo ukázkové číslo, jestliže něco podobného už existuje.

D. Soudek, Kanada

Krajanům z Volyně

Díky opětovnému nastolení demokratického řádu v Československu vznikly podmínky příznivé pro ustavení účelné asociace volyňských Čechů, jejímž posláním by bylo zabývat se jejich nynější problematikou.

S ohledem na dlouhou dobu od repatriace volyňských Čechů a na změněné celkové podmínky nebyl sice obnoven jejich původní svaz, který vyvíjel záslužnou činnost v poválečném období, avšak ustavilo se v České republice Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel.

Je to dobrovolná organizace, která sdružuje Čechy narozené na historickém území Volyně a v dalších oblastech Polska a SSSR a jejich potomky, a dále přátele těchto Čechů usídlené v Československu i v zahraničí bez ohledu na jejich státní příslušnost.

Hlavní cíle Sdružení jsou:

1. Doplnovat dějiny volyňských Čechů z jejich života v Polsku, SSSR a po repatriaci v ČR, zejména o údaje, které byly za komunistického režimu tabuizovány.
2. Organizovat semináře, sympózia a různá setkání svých členů podle zájmových skupin.
3. Shromažďovat historické materiály a trojrozměrné exponáty pro zřízení stálé expozice o životě a dějinách volyňských Čechů v některém muzeu v České republice.
4. Spolupracovat s českými menšinami v zahraničí.
5. Poskytovat všem zájemcům informace o bývalé české menšině na Volyni.
6. Řešit podle potřeby různé aktuální problémy.

Obracíme se na všechny volyňské Čechy žijící v zámoří a na jejich přátele, aby se stali členy Sdružení a aby podle svých možností přispěli aktivně k rozvoji jeho činnosti. Uvítali bychom, kdybyste nám pro muzejní účely mohli zaslat některé fotografie, dopisy, smlouvy a jiné doklady (fotokopie) vztahující se k životu Čechů na Volyni nebo v nové vlasti. Budeme vděční všem, kdo nám pošle náměty na zaměření či rozšíření činnosti organizace a zejména nabídky ke spolupráci při jejím rozvíjení. Žádejte přihlášky o členství ve Sdružení!

Prof. ing. Miloslav Šatava
předseda Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel
Třeboňská 251/3
140 00 Praha 4
Czechoslovakia

Strana zelených, volby a malé město

Jsme město malé, trochu přes pět tisíc obyvatel a tak v měřítku USA docela mrňavé, ale úhledné a založené před sedmi sty lety. Horažďovice leží na řece Otavě, kousek od Šumavy a mají své starosti jako všechna města. A mají taky svoji Stranu zelených, která vznikla v obci právě před rokem odštěpením od Občanského fóra. A ta má rovněž své starosti a není jich málo. Začalo to všechno již před prvními volbami, kdy jsme se dostali až na 20 % hlasů se svým kandidátem do České národní rady a pak jsme se smutkem koukali, jak ve státním průměru to Zelení prohráli a náš nezávislý kandidát - mimochodem z OF - se nikam nedostal. Ve druhých, komunálních volbách, už nás žádný státní průměr nemohl ovlivnit a tak jsme doufali, že někdo z nás se do městského úřadu dostane a s touto nadějí jsme také šli ke kulatému stolu s OF a dalšími stranami.

A jak dopadly komunální volby? Po všech přepočtech získala koalice OF 7 míst, o ostatní se rozdělily zbylé strany a Zelení získali dva mandáty, takže jsme byli zcela spokojeni, protože v koalici bychom byli pravděpodobně neměli žádný. Navíc z našich řad je místostarosta. Myslím si, že naši občané byli velmi rozumní, účast ve volbách byla 86,2 procent (tedy vysoko nad celostátní průměr) a v městském zastupitelstvu nemá nikdo nadpoloviční většinu.

Volby na malém městě mají zcela jiný charakter než ve velkých celcích, my se prakticky všichni známe a ani velkorysá volební kampaň nedokáže přesvědčit lidi, že člověk, který se jim nikdy nelíbil, se jim má najednou líbit. Volí si svého kandidáta a ne anonymní jméno.

A co nyní Stranu zelených čeká? Jsme sice třeba proti severním Čechům v relativně dobrém ovzduší, ale to jen do té chvíle, než začnou topit kamny na uhlí v rodinných domcích, v tom okamžiku se nad město vznese oblak kouře. Začali jsme s plynofikací, ale zdaleka není ještě ani v polovici. Našími dvěma největšími problémy jsou čistota řeky Otavy a ukládání domovních odpadů.

Řeka bývala kdysi dávno nazývána zlatonosnou a ještě před čtyřiceti léty, kdy jsem se sem přistěhovala, žily v řece perlorodky. Dnes jich několik živoří na jednom ramenu řeky a ochránci přírody jich většinu přestěhovali do horních úseků řeky, kde se jim lépe daří. Několikrát v řece zahynuly ryby, o racích již nevíme, jak vypadají a hlavně viníkem je sušické Solo, továrna na zápalky a dřevodesky. A naše město nemá čistící stanici a všechny odpady jdou buď přímo nebo u nové zástavby přes septiky do řeky. Voda v ní není vhodná ani ke koupání a přitom další města - jako Strakonice a Písek - jsou na ni odkázány odběrem na pitnou vodu. Čistící stanice pro Horažďovice se plánuje od roku 1954, ale obávám se, že nynější náklady ve výši 70 milionů korun budou pro nás nedostupné. A tak jsme se spojili Zelení z měst na řece, bez ohledu na okresní či krajské hranice, do Prácheňských zelených a budeme se snažit pro řeku udělat, co bude v našich silách, aby ten měsíc nad řekou v Písku (pamatujete si Fraňu Šrámka?) se mohl zrcadlit v čisté vodě.

Pro komisi životního prostředí je připraven druhý problém - co s odpadem. Všech-

ny možnosti ukládání jsou v okolí vyčerpány, spalovnu stavět nelze, v dosažitelném okolí žádná není a odpadů je moc.

A to je jen část starostí, které teď nové zastupitelstvo má, jako ekolog se nebudu šířit o ekonomických problémech. Ale nedomnívejte se, že chceme naříkat, věděli jsme dobře, do čeho jdeme, když jsme si psali svá jména na kandidátku a tak nám tam daleko za mořem držte dál palce, abychom těch 40 let brzy smazali i z našeho malého města.

Daria Hlavsová-Koenigsmarková, Československo

Co kdo chtěl a nemusel

(Západ č. 6, vyjádření ministra zahraničí ČSFR)

Kdo nechtěl odejít, nemusel.

To je pravda, i když sdělení toho moc neříká.

Řeknu-li, že kdo nechtěl pít pivo, nemusel - sdělím přibližně totéž.

Zkusme však ve hře pokračovat.

Kdo nechtěl vstoupit do KSC, nemusel.

Kdo nechtěl volit, nemusel.

Kdo nechtěl podepsat chartu, nebo anti-chartu, nemusel.

Kdo nechtěl do vězení, nemusel.

Kdo nechtěl být topičem, nebo metařem, nemusel.

Kdo chtěl cestovat, nemusel.

Kdo nechtěl být členem Svazu, nemusel publikovat.

Kdo nechtěl lhat dětem, nemusel učit.

Kdo nechtěl chodit do kostela, nemusel.

Kdo nechtěl poctivě pracovat, nemusel.

Kdo nechtěl v exilu vydávat knihy a časopisy, nemusel.

Kdo nechtěl přijmout své autorské honoráře, nemusel.

Kdo tím nechtěl podpořit vydání knih kolegů v Čechách na západě, nemusel.

Kdo se nechtěl upravit na západě, nemusel.

Kdo se nechtěl upravit v Čechách ("pracovní knížka" KSC), nemusel.

Kdo nechce tvrdit, že každý komunista je špatný člověk, nemusí.

Kdo nechce věřit, že každý nedostatečně pronásledovaný emigrant je mizera, nemusí.

Kdo nechce vidět věci z nadhledu, nemusí.

Kdo nechce vinit režim za svůj odchod, nemusí.

Já jsem například tomu režimu za svůj odchod velmi vděčný.

A hlavně a především: nemusela být tak zvaná perestrojka (nyní perestrelka) a pak jsme se o tom všem nemuseli vůbec bavit.

Ivan Kraus

Pocit pospolitosti

Měla jsem v úmyslu zrušit předplatné, ale tak nějak se necítím dobře s tím rozhodnutím. Provázeli jste mě dlouhé roky a i když mnohé články mě nezajímají, cítím se Vám zavazovaná za to co jste mi celé roky dali. Pocit pospolitosti, soudáležitosti.

Proto tady zasílám peníze na předplatné ročníku 1990 a 1991.

Jana Singer, Izrael

Premiéroví P. Pithartovi

Vážený pane ministerský předsedo, děkuji mnohokrát za srdečné blahopřání k mému rehabilitaci.

Váš dopis ovšem není osobní. Je adresován všem šťastnějším, jejichž případy byly jasné a kteří byli rehabilitováni mezi prvními. Pokud vím, jde zhruba o půldruhého tisíce z několika desítek tisíc bývalých politických vězňů.

Samozřejmě velmi oceňujeme snahu vlády o rychlou pomoc v nynější obtížné ekonomické situaci.

Jde mi ale o formulaci dopisu, jehož originál - a nepochybuji, že v nejlepším úmyslu, jste podepsal. V textu se mluví o "újmách, které jsme utrpěli nezákonnou vazbou a vězením."

Po pravdě řečeno, původně jsem zamýšlel nezaobírat se veřejně problémem, který mne - a mnoho mých spolupostížených rozčítuje. Ale - byl jsem osloven...

Jde mi o následující: My všichni; tedy bývalí političtí vězni komunistického režimu cítíme, že celá procedura tzv. rehabilitace je od samého začátku zcestná. Podle tehdejších zákonů jsme byli stíháni za nepřátelskou činnost a podle tehdejšího práva. Je naší výsadou a hrdostí, že jsme od prvopočátku stáli v odporu proti třídnímu teroru.

Svoje tvrzení podepřu hned dvěma citáty ze závažných dokumentů, uznávaných v celém civilizovaném světě. Americké Prohlášení nezávislosti říká: "Jestliže dlouhotrvající zlořády a uzurpace moci, sledující stále tyž cíl, svědčí o plánu porobit lid absolutní krutovládě, potom má lid p r á v o , potom má lid p o v i n n o s t , svrhnout takovou vládu..."

Druhý, stejně závažný a stále platný dokument, Charta o lidských právech zase praví: "... jestliže člověk je donucen utéci se - když vše ostatní selhalo - k odboji proti krutovládě a útlaaku..."

Je zcela zřejmé, že oba výše uvedené citáty se týkají právě té skupiny československých občanů, která se hned po komunistickém puči postavila na odpor. Vědomě a oprávněně.

Válka má jednu, byť nepodstatnou, výhodu: Kulka si nevybírá. Likviduje blbce a zbabělce, stejně jako hrdiny a lidi inteligentní. V opačném případě, jak jsme již dvakrát zažili v naší moderní historii, je popravována, jde do kriminálů a do exilu, elita.

Po skončení prvního a druhého odboje nikoho ani nenapadlo pátrat, proč kdo byl ve vězení, kolik který legionář, letec, voják z Východu nebo Západu pobil nepřítel. V odboji třetím, kdesi kdosi nás "rehabilituje", počítá odsezené roky, a naopak sráží roky tím nejodvážnějším, kteří se postavili na odpor nepříteli se zbraní v ruce.

Co stojí vlastně rok života, prožitý v otroctví? Jakou cenu má lidský život? Máme v našich řadách případy, že někteří "rehabilitováni" by měli jít ještě nějaký ten rok "dosedávat".

Vtírá se tu neodbytná otázka: Kdo koho má vlastně rehabilitovat? Uvedu příklad: Státní soud mne v roce 1949 odsoudil na doživotí za velezradu a vyzvědačství. Odseď jsem téměř patnáct roků a byl jsem v listopadu 1990 plně rehabilitován.

Ještě deset měsíců před zhroutilím komunistického režimu u nás, 20. února 1989 řekl A. Dubček v Bratislavě novinářům o K-231 a KANu... "ovšem v těchto organizacích nebyli jen lidé jako Rambousek a Ivan Sviták. Naopak, bylo tam mnoho čestných a loajálních občanů..."

Tím je tedy řečeno, že v očích pana Dubčka jsem člověkem nečestným a neloa-

jálním. Tento dnes vážený občan, kterému kdysi v KGB říkali lichotivě "náš Saša", jak uvádí vedle jiných zajímavých podrobností kniha "KGB - Inside story", a který spolupodepsal tzv. "moskevský protokol", zaručující mimo mnoho jiného "dočasnou pomoc" Sovětů, je dnes předsedou parlamentu - a jsem již za velezradu rehabilitován!!

Vynořují se starosti, jak a čím zaplatit nepředstavitelné škody na majetku, jak vyrovnat dluhy postiženým, způsobené režimem.

Pane ministerský předsedo - víte sám lépe, než kdokoliv z nás, co stála, stojí a bude stát "bratrská výpomoc". Jde o astronomické částky, které zkonfiskovala, nakradla za 40 let komunistická strana. Bylo by jen logické, aby rehabilitace (jak se tomu říká) byly hrazeny z těchto zdrojů.

Vrběčtí, Kojzarové, Minařiči a ostatní kolaborantská novinářská spodina spokojeně vegetuje v dnešní demokratické společnosti, zatímco někteří z nás a někteří jen částečně - jsou rehabilitováni.

Potíž je ovšem také v tom, že nejmladší z nás jsou šedesátníci. Celou dobu žijí ve stínu. Pod zákonem; s žebráckými výděly a důchody. Na rozdíl od vyšetřovatelů, soudců, prokurátorů a vězňů tehdejšího režimu.

Není divu, že dnes, zkrúšeni stářím a nemocemi, čekají - a to právem - bývalí političtí vězni na materiální zlepšení své neutěšené situace.

Morálně - máme všichni plné právo být uznávanými příslušníky Třetího, protikomunistického odboje. Příliš mnoho mrtvých a pronásledovaných vás, kteří dnes řídíte a vedete tento stát, zavazuje.

Osobně - vážený pane ministerský předsedo, proti Vám nic nemám. Naopak: přeji Vám mnoho úspěchů v nesnadné a odpovědné práci na obnově demokratického státu, kterou jsme my před více jak čtyřiceti lety začali.

Se srdečným pozdravem

Ota Rambousek

Exilová žurnalistika

Výrok prezidenta Havla o "pokleslé exilové žurnalistice" (Západ č. 6, říjen 1990) si pan Arnošt Wagner vysvětlil mylně. Tímto výrokem nebyla míněna k v a l i t a žurnalistů emigrantského tisku a jeho dopisovatelů, ale o b s a h jejich příspěvků.

Po radikálních politických změnách v republice v listopadu 1989 se nad národem zde i za hranicemi přelila vlna nadšení. S osobou prezidenta Havla se Československu otevřela Evropa. To je neodiskutovatelné. Význam Charty 77 oficiálně zanikl a zůstalo jen dědictví v některých lidech s ne zrovna dobrou politickou minulostí, kteří zůstali v okolí prezidenta. V tom, bohužel, se neprojevila prezidentská rozhodná a nekompromisní ruka. Ale to je jeho problém a není úmyslem tohoto příspěvku se touto otázkou zabývat.

Sešel se ale rok s rokem a člověka udívá, jaká je reakce na změny jak zde mezi lidmi, tak v emigrantském tisku. Poukazuje se na vývoj velmi negativně. Asi se čekalo, že demokratizace všechno vyřeší - osobní a rodinné problémy, privatizaci, vstup do Evropy, finanční otázky a problémy, neshody - prostě všechno - a hned. Ale nestalo se tak ani se stát nemůže. Naopak - ceny se zvýšily, nezaměstnaných přibývá, napětí roste; a co je nejhoršího, těchto těžkostí šikovně, nenápadně využívají "staré struktury", kterým se to velmi hodí.

Vzhledem k uvedeným faktům si myslím, že příspěvek pana Arnošta Wagnera byl psán poněkud z jiného stanoviska, nežli prezident republiky svým výrokem mínil. Znovu podtrhuji: nejednalo se o kvalitu autorů, ale o obsah jejich článků. Negativním pohledem na dnešní situaci zde bez pádného zdůvodnění "proč", se nikomu nemůže - a hlavně ne naší práci zde.

Jozka Staněk, Československo

Studentka teologie z Čech, která se chce naučit anglicky, nabízí výměnný pobyt v rodné pro zájemce o češtinu.
Eva Cihlářová, Nálepkova 2240, 440 01 Louny, ČSFR

18-letí studenti si chtějí dopisovat v angličtině.
Adresy: Bruno Stoček, Slévárenská 608, 541 01 Trutnov, ČSFR
Jiří Ryba, Dělnická 321, 541 01 Trutnov
Lukáš Odl, Rudé Armády 401, 544 01 Dvůr Králové

Mgr. Eliška Kotrbová-Wagnerová
advokátka České advokátní komory
právní porady, zastupování, obhajoby.
Kancelář v Kanadě a v ČSFR
Adresa:
RR 1, KARS - Ottawa
Ontario K0A 2E0
Tel.: (613) 692-1082

PRAŽSKÉ UZENÁŘSTVÍ
364-1787
638 QUEEN ST. W
TORONTO M6J 1E4



• PRAŽSKÁ ŠUNKA
• PRAŽSKÉ UZENINY
• MASO JA JAKOSTI
• DENNĚ ČERSTVÁ,
CHUTNÁ ŠIDLA A
CUKRAŘSKÉ VÝROHKY

Zajímavé čtení

Šťastnou cestou se mě do rukou dostalo 4. číslo časopisu Západ. Děkuji za hezké a zajímavé čtení. Velmi se mě líbil příspěvek S. Reiniše Syndrom Měsíce nad řekou, mrazení a vzpomínku na doby nedávno minulé vyvolal příspěvek Oty Rambouska a Jiřího Wonky. Aktuální právě dnes byla pro nás reportáž Arnošta Wágnera Liga a její hokejista, která poodhalila zákulisí slovenského separatismu. Věřte, že jsme z toho smutni. O to povzbudivější bylo vtipné a milé interview se Zdenou A Josefem Škvořeckými po jednadvaceti letech.

Pohlednice z Austrálie mě zavedla do "země budoucnosti", kde už také 40 let žije moje sestra. Pavlína Pilcová skutečně trefila do černého a Pohlednice z Austrálie vzbudila i zasloužené sympatie u našich krajanů v Sydney a okolí.

Milan Doucha, Československo

Nechutné příhody

Zaujal mě článek "A co tedy s Československem (S. Reiniš, č. 5/90). Je velmi strážlivý s nádechem optimismu, ale já ze svých dlouholetých zkušeností v Clevelandu (bašta separatistů) o kladném vyřešení silně pochybuji.

Co mě ale velmi zarazí - a co potvrzuje moje pochyby - je naprostý nedostatek odezvy v politických či kulturních slovenských vrstvách. Alespoň tak se nic nedočítám v Lidovkách - naopak jsou v nich kritické názory.

Maně si vzpomínám na svoje vojenská léta (prožil jsem tam 15. března 1939), na různé pro Čecha nechutné příhody, a ovšem nejvíce se mě dotklo, že slovenský šovinismus dokonce požadoval zábor slovácké části Moravy. Pocházím od Uherského Brodu a jistě pochopíte můj trapný pocit jako dobrého Čechoslováka.

Na druhé straně, když jsem po 15. březnu ze Slovenska odcházel, slovenský major (čsl. legionář) se s námi (byli jsme u praporu jen dva Češi) loučil s projevem, ve kterém nechyběly slzy. Ovšem můj osobní postoj není důležitý - poslední slovo patří domovu.

Bořek Kašpárek, USA

Přání brzkého vyzdravení

(Západ č. 6/90)

Veliká škoda, že interview Karoliny Zarzycké zbytečně sežrala skoro dvě stránky dobrého časopisu. Dvě stránky převážného blábolení Karoliny Z! Všichni stejně víme, že většina mladých v ČS je podstatně jiná, než "anarchistka" Karolína a že takových věčných bojovníků za "demokracii" se najde vždy pár v každé zemi. Zastavovat se nad jejím rozoumkováním nemá žádnou cenu, chce okolí imponovat - prosím. Jeden však čeká nekonečnou dobu na nový Západ, aby se dověděl opět něco nového a zajímavého a pak bác! Skoro dvě stránky jsou v čudu.

Prosím, příště zvolte někoho, kdo si tu čest být na stránkách Západu ("zbabělých" emigrantů a exulantů) opravdu zaslouží, nejenom proto, že dostal v bitevní vřavě po hlavě obuškem.

Karolíně Zarzycké přeji z celého srdce brzké vyzdravení a šťastný návrat domů do Československa.

Augustin Rehak, Kanada

Doporučení do voleb

Všichni, kdo sledujeme co se děje u nás víme, jak v naší vlasti zápolí s po-převratovými problémy. Za tolik let temna, nemáme u nás příliš mnoho vhodných lidí, kteří by se ujali vedení a dokázali vyklíkovat z této situace a přivést naši zem zpět do jakési světové úrovně podle dnešních možností, co nejdříve.

Proč takový člověk jako Vy, vzdělaný, s mnohými roky zkušeností tady, s objektivním přehledem dění u nás, a jak vím z Vašich článků, s upřímným vlasteneckým citěním, - proč Vy byste se nemohl postavit do čela při příštích volbách u nás?

Helena Jarolimek, Kanada

Pozn. M. Šuchmy:

Děkuji za doporučení. Myslím si ale, že v čele voleb by měli být kandidáti žijící v současném Československu

Poučné články

Domnívám se, že by některé Vaše články měly otisknout i naše noviny - Nežádoucí velvyslanec, Skandál v recepci, Bob Hurican versus Géza Včelíčka, jsou to velmi poučné články, i ostatní jsou velmi zajímavé, hlavně dopisy čtenářů, jinak situaci vidí profesionální novinář či politik a jinak to vidí obyčejný, řadový člověk.

Myslím si že změny u nás se dějí hlavně v Praze, ve městech či na vesnicích a toho zatím podle mě moc nezměnilo.

Miloslav Řípa, Československo

Ochrana přátel

Kdo si v říjnovém čísle 1990 "Západu" přečte instruktaž paní Swinkels-Novákové, tomu musí připadat doporučení redakce, vyzývající čtenáře, abonovat "Západ" i svým přátelům v Československu jako ironie. Autorka článku dochází po svých negativních zkušenostech k závěru, že návštěva Prahy je, až na pár výjimek zklamáním, a to ještě značně nákladným. Nepopírám, hotelů je málo, jsou drahé, seřnat v restaurantu stůl bez předchozí rezervace je skoro nemožné. Ani to porevoluční nadšení není moc vidět. Ale pokud jde o přátele, ty musím vzít proti těm všem možným investivám v ochranu. V textu článku se vyskytují věty, začínající slůvkem "oni". Paní Nováková tím hází své i moje přátele do jednoho kose. A navíc dělí Čechoslováky na dvě skupiny "my zde" (na Západě) jsme zřejmě zářnými příklady všech ctností, zatímco "oni tam" (v ČSFR) mají pouze materiální zájmy, jsou koruptní a arogantní.

Předplatil jsem "Západ" jedné interesované přítelkyni v Československu. Přijala to jen pod podmínkou, že i ona mi abonuje a nechá mi posílat noviny z Československa. Ani ona a ani moji ostatní přátelé nepatří do kategorie vyděračných přátel, o nichž referuje paní Nováková.

Ríká se, že každý národ má takovou vládu, jakou si zaslouží. Není to s přáteli podobné?

M. König, Belgie



Příjemné svátky velikonoční
všem našim zákazníkům -
příznivcům a krajanům

přeje

Bata Footwear

Division of Bata Industries Limited

Batawa, Ont. KOK 1EO

Bata